

Звіт про стратегічну екологічну оцінку проєкту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

2024 рік

Цей документ створено ЗРНГО «Волинський ресурсний центр» в рамках проекту «Підтримка актуалізації стратегій розвитку шести регіонів України», який став можливим завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «ГОВЕРЛА». Зміст цього документу не обов'язково відображає погляди USAID та Уряду США».

Зміст

1. Зміст та основні цілі документа державного планування – проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р., його зв'язок з іншими документами державного планування _____
 - 1.1. Загальні положення _____
 - 1.2. Стратегічне планування у Вінницькій області _____
 - 1.3. Стратегічні та операційні цілі проекту Стратегії _____
 - 1.4. Зв'язок проекту Стратегії з іншими документами державного планування _____
 2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень) _____
 - 2.1. За станом атмосферного повітря _____
 - 2.2. За екологічною ситуацією в галузі водокористування _____
 - 2.3. За земельними ресурсами та станом ґрунтів _____
 - 2.4. За утворенням та накопиченням відходів _____
 - 2.5. Щодо еколого небезпечних об'єктів області _____
 - 2.6. За біологічним та ландшафтним різноманіттям _____
 - 2.7. Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. _____
 3. Характеристика стану довкілля та умов життєдіяльності населення на територіях ймовірного впливу та їх прогнозні зміни, якщо документ державного планування не буде затверджено _____
 4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень) _____
 5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються проекту документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування _____
 6. Опис наслідків для довкілля, зокрема для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків _____
 7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання проекту документа державного планування _____
 8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки) _____
 - 8.1. Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні _____
 - 8.2. Методологія проведення стратегічної екологічної оцінки проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року _____
 9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання проекту ДДП для довкілля, у тому числі для здоров'я населення _____
 10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля та здоров'я населення _____
- Резюме нетехнічного характеру, розраховане на широку аудиторію _____

Список джерел _____

Перелік скорочень

ВВП	валовий внутрішній продукт
ВРП	валовий регіональний продукт
ГДК	гранично допустима концентрація
ДДП	документ державного планування
ДНЗ	дошкільний навчальний заклад
ЄС	Європейський Союз
ЖКГ	житлово-комунальне господарство
ЗУ	Закон України
МСБ	малий та середній бізнес
МТД	міжнародна технічна допомога
НС	надзвичайна ситуація
ОВА	обласна військова адміністрація
ОДА	Обласна державна адміністрація
ОВД	оцінка пливу на довкілля
ОМС	органи місцевого самоврядування
ПАТ	Публічне акціонерне товариство
ПЗФ	природно-заповідний фонд
ПТНЗ	професійно-технічні навчальні заклади
РГ	робоча група
РДА	Районна державна адміністрація
СЕО	стратегічна екологічна оцінка
СР	Сільська / селищна рада
ТГ	територіальна громада
ТЗ	Технічне завдання на проект місцевого розвитку
ТПВ	тверді побутові відход
ЦНАП	центр надання адміністративних послуг

Перелік таблиць

Таблиця 1.1. Оновлений SWOT-аналіз Вінницької області.....	
Таблиця 1.2. Стратегічні, операційні цілі та завдання Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл.	
Таблиця 1.3. Узгодженість цілей Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр.	
Таблиця 1.4. Зв'язок Цілей сталого розвитку та стратегічних цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року	24
Таблиця 2.1. Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні агломерації м.Вінниця у 2021 р.	
Таблиця 2.2. Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні агломерації м.Вінниця у 2022 р.	
Таблиця 2.3. Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні агломерації м.Вінниця у 2023 р.	
Таблиця 2.4. Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2021-2023 роки	

Таблиця 2.5. Основні забруднювачі атмосферного повітря у Вінницькій області	
Таблиця 2.6. Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в населених пунктах Вінницької області	
Таблиця 2.7. Динаміка водокористування та водовідведення за 2021-2023 роки	
Таблиця 2.8. Водокористування підприємств комунального господарства у 2019-2020 роках	
Таблиця 2.9. Структура та динаміка земельних угідь регіону	
Таблиця 2.10. Поширеність процесів деградації земель	
Таблиця 2.11. Стан проведення консервації земель	
Таблиця 2.12. Водоохоронні зони та прибережні захисні смуги водних об'єктів	
Таблиця 2.13. Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів небезпеки, (за формою статзвітності № 1-відходи), тис. тонн.	
Таблиця 2.14. Лісовий фонд Вінницької області в розрізі цільового призначення та категорій земель	
Таблиця 3.1. Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р.....	
Таблиця 4.1. Структура природно-заповідного фонду області.	
Таблиця 5.1. Узгодженість стратегічних цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року стратегічним цілям державної екологічної політики України на період до 2030 року.....	
Таблиця 5.2. Відповідність стратегічної цілі 1 національним екологічним цілям	
Таблиця 5.3. Відповідність стратегічної цілі 2 національним екологічним цілям	
Таблиця 5.4. Відповідність стратегічної цілі 3 національним екологічним цілям	
Таблиця 5.5. Відповідність стратегічної цілі 4 національним екологічним цілям	
Таблиця 5.6. Відповідність цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 р.	
Таблиця 5.7. Зв'язок операційних цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р. з діючими галузевими програмами Вінницької області.....	
Таблиця 9.1. Екологічні індикатори моніторингу виконання проекту Стратегії.....	

1. Зміст та основні цілі документа державного планування – проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р., його зв'язок з іншими документами державного планування

1.1. Загальні положення

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого розвитку, що спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Один з інструментів екологічної політики, який дозволяє поряд з економічними та соціальними факторами враховувати в процесах планування та управління екологічні фактори - екологічна оцінка. Екологічна оцінка заснована на простому принципі: легше виявити і запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії її впровадження. Екологічна оцінка зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу запланованої діяльності на довкілля і використанні результатів цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків.

Стратегічна екологічна оцінка упродовж останнього десятиріччя застосовується у багатьох країнах світу. З 2001 р. СЕО обов'язкова для держав-членів Європейського Союзу. Застосування СЕО в ЄС регулюється «Директивою 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище». Основні положення цієї директиви стали основою для підготовки Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо). Протокол про СЕО був підписаний у травні 2003 р. в Києві на 5-й Всеєвропейській конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища «Довкілля для Європи».

Безпосередні вигоди від СЕО полягають у зборі інформації, яка допомагає приймати виважені рішення, а також у подальших досягненнях в галузі охорони довкілля та збалансованого розвитку. Крім того, існують інші вигоди, які є невід'ємною частиною принципу залучення громадськості та прозорих процедур, яких необхідно дотримуватися. Таким чином, проведення СЕО:

- забезпечує високий рівень захисту довкілля;
- поліпшує якість розробки планів і програм;
- підвищує ефективність прийняття рішень;
- сприяє виявленню нових можливостей розвитку;
- допомагає запобігти помилкам, які можуть бути дуже дорогими;
- поліпшує систему управління;
- сприяє транскордонній співпраці.

«Стратегічність» СЕО полягає в тому, що процес екологічного оцінювання інтегрується в процес розробки планів і програм. Таким чином СЕО можна розглядати як інструмент планування. СЕО може підвищити якість планування декількома способами, зокрема шляхом забезпечення сфокусованого, відкритого до альтернатив підходу, а також шляхом аналізу цілого ряду потенційних наслідків і можливостей для досягнення більш збалансованих форм розвитку.

Об'єктом оцінки даного звіту є документ державного планування – проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року (далі - Стратегія), розробка якої безпосередньо проводилася за керівництва Вінницької облдержадміністрації (далі - ОДА), у 2018-2019 роках, для якої також проводилася СЕО.

Необхідно брати до уваги і той факт, що проект Стратегії відображає загальні пріоритети та цілі розвитку області загалом, без акценту на конкретні населені пункти чи території, в межах

яких існують соціальні, економічні чи екологічні проблеми, які потрібно вирішувати на більш низькому рівні планування, в тому числі на рівні реалізації конкретної планової діяльності.

Для проведення СЕО проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року застосована методологія, що ґрунтується на вимогах Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та досвіді інших країн, що дозволило оцінити потенційні впливи на довкілля від реалізації Стратегії.

В рамках розробки проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року» відповідно до ст. 9 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» було оприлюднено Заяву про визначення обсягу СЕО Департаментом міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації в Єдиному реєстрі стратегічної екологічної оцінки Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України через Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема» від 07.11.2024 р. за реєстраційним номером справи №07-11-11195-24, на яку надійшли зауваження та пропозиції за №07-16-07-11-11195-24 від 12.11.2024 р. - від Управління розвитку територій та інфраструктури Вінницької обласної державної адміністрації, що передбачено ст. 8 та пунктом 6 статті 10 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», а саме: «Обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації (відповідні підрозділи з питань охорони навколишнього природного середовища та з питань охорони здоров'я) ... у строк, що не перевищує 10 днів з дня внесення до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, надають свої зауваження і пропозиції шляхом їх внесення до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки».

За відсутності письмових зауважень і пропозицій протягом зазначеного строку замовник самостійно визначає обсяг досліджень та рівень деталізації інформації, що має бути включена до звіту про стратегічну екологічну оцінку.

1.2. Стратегічне планування у Вінницькій області

Стратегія розвитку області необхідна для визначення головних напрямків розвитку її інфраструктури, проведення системної роботи з поліпшення бізнес-клімату, розширення інвестиційних можливостей, покращення інфраструктури територій. Вона не просто вирішить її проблеми, а й буде чітким планом збалансованого розвитку області для визначення свого місця на економічній та культурній карті країни.

Адже стратегічне планування – системний шлях до управління змінами й досягнення консенсусу у регіоні, а також створення спільного бачення майбутнього розвитку, творчий процес визначення проблем та погодження реалістичних цілей, завдань і стратегій, здійснення яких вирішить ці проблеми. Стратегічне планування також потужний інструмент об'єднання бізнесу і місцевої влади для створення публічно-приватних партнерств, що має позитивний вплив на місцевий діловий клімат та конкурентне становище, а також на вирішення інших питань, пов'язаних з рівнем життя громадян.

Для цього на підставі Законів України «Про місцеві державні адміністрації» №586-XIV від 09.04.1999 р., «Про місцеве самоврядування в Україні» №280/97-ВР від 21.05.1997 р., «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» №1602-III від 23.03.2000 р., «Про засади державної регіональної політики» № 1 56-VIII від 05.02.2015 р. згідно постанови Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 №816 «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів», на виконання доручення Кабінету Міністрів України (далі КМУ) від 09.01.2019 р. №49960/0/1-18 з урахуванням Указу Президента України від 30.09.2019 р. №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Програми діяльності КМУ, затвердженої Постановою КМУ №849 від 29.09.2019 р., Схеми планування території Вінницької області (далі – Схема) розробленої ДП «Діпромисто» у 2008 році та затвердженої рішенням 18 сесії Вінницької обласної Ради 6 скликання від 08.11.2013 р. №587.

А у зв'язку з масштабною агресією росії, що призвела до зміни стратегічних векторів розвитку Вінничини, соціально-економічної ситуації, що склалася в умовах воєнного стану,

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

відповідно до Законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України», «Про засади державної регіональної політики (зі змінами)», Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», Указів Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні (зі змінами)», від 24 лютого 2022 року №68/2022 «Про утворення військових адміністрацій», постанов КМУ від 15 березня 2024 року №305 «Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики», від 30 травня 2023 року №600 «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна», від 27 вересня 2022 року №1073 «Про затвердження Порядку поведінки з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов КМУ» з урахуванням Плану для реалізації програми Ukraine Facility до 2027 року, затвердженого розпорядженням КМУ від 18 березня 2024 року №244-р та Плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік, затвердженого розпорядженням КМУ від 16 лютого 2024 року №137, стратегічних цілей і пріоритетів, визначених Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2027 року в редакції 2024 року, наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року №79 «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26 квітня 2016 року за №632/28762 актуалізована Стратегія розвитку Вінницької області на період до 2027 року.

Розробка проекту Стратегії мала висхідний характер. Вона відпрацьовувалася робочою групою (далі – РГ), що визначала напрями розвитку та сфери прикладання необхідних зусиль з оновлення (актуалізації) Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року та розроблення проекту Плану заходів з реалізації у 2024–2027 роках Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року, затвердженої наказом Начальника обласної військової адміністрації (далі – ОВА) від 26 грудня 2023 року №1512, до якої увійшли, зокрема, представники райдержадміністрацій, територіальних громад, фахівці різних сфер, представники бізнесу, підприємств та установ, громадських та благодійних організацій, науковці, експерти, за методологічного супроводу Агенції регіонального розвитку Вінницької області, ГО «Київський інститут стратегічного аналізу та реформ», проекту «Посилене партнерство для сталого відновлення», що впроваджується ПРООН за фінансової підтримки Уряду Швеції, який представлений Шведським агентством з питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA), міжнародної технічної допомоги «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» (EGAP), проекту «Підтримка актуалізації стратегій розвитку шести регіонів України», який став можливим завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та ширій підтримці американського народу через Проект USAID «ГОВЕРЛА».

Строковість інструментів планування визначалася на основі поєднання довгострокового стратегічного плану та середньострокових циклів планування його реалізації. Визначені на основі цього підходу стратегічні цілі мають характер довгострокових (на 7 років) напрямів розвитку, тоді як операційні цілі / програми орієнтуються на реалізацію пріоритетних завдань (3 роки). Саме вони, будучи ключовими елементами Стратегії, визначають сценарії та шляхи досягнення стратегічних цілей.

Модель розробки Стратегії було обрано, виходячи з потреб регіону.

Основні завдання проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області виходять з нових викликів, які потребують реагування на рівні Стратегії:

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

- необхідності переорієнтації значної частини господарського комплексу області на підтримку обороноздатності держави та післявоєнне відновлення економіки і соціальної сфери;
- потреби у посиленні енергетичної безпеки;
- реалізації в регіоні державної програми релокації бізнесу з районів, найбільш постраждалих внаслідок російської агресії;
- зростання навантаження на систему охорони здоров'я та соціального захисту, зокрема, внаслідок значної кількості внутрішньо переміщених в область осіб;
- змін у демографічній ситуації в регіоні (трудова міграція, зростання біженців від війни);
- темпи обсягів виробництва в сільському господарстві області в 2023 році за попередніми даними склали 115,3% порівняно з 2022 роком, зокрема, по сільськогосподарських підприємствах – 119,7%, в господарствах населення – 103,5%. Вінничина займає 1-е місце по Україні у загальнодержавному виробництві сільськогосподарської продукції;
- розрахункова кількість на 10 тис. осіб наявного населення, що проживає на території області, становить 58 підприємств та 377 фізичних осіб-підприємців;
- на територію області релоковано 385 суб'єктів господарювання, на яких створено 1902 робочих місця.

Відправним пунктом розробки проекту Стратегії був соціально-економічний аналіз в умовах воєнного стану, оновлення SWOT-аналізу та завдань до стратегічних та операційних цілей.

За результатами проведеного аналізу стратегічні цілі розвитку області, затверджені Стратегією її збалансованого регіонального розвитку на період до 2027 року, залишилися актуальними і в умовах воєнного стану. Зокрема: 1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку, 2.Регіон ефективного урядування та спроможних громад, 3.Регіон сталого гуманітарного розвитку, 4.Регіон безпечного середовища.

Оновлений SWOT-аналіз приведений в табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Оновлений SWOT-аналіз Вінницької області

(Внутрішні фактори)	
Сильні сторони (S):	Слабкі сторони (W):
<p>1. Сприятливе транспортно-географічне розташування та висока транзитивність території (по коефіцієнту транзитивності території область займає I місце в Україні; 4 великих залізничних вузли - Жмеринка, Вінниця, Козятин та Вапнярка; міжнародний аеропорт «Вінниця», щільність автомобільних доріг загального користування складає 344,7 кілометрів на 1 тис. кв. км території, що у 1,2 рази вище за загальнодержавний показник).</p> <p>2. Лідерство регіону у аграрному секторі та стійкість до загроз системи продовольчої безпеки (питома вага регіону у загальнодержавному виробництві сільськогосподарської продукції в 2021 році склала 8,3%, наявна розвинута інфраструктура для зберігання с/г продукції, більше 2/3 експорту регіону є продукція сільського господарства, питома вага харчової промисловості складає 58,4% у структурі реалізованої промислової продукції області; область входить в десятку регіонів-лідерів за обсягами сільськогосподарських угідь – 2014 тис. га).</p> <p>3. Розвинена інфраструктура підтримки бізнесу та залучення інвестицій (5</p>	<p>1. В структурі валового регіонального продукту найбільшу частку мають галузі з низькою доданою вартістю (30% ВРП - сільське господарство, 10% - торгівля, 83,3% промислової продукції регіону складає продукція сировинних галузей), значна питома вага в товарному експорті продукції агропромислового комплексу є сировина (34,7%), що посилює залежність регіональної економіки від світової кон'юнктури на сировинних ринках.</p> <p>2. Низький рівень запровадження інновацій на підприємствах та розвитку інфраструктури (питома вага реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств регіону становить 0,7% (дані 2020 року), відсутні венчурні фонди, мала кількість R&D центрів, які б могли</p>

індустріальних парків площею 102,7864 га внесено до державного реєстру, 1 індустріальний парк подано на реєстрацію, у регіоні нараховується 108 ділянок Greenfield (312,6 га); релоковані суб'єкти господарювання – переміщено 390 суб'єктів господарювання (248 ФОП та 142 юридичних особи), на яких створено 1911 робочих місць; діє Регіональна рада підприємців при ОДА, ГО «Вінницький Бізнес Клуб», ГО «Клуб ділових людей» включено до мережі центрів підтримки бізнесу EU4BUSINESS, наявні інструменти фінансової підтримки з місцевих бюджетів).

4. Активний розвиток міжнародного міжрегіонального та транскордонного співробітництва (5 угод з регіонами-партнерами країн ЄС; 14 угод - між містом Вінниця та містами-партнерами, 58 - між територіальними громадами та їх партнерами; в області впроваджувались 28 масштабних проектів МТД на суму понад 36 млн дол. США).

5. Наявність високого потенціалу в галузі виробництва енергії з біомаси та використання відновлювальних джерел енергії (в області наявні сонячні електростанції, біогазові комплекси, малі гідроелектростанції, які згенерували у 2023 році 487,3 млн кВт/год електричної енергії).

6. Розвинена сфера інформаційно-комунікаційних технологій (область займає 6 місце в Україні щодо кількості зайнятих у сфері ІТ (понад 10 тис. зайнятих, 40 компаній)).

7. Високий потенціал розвитку видобувної галузі. Наявність розвіданих родовищ 18 видів корисних копалин та стабільна діяльність підприємств добувної галузі промисловості (налічується близько 500 родовищ з 18 видами різноманітних корисних копалин, унікальні поклади граніту, флюориту і великі поклади первинних каолінів (44% від загальних по Україні); розвідано 9 родовищ каменю облицювального - 5 з яких розробляється).

8. Високий потенціал розвитку рекреаційних послуг. Наявність родовищ радонової мінеральної води, міста-курорту державного значення – Хмільника (в якому функціонує 7 санаторно-курортних закладів з використанням мінеральної радонової води; на курорті лікується 58 форм захворювань – щорічно оздоровлюється понад 50 тис. осіб); розвідано 32 з 36 наявних в Україні типи джерел мінеральної води.

9. Значний потенціал та високий рівень надання якісних послуг в галузях медицини та освіти (за результатами роботи Українського центру трансплант-координації обласна клінічна лікарня ім. Пирогова увійшла у п'ятірку кращих за кількістю проведених трансплантацій в Україні, Вінницький регіональний клінічний лікувально-

слугувати ядром створення інноваційних кластерів).

3. Високий рівень зносу основних фондів в галузях економіки області (у сільському господарстві – 37,3%, в промисловості – 69,4%, транспорті, складському господарстві - 50,6%).

4. Наявні територіальні диспропорції щодо заселення території (в області є біля 640 сіл із населенням менше 300 осіб, в яких мешкає 86,4 тис. осіб (11,4% сільського населення області), низький рівень доступу до об'єктів соціальної інфраструктури мешканців сіл).

5. Посилення негативних демографічних тенденцій (загальне скорочення наявного населення, особливо працездатного віку, при одночасному зростанні частки осіб поважного віку; з'явилися нові вразливі категорії громадян, що було спричинене міграційними потоками, фізичними втратами населення, збільшенням рівня інвалідизації).

6. Невідповідність внутрішньої транспортної інфраструктури міжнародним транспортним коридорам та поганий стан доріг у сільській місцевості (неналежний стан мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення складає біля 7,5 тис. км - що становить біля 78% від загальної протяжності автомобільних доріг загальнодержавного та місцевого значення області).

7. Недостатній рівень забезпечення населення якісним питним водопостачанням (обмежений режим водопостачання у південних та східних частинах регіону - погодинна подача води у м. Гайсин, селищах Брацлав та Вапнярка).

8. Відсутність утилізації усіх видів відходів, в т. ч. хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР) (на території області обліковується 849,4 тонн ХЗЗР, у т. ч. 793,5 тонн безхазяйних, роздільний збір із вилученням ресурсно-цінних компонентів застосовується лише у 158 населеному пункті (10,5%).

9. Високий рівень розораності, деградації сільськогосподарських угідь (розораність ґрунтів становить

<p>діагностичний центр серцево-судинної патології на третьому місці в Україні за проведенням кардіохірургічних операцій, створена розгалужена мережа реабілітаційних закладів, до якої увійшли 14 стаціонарних закладів та 43 центрів первинної медико-санітарної допомоги; 11 закладів вищої освіти (серед яких 4 мають статус національного), 4 філії закладів вищої освіти, 16 закладів фахової передвищої освіти; функціонують 4 науково-дослідні станції. ВНМУ ім. Пирогова входить до 10 найкращих мед. закладів України, ДонНУ ім. Стуса – до 10 найкращих класичних університетів України).</p> <p>10. Багата історико-культурна спадщина регіону (Вінниччина є однією з областей України з найбільшою кількістю елементів матеріальної (4178 одиниць) та нематеріальної культурної спадщини (понад 40 елементів, з якої 1 елемент «Бубнівський розпис» включено до національного реєстру).</p>	<p>близько 65% від загальної площі сільгоспугідь, у природному стані залишилися біля 5% території області; частка площі територій та об'єктів ПЗФ у загальній території регіону становить лише 2,27%).</p> <p>10. Висока енергоємність, та, відповідно, низькі показники енергоефективності промислового сектору, соціальної сфери та житлового фонду області.</p>
(Зовнішні фактори)	
Можливості (О):	Загрози (Т):
<p>1. Реалізація на території області державних та міжнародних ініціатив - інфраструктурних проектів (будівництво мосту «Ямпіль - Косеуци», відбудова аеропорту в Гавришівці, будівництво житлових багатоквартирних будинків за підтримки Міжнародної Організації з Міграції та ін.).</p> <p>2. Стимулювання експортної та інноваційної діяльності на національному рівні (реалізація Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України до 2026 року, Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року).</p> <p>3. Активізація транскордонного та міжрегіонального співробітництва (розробка проекту «Стратегії Дністра 2021-2027 роки» та його підтримки Європейською комісією, підписання угод про співробітництво між територіальними громадами Вінницької області, Республіки Молдова, Румунії та Польщі, реалізація спільних транскордонних інфраструктурних проектів будівництва очисних споруд по р. Дністер; розчистці русла Дністра та відновлення судноплавства по ній; реалізація спільних культурно–мистецьких, спортивно туристичних, соціальних та бізнесових проектів).</p> <p>4. Інтеграція України в європейський економічний простір (зокрема, розширення можливостей залучення коштів зі структурних фондів ЄС, міжнародної технічної допомоги, запровадження нових фінансових інструментів, дотримання відкритості використання публічних коштів (інвестицій), використання механізмів міжмуніципального співробітництва та державно-приватного партнерства, підвищення конкурентоспроможності регіонального ринку</p>	<p>1. Продовження збройної агресії рф проти України.</p> <p>2. Зменшення інвестиційної привабливості регіону внаслідок триваючої агресії рф та недостатньо реалізований потенціал залучення інвестицій за всіма джерелами фінансування (67,9% капітальних інвестицій здійснюється за рахунок власних коштів підприємств).</p> <p>3. Погіршення спроможності економіки до забезпечення продовольчої безпеки населення внаслідок негативних процесів в аграрному секторі, зниження ефективності продовольчої інфраструктури (зберігання, первинна переробка, постачання агросировини), що матиме негативні соціальні наслідки.</p> <p>4. Дестабілізація регіонального ринку праці, загострення диспропорцій і дизбалансів в частині невідповідності обсягів і структури попиту та пропозиції праці (скорочення робочих місць, зростання безробіття, загострення соціальної вразливості, звуження трудового потенціалу регіону через втрату людських ресурсів, погіршення інтелектуально-кадрового капіталу підприємств).</p> <p>5. Ускладнення логістичних ланцюгів, особливо експортно-орієнтованої продовольчої продукції (руйнування рф логістичної</p>

праці та ін.).

5. Залучення інвестицій у реальний сектор економіки (зокрема, реалізація політики «Зроблено в Україні», програма компенсацій від держави для проєктів зі значними інвестиціями (для облаштування інфраструктури індустриальних парків, на підключення до інженерно-транспортних мереж, тощо).

6. Реалізація проєктів з використання альтернативних джерел енергії (зокрема, збільшення виробництва електричної енергії малими гідроелектростанціями та фотогальванічними установками, когенерація тепла та електроенергії, а також виробництво біогазу та ін.).

7. Розвиток інформаційних технологій, запровадження електронного урядування, інформатизації та цифровізації органів державної влади (реалізація державної політики у сфері інформатизації для забезпечення потреб та розвитку інформаційного суспільства, впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій).

8. Диверсифікація діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва для забезпечення внутрішнього споживчого попиту продукцією власного виробництва та розвиток виробництва з доданою вартістю (реалізація державних грантових програм, що стимулює створення нових виробництв, в т. ч. внутрішньо-переміщеними особами).

9. Посилення вимог екологічного законодавства (імплементация європейських директив стосовно охорони і захисту навколишнього середовища, створення дієвих механізмів захисту навколишнього середовища, поверхневих та підземних вод, посилення відповідальності учасників; введення в дію нового закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»), Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року, реалізація Регіонального плану управління відходами у Вінницькій області до 2030 року.

10. Включення українських маршрутів, що проходять через область у систему транс європейської транспортної мережі (TEN-T).

інфраструктури, а також блокування кордонів в країнах, які межують з Україною, що в свою чергу обмежує логістичні можливості здійснення експортно-імпортних операцій, в т. ч. аграрної продукції).

6. Зменшення спроможності бюджетної системи до забезпечення виконання запланованих видатків через труднощі з наповненням дохідної частини та/чи фінансуванням дефіциту бюджету.

7. Послідовне зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників унаслідок тривалого недоінвестування, нестабільного енергозабезпечення, зупинення інновацій та нарощування додаткових витрат, що загальмує повоєнне відновлення та мультиплікативний ефект для економічного зростання і відновлення доходів.

8. Критична залежність соціально-економічного розвитку регіону від стабільного енергозабезпечення, ефективного функціонування об'єктів критичної інфраструктури.

9. Зниження рівня екологічної свідомості та відповідальності з боку населення та суб'єктів господарювання, втрата ландшафтного та біологічного різноманіття.

10. Глобальні зміни клімату, які вплинуть на розвиток сільського господарства і сферу житлово-комунального господарства, зростання потоку біженців через екологічні загрози збільшення навантаження на соціальну сферу.

Джерело: проєкт Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р.

Порівняльні переваги, виклики та можливі ризики для Вінницької області

Порівняльні переваги

(визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей)

Вінниччина має сприятливе транспортно-географічне розташування, високу транзитивність території. Транзитний потенціал може бути посилений через приєднання українських логістичних шляхів до мережі транс'європейських коридорів (TEN-T) та залучення інвестицій

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

в рамках відповідних національних та міжнародних програм на реалізацію інфраструктурних проєктів, зокрема будівництва дорожньої та придорожньої, логістичної інфраструктури (контейнерних терміналів) та розвитку прикордонної інфраструктури.

Зміна клімату, зростання світового попиту на продукти харчування, євроінтеграція України можуть бути використані підприємствами, що запроваджують інноваційні технології, науково-практичні розробки в точному, органічному землеробстві, переробці місцевих сировинних ресурсів за принципами циркулярної та зеленої економіки, для залучення інвестицій та збільшення експортного потенціалу. Розширенню експортних можливостей області додатково сприятимуть відповідні програми державної підтримки.

Вінниччина має розвинену інфраструктура підтримки бізнесу, залучення інвестицій та ефективно співпрацює з проєктами міжнародної допомоги. Державні та міжнародні програми фінансової підтримки індустріальних парків, гарантування ризиків, а також впровадження реформ пов'язаних із євроінтеграцією України, покращать бізнес-клімат та підсилять наявний виробничий та інвестиційний потенціал Вінницької області.

Багато років поспіль Вінниччина активно розвиває міжнародне співробітництво на рівні громад. Протистояння збройній агресії РФ проти України ще більше активізувало цей процес і розширило його на рівень окремих установ, організацій, бізнесів. Подальшому розвитку міжрегіонального, міжнародного та трансграничного співробітництва може сприяти інтеграція України в європейський економічний простір, зокрема, розширення можливостей залучення коштів зі структурних фондів ЄС, міжнародної технічної допомоги, запровадження нових фінансових інструментів, дотримання відкритості використання публічних коштів (інвестицій), використання механізмів міжмуніципального співробітництва та державно-приватного партнерства, підвищення конкурентоспроможності регіонального ринку праці та ін.

Наявність високого потенціалу в галузі виробництва енергії з біомаси та використання відновлювальних джерел енергії, загальносвітова тенденція розвитку відновлювальної енергетики та альтернативних джерел енергії буде підтримувати реалізацію проєктів з використання альтернативних джерел енергії, а необхідність забезпечення енергетичної незалежності України від РФ, створення в регіоні диверсифікованих джерел енергії буде сприяти запровадженню нових технологій, залученню інвестицій в енергетичну сферу. Окрім того, це сприятиме активному впровадженню енергозберігаючих технологій у господарському комплексі та соціальній сфері.

Демографічна криза та старіння населення в Україні та Європі, необхідність реінтеграції населення, яке постраждало від дій війни формують запит на розвиток медичних, лікувально-оздоровчих, реабілітаційних послуг та інноваційних рішень. Значний потенціал Вінниччини та високий рівень надання якісних послуг в галузях медицини та освіти, наявність міста-курорту державного значення – Хмельника можуть бути підсилені реалізацією на території області державних та міжнародних ініціатив, включаючи стимулювання експортної та інноваційної діяльності на національному рівні, трансфером знань та технологій в рамках європейських програм з підтримки старт-спеціалізації.

Виклики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)

В структурі валового регіонального продукту Вінницької області найбільшу частку мають галузі з низькою доданою вартістю. На підприємствах переважної більшості галузей економіки спостерігається низький рівень розвитку інновацій та інноваційної інфраструктури і високий рівень зносу основних фондів. Ці слабкі сторони можуть бути нівельовані за рахунок збільшення інвестицій після завершення військових дій, стимулювання на національному рівні: забезпечення внутрішнього споживчого попиту продукцією власного виробництва та розвиток виробництва з доданою вартістю, експортної та інноваційної діяльності.

Включення українських маршрутів, що проходять через область, у систему транс-європейської транспортної мережі (TEN-T), а також реалізація державних та міжнародних

інфраструктурних проєктів зменшать вплив таких негативних сторін як невідповідність внутрішньої транспортної інфраструктури міжнародним транспортним коридорам та поганий стан доріг у сільській місцевості.

Розвиток інфраструктури з підтримки бізнесу, залучення інвестицій в реальні сектори економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, подальша державна підтримка створення та розвитку підприємництва, а також розвиток соціальної інфраструктури зменшуватиме вплив таких слабких сторін Вінниччини як відтік кадрів, негативні демографічні тенденції, наявні територіальні диспропорції щодо заселення території.

В області низькі показники енерго-ефективності промислового сектору, соціальної сфери та житлового фонду. Ці слабкі сторони можуть бути нівельовані реалізацією проєктів з використання альтернативних джерел енергії, цифрових технологій за підтримки національних та міжнародних проєктів, розширення можливостей залучення коштів зі структурних фондів ЄС, міжнародної технічної допомоги, запровадження нових фінансових інструментів, дотримання відкритості використання публічних коштів (інвестицій), використання механізмів міжмуніципального співробітництва та державно-приватного партнерства, прямих інвестицій.

Проведення в Україні реформ, необхідних для переговорів про вступ в ЄС, зокрема, посилення вимог екологічного законодавства покращуватиме правову та фінансову основу для зменшення впливу такої слабкої сторони як відсутність утилізації усіх видів відходів, в т. ч. хімічних засобів захисту рослин.

Виробництва, які традиційно орієнтуються лише на місцеві ринки збуту, можуть скористатися державною програмою підтримки експорту для того, щоб розпочати вихід на зовнішні ринки.

Ризики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)

Низький рівень розвитку інновацій та інноваційної інфраструктури і високий рівень зносу основних фондів на підприємствах переважної більшості галузей економіки Вінницької області, вироблення продукції з низькою доданою вартістю (сировина) галузями економіки, яке може зберігатися в умовах війни, брак кредитних та інвестиційних ресурсів, зокрема відсутність гарантій чи призупинення фінансування ЄС, гарантійних угод у рамках інвестиційного компонента програми Ukraine Facility.

Посилення негативних демографічних тенденцій і збільшення територіальних диспропорцій щодо заселення території може зберігатись та посилюватись і надалі в умовах продовження збройної агресії російської федерації, військового стану, ускладнення умов ведення бізнесу, а відповідно відтоку висококваліфікованих трудових ресурсів, молоді та іншого економічно активного населення з регіону.

Недостатній рівень забезпечення населення якісним питним водопостачанням, низька ефективність у сфері поводження з відходами, відсутність утилізації усіх видів відходів, в т. ч. хімічних засобів захисту рослин, низькі показники енергоефективності соціальної сфери та житлового фонду області не можуть бути виправлені в умовах зменшення спроможності бюджетної системи через зменшення економічного потенціалу регіону та країни, зменшення податкових та митних надходжень, недосконала законодавча база з питань поводження з відходами, щодо водних ресурсів (зокрема прибережних смуг), низька екологічна свідомість населення та бізнесу.

Визначення Місії, стратегічного Бачення

Вінниччина є потужним лідером в центральній частині України, в якому поєднуються європейські цінності з національно-духовними традиціями.

Регіон

активних, прогресивних та інноваційних громад з комфортним та безпечним середовищем і високим соціальним рівнем життя.

Край

сталого економічного зростання з екологічним та високоефективним, продуктивним сільським господарством, сприятливим бізнес-кліматом та розвинутим промисловим комплексом, сучасною транспортно-логістичною інфраструктурою та інноваційно-активним бізнесом.

1.3. Стратегічні та операційні цілі проекту Стратегії

Актуалізація Стратегії зумовлена необхідністю врахування викликів, відображених у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, серед яких:

- наслідки повномасштабної війни російської федерації проти України та їх вплив на територіальні громади регіону, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;
- набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та її державами-членами, та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;
- рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності забезпечення зв'язку з процесом відновлення України;
- внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики»;
- міжнародних кліматичних зобов'язань України.

Моделювання сценаріїв розвитку Вінницької області на період до 2027 року здійснюється з урахуванням таких *базових сценарних припущень*:

- Україна зазнала значних втрат економічного потенціалу, скоротились податкові та митні надходження, робочі місця. Таким чином, фінансування державного бюджету значною мірою забезпечується за рахунок зовнішньої допомоги, яка включає гранти, кредити та іншу фінансову підтримку від міжнародних організацій, урядів;
- Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС та початок переговорів про вступ України до ЄС, а також необхідність подальшого залучення коштів міжнародної допомоги, в т.ч. у рамках Плану України, схваленого розпорядженням КМУ від 18 березня 2024 р. №244 (з метою реалізації ініціативи Європейського Союзу “Ukraine Facility” 2024-2027 рр.) буде залежати від ефективності впровадження Україною внутрішніх реформ;
- Підготовка системи управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС буде однією із ключових задач органів влади всіх рівнів, відбудеться реформування управління публічними інвестиціями, розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування на регіональному та місцевому рівні у сфері стратегічного планування, проектного менеджменту, цифровізації, протидії корупції;
- Успішність регіону в залученні зовнішніх ресурсів буде також визначати розвиток транскордонного та міжрегіонального співробітництва, створення ефективних структур/інституцій і механізмів управління коштами ЄС на регіональному та місцевому рівнях;
- Суттєве погіршення платіжного балансу через руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, перебування мільйонів українських біженців за кордоном, значне зростання імпорту на цілі відновлення стимулюватиме українську владу оптимізувати бюджетні видатки та працювати над розширенням зовнішнього пільгового фінансування, розвивати та підтримувати експортний потенціал бізнесу, впроваджувати різноманітні засоби стимулювання підприємництва;

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

- Збільшення світового попиту на сільськогосподарську та харчову продукцію, а також необхідність скорочення імпорту на внутрішньому ринку, спонукатиме виробників підвищувати якість продукції, зокрема шляхом впровадження європейських стандартів;
- Нестача робочої сили, яку вже зараз відчуває більшість підприємств, установ та організацій буде посилюватися в умовах продовження військових дій і залишатиметься актуальною і після їх завершення, в т.ч. через прискорення депопуляції, що особливо гостро буде відчуватись в регіонах, у яких сільське господарство є основною галуззю;
- Втрати транзитного потенціалу, блокування існуючих морських портів та (частково) обмежувальних заходів з боку країн-сусідів Східної Європи для сухопутних логістичних шляхів ускладнює експорт сільськогосподарської сировини та продуктів харчування. Вимушена переорієнтація транспортно-логістичних потоків у напрямках країн ЄС, збільшення перевезень сухопутним транспортом, зростання рівня зношеності автомобільних доріг та залізничної інфраструктури;
- Посилення безпекових умов, енерго-незалежності для забезпечення стабільного функціонування країни та подальшого розвитку залишатимуться пріоритетними;
- Скорочення земель з господарського обігу України (тимчасова окупація частини території, території з міжнародними безпековими обмеженнями) з однієї сторони зменшує інвестиційний потенціал країни і одночасно збільшує відповідальність та можливості регіонів, які не зазнали значних руйнувань підприємств та об'єктів інфраструктури, мають значний логістичний потенціал у залученні інвестицій: розвивати інфраструктуру з залучення інвестицій (індустріальні парки, логістичні хаби та інше);
- У наступні десять років очікується збільшення попиту на послуги у сфері охорони здоров'я, соціального захисту, а також на реабілітацію та реінтеграцію осіб, постраждалих від війни.

Тому до завдань операційних цідей додані нові та внесені коригування до існуючих, які приведені у наступній таблиці.

Таблиця 1.2. Стратегічні, операційні цілі та завдання Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області

Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Завдання
1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку	1.1. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури	1.1.1. Створення належної та якісної дорожньої інфраструктури. 1.1.2. Відновлення інфраструктури міжнародного аеропорту «Вінниця». 1.1.3. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та об'єктів мультимодальних перевезень.
	1.2. Розвиток індустрії лікування та оздоровлення	1.2.1. Розвиток інфраструктури та супутніх послуг медичного туризму. 1.2.2. Впровадження реабілітаційних послуг.
	1.3. Розвиток агропромислового виробництва	1.3.1. Посилення спроможності місцевих підприємств АПК та їх об'єднань для підвищення власної ефективності та розвитку експортного потенціалу. 1.3.2. Впровадження агротехнологій з використанням ІТ-інновацій. 1.3.3. Підтримка кліматично орієнтованого сільського господарства. 1.3.4. Сприяння розвитку сільськогосподарського дорадництва. 1.3.5. Розвиток рибного господарства.
	1.4. Інноваційний розвиток регіону	1.4.1. Підтримка впровадження відновлювальної енергетики, як складової енергонезалежності.

		1.4.2. Розвиток індустриальних та технологічних парків, підтримка у розвитку технічної інфраструктури, залученні інвестицій та супроводженні інвесторів.
	1.5. Зміцнення конкурентоспроможності регіональних виробників на внутрішніх та зовнішніх ринках, в т.ч. у вимірах зеленого переходу	1.5.1 Зміцнення експортного потенціалу регіональних виробників на зовнішніх ринках на принципах сталого розвитку. 1.5.2. Сприяння налагодженню партнерств в економічній сфері в рамках міжрегіональної співпраці.
2. Регіон ефективного урядування та спроможних громад	2.1 Розвиток електронного урядування та цифровізації	2.1.1. Розвиток геоінформаційної системи управління та містобудівного кадастру Вінницької області. 2.1.2. Розвиток ІТ-інфраструктури регіону, мереж та е-сервісів, підтримка функціонування ІТ-структури області. 2.1.3. Забезпечення інформаційної підтримки регіональної політики.
	2.2. Посилення міжсекторного партнерства	2.2.1 Підвищення інституційної спроможності соціального діалогу і організацій громадянського суспільства. 2.2.2. Підвищення спроможності Агенції регіонального розвитку Вінницької області.
	2.3 Підвищення економічної спроможності громад	2.3.1. Підтримка розвитку малого й середнього бізнесу в громадах. 2.3.2. Підтримка енергоефективності громад та адаптації до змін клімату.
	2.4. Підвищення доступності базових послуг для населення	2.4.1. Підвищення доступності послуг водопостачання. 2.4.2. Підвищення спроможності комунальних підприємств зокрема з питань залучення публічних інвестицій. 2.4.3. Підвищення доступності адміністративних послуг для мешканців області. 2.4.4. Забезпечення фізичної доступності будівель обласних соціальних установ.
	2.5. Створення сприятливого та безпечного середовища, для дітей та молоді, посилення їх життєстійкості та української ідентичності	2.5.1. Забезпечення дітей та молоді дошкільного та шкільного віку якісними та інклюзивними освітніми послугами у безпечному середовищі із високим рівнем фізичної активності, культурою здорового харчування та психогігієни. 2.5.2. Створення умов для утвердження національної та громадянської ідентичності, національно-патріотичного виховання та громадянської освіти.
3. Регіон сталого гуманітарного розвитку	3.1. Підтримка ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць, внутрішньо переміщених осіб	3.1.1. Впровадження та розвиток послуг для інтеграції ветеранів війни в цивільне життя. 3.1.2. Розвиток інфраструктури та створення умов для відновлення та реінтеграції ветеранів війни, членів їхніх сімей та членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць. 3.1.3. Підтримка внутрішньо переміщених осіб у соціальній та економічній інтеграції у суспільство.
	3.2. Формування людиноорієнтованої системи охорони здоров'я	3.2.1.Розвиток інфраструктури, матеріально-технічного оснащення медичних та оздоровчих закладів. 3.2.2. Удосконалення системи екстреної медичної допомоги. 3.2.3. Підтримка закладів спроможної медичної мережі, створення та розвиток реабілітаційних відділень, центрів ментального здоров'я. 3.2.4. Підвищення рівня знань та компетенцій медичного персоналу та фахівців сфери охорони здоров'я, зокрема спеціалістів з реабілітації та ментального здоров'я комунальних медичних закладів.
	3.3. Розвиток	3.3.1. Створення навчально-практичних центрів та центрів

	професійної освіти	професійної досконалості на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. 3.3.2. Підвищення адаптивності закладів професійної освіти та ефективності організації освітнього процесу, з урахуванням вимог до безпеки, інклюзивності та енергоефективності.
	3.4. Розвиток регіональної інфраструктури фізичної культури і спорту	3.4.1. Будівництво і реконструкція інфраструктури спорту вищих досягнень з урахуванням інклюзивного та гендерного аспекту. 3.4.2. Будівництво багатофункціональних спортивних майданчиків з урахуванням інклюзивного та гендерного аспекту. 3.4.3. Покращення матеріально-технічної бази з діагностики та реабілітації для забезпечення розвитку адаптивного спорту.
	3.5. Збереження, поширення культурної спадщини та розвиток туризму	3.5.1. Підвищення конкурентоздатності культурно-мистецької та туристичної сфер області. 3.5.2. Розвиток креативних індустрій та стартапів у сфері культури. 3.5.3. Цифровізація культурного і історичного надбання області. 3.5.4. Розвиток інфраструктури для здійснення туристичної діяльності із урахуванням вимог безбар'єрності та інклюзивності. 3.5.5. Створення сучасних туристичних продуктів.
	3.6. Забезпечення єдності та згуртованості в міжнаціональному та міжконфесійному середовищі	3.6.1. Створення сталих умов для задоволення потреб та ефективної реалізації прав і можливостей представників національних меншин. 3.6.2. Утвердження в регіоні міжконфесійного миру та злагоди, шляхом вироблення сучасної моделі державно-церковних відносин в умовах правового режиму воєнного стану.
	3.7. Посилення інституційної спроможності у сфері психічного здоров'я та психосоціальної підтримки	3.7.1. Впровадження та розвиток послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. 3.7.2. Підвищення рівня знань фахівців у всіх сферах дотичних до послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.
4. Регіон безпечного середовища	4.1. Зміцнення кордонів, територіальної оборони та вдосконалення системи цивільного захисту	4.1.1. Створення територіальної та місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення населення області. 4.1.2. Створення місцевих пожежно-рятувальних підрозділів, розбудова інфраструктури із забезпечення їх функціонування, у т. ч. «Центрів Безпеки». 4.1.3. Забезпечення укриття населення області в захисних спорудах всіх типів. 4.1.4. Підвищення безпеки дорожнього руху на автомобільних дорогах області. 4.1.5. Створення обласного та районних центрів підготовки громадян до національного спротиву. 4.1.6. Створення регіональної системи запобігання злочинам та правопорушенням. 4.1.7. Створення умов для належного та своєчасного реагування на ситуацію на державному кордоні.
	4.2. Забезпечення санітарного та екологічного благополуччя	4.2.1. Знешкодження непридатних та заборонених пестицидів та агрохімікатів. 4.2.2. Розбудова та модернізація інфраструктури управління відходами, формування культури поводження з відходами.
	4.3. Збереження	4.3.1. Розширення площі природо-заповідного фонду.

	ландшафтного та біологічного різноманіття	4.3.2. Збереження природного, біологічного та ландшафтного різноманіття, у т. ч. елементів Смарагдової мережі. 4.3.3 Популяризація природного та біологічного різноманіття регіону (у т. ч. через розвиток зеленого туризму).
	4.4. Збереження та раціональне використання водних ресурсів	4.4.1. Забезпечення належного утримання підземних джерел питного водопостачання. 4.4.2. Будівництво і реконструкція очисних споруд та систем водовідведення. 4.4.3. Підвищення екологічної свідомості населення та суб'єктів господарювання у сфері охорони та використання водних об'єктів

Джерело: проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р.

1.4. Зв'язок проекту Стратегії з іншими документами державного планування

Проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р. узгоджується із Законами України «Про засади державної регіональної політики» №156-VIII від 05.02.2015 р., «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» №2389-IX від 09 липня 2022 року, Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою КМУ №695 від 5 серпня 2020 р. із змінами, затвердженими постановою КМУ №940 від 13 серпня 2024 р., Програмою діяльності КМУ, затвердженою Постановою КМУ №849 від 29.09.2019 р., з постановою КМУ від 04.08.2023 №816 «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів», з положеннями та завданнями Указу Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.», методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженою наказом Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України №79 від 31.03.2016 р.

Проте залишається під питанням узгодженість механізмів реалізації запропонованих проектом Стратегії ініціатив із існуючою в державі системою програмно-цільового бюджетування та фінансування заходів. Стратегія сама по собі як інструмент планування регіонального розвитку не підлягає фінансуванню з обласного чи державного бюджету, тому Стратегія має реалізуватись через програми соціально-економічного розвитку, цільові регіональні програми, проекти розвитку. В основі досягнення цілей Стратегії є створення на основі її пріоритетів Плану реалізації Стратегії на новій, інноваційній для української системи регіонального розвитку, основі – як взаємоузгодженого у просторі та часі набору конкретних проектів та заходів регіонального розвитку.

Таким чином всім конкретним пропонованим Стратегією заходам мають відповідати технічні завдання Плану реалізації, які, в свою чергу, для забезпечення їх виконання повинні бути включені у відповідні регіональні програми. Виходячи з того, що підставою для виконання Стратегії стане саме План її реалізації, можна стверджувати, що цей документ також має підлягати стратегічній екологічній оцінці, адже саме він деталізуватиме, яким чином досягатимуться стратегічні та операційні цілі Стратегії.

При розробці проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. необхідна узгодженість з Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, актуалізація якої сричинена перш за все необхідністю врахування:

- –наслідків повномасштабної війни рф проти України та їх впливу на територіальні громади та регіони, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;
- набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та її державами-членами та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

- рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності оновлення Стратегії для забезпечення її зв'язку з процесом відновлення України;
- внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики»;
- кліматичних зобов'язань України, зокрема щодо:
 - зниження викидів парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з 1990 роком (Другий Національно визначений внесок України до Паризької угоди);
 - відмови від використання вугілля на державних електростанціях до 2035 року (COP26, вступ до платформи Powering Past Coal Alliance (PPCA));
 - скорочення викидів метану на 30% до 2030 року від рівня 2020 року (COP26, долучення до ініціативи Global Methane Pledge) та ін., які формують три стратегічні цілі актуалізованої Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року:
- I.Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;
- II.Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- III.Розбудова ефективного багаторівневого врядування.

Узгодженість цілей Проекту Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2027 р. з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр. представлена в таблиці 1.3.

II-а стратегічна ціль проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року узгоджується із всіма стратегічними цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, I-а стратегічна ціль Стратегії узгоджується з II-ю стратегічною ціллю Державної стратегії, а III-я – з I-ю стратегічною ціллю Державної стратегії. При цьому:

- Оперативна ціль «1.1.Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь» Державної стратегії узгоджується зі всіма оперативними цілями Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області, окрім оперативної цілі «3.6.Забезпечення єдності та згуртованості в міжнаціональному та міжконфесійному середовищі» обласної стратегії;
- Оперативна ціль «1.2.Задоволення потреб населення у якісних адміністративних і публічних послугах» Державної стратегії узгоджується з більшістю оперативних ційлей II-ї та III-ї стратегічних цілей Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області;
- Оперативна ціль «2.2.Сильна, спроможна та конкурентоспроможна регіональна економіка» Державної стратегії узгоджується з більшістю оперативних цілей II-ї стратегічної цілі обласної Стратегії та окремими оперативними цілями решти оперативних цілей Стратегії Вінницької області;
- Решта оперативних цілей Державної стратегії узгоджуються лише з окремими оперативними цілями обласної Стратегії;
- Зі всіма оперативними цілями Державної Стратегії узгоджується оперативна ціль «2.1.Розвиток електронного урядування та цифровізації» Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області;
- Також тісно узгоджуються майже зі всіма оперативними цілями Державної стратегії, окрім оперативної цілі «1.3.Соціальний захист ветеранів війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення» Державної стратегії оперативні цілі «2.2.Посилення міжсекторного партнерства» та «2.3.Підвищення економічної спроможності громад» Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року.

Таблиця 1.3. Узгодженість цілей Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр.

<p>Стратегічні та оперативні цілі Державної стратегії регіонального розвитку на 2021- 2027 рр.</p>	<p>Стратегічні та оперативні цілі проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р.</p>																								
	<p>1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку</p>	<p>1.1. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури</p>	<p>1.2. Розвиток індустрії лікування та оздоровлення</p>	<p>1.3. Розвиток агропромислового виробництва</p>	<p>1.4. Інноваційний розвиток регіону</p>	<p>1.5. Зміцнення конкурентоспроможності регіональних виробників на внутрішніх та зовнішніх ринках, в тому числі у вимірах зеленого переходу</p>	<p>2. Регіон ефективного урядування та спроможних громад</p>	<p>2.1 Розвиток електронного урядування та цифровізації</p>	<p>2.2. Посилення міжсекторного партнерства</p>	<p>2.3 Підвищення економічної спроможності громад</p>	<p>2.4. Підвищення доступності базових послуг для населення</p>	<p>2.5. Створення сприятливого та безпечного середовища, для дітей та молоді, посилення їх життєстійкості та української ідентичності</p>	<p>3. Регіон сталого гуманітарного розвитку</p>	<p>3.1. Підтримка ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць, внутрішньо переміщених осіб</p>	<p>3.2. Формування людиноорієнтованої системи охорони здоров'я</p>	<p>3.3. Розвиток професійної освіти</p>	<p>3.4. Розвиток регіональної інфраструктури фізичної культури і спорту</p>	<p>3.5. Збереження, поширення культурної спадщини та розвиток туризму</p>	<p>3.6. Забезпечення єдності та згуртованості в міжнародному та міжконфесійному середовищі</p>	<p>3.7. Посилення інституційної спроможності у сфері психічного здоров'я та психосоціальної підтримки</p>	<p>4. Регіон безпечного середовища</p>	<p>4.1. Зміцнення кордонів, територіальної оборони та вдосконалення системи цивільного захисту</p>	<p>4.2. Забезпечення санітарного та екологічного благополуччя</p>	<p>4.3. Збереження ландшафтного та біологічного різноманіття</p>	<p>4.4. Збереження та раціональне використання водних ресурсів</p>
<p>Стратегічна ціль I.Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах</p>		+				+	+	+	+	+		+		+			+		+						

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проєкту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

Оперативна ціль 1.1.Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+		+	+	+	+
Оперативна ціль 1.2.Задоволення потреб населення у якісних адміністративних і публічних послугах			+					+	+	+	+			+	+	+			+						
Оперативна ціль 1.3.Соціальний захист ветеранів війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення														++	+				+						
Стратегічна ціль II. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	+		+	+	+	+	+	+	+	+		+					+				+				
Оперативна ціль 2.1.Інфраструктура, стійка до безпекових, соціальних та економічних викликів		+	+					+	+	+	+		+					+					+		
Оперативна ціль 2.2.Сильна, спроможна та конкурентоспроможна регіональна економіка	+	+		+	+	++					+														
Стратегічна ціль III. Розбудова ефективного багаторівневого врядування								+	+	+	+	+						+		+					
Оперативна ціль 3.1.Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахуванням кращих практик ЄС								+	+	+	+	+						+							
Оперативна ціль 3.2.Розвиток різних форм сівробітництва та ефективності управління публічними інвестиціями								+	+	+	+								+						

*У клітинках ступінь зв'язку окремих цілей відмічається як ++ (сильний зв'язок) або + (опосередкований зв'язок)

Джерело: власні напрацювання

Таблиця 1.4. Зв'язок Цілей сталого розвитку та стратегічних цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

Глобальні Цілі сталого розвитку	Стратегічні цілі проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р.			
	1.Конкурен-тоздатний регіон на ос-нові іннова-ційного та сталого розвитку	2.Регіон ефектив-ного уря-дування та спромог-них громад	3.Регіон сталого гуманітар-ного розвитку	4.Регіон безпечно-го сере-довища
1. Подолання бідності	+	+		
2. Подолання голоду, розвиток сільсь-кого господарства	++	+		
3. Міцне здоров'я і благополуччя	+	+		+
4. Якісна освіта	+	+	+	
5. Гендерна рівність	+	+	+	
6. Чиста вода та належні санітарні умови	+	+		+
7. Доступна та чиста енергія	++	+		+
8. Гідна праця та економічне зростання	++	+	+	
9.Промисловість, інновації та інфраструктура	++	+		
10. Скорочення нерівності	+	+	++	
11. Сталий розвиток міст і громад	++	++	+	+
12. Відповідальне споживання та виробництво	++	+	+	+
13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	+	+		+
14. Збереження морських ресурсів				
15. Захист та відновлення екосистем суші	+	+		+
16. Мир, справедливість та сильні Інститути		+	+	+
17. Партнерство заради сталого розвитку	+	++	+	+

Примітка: «+++» - сильний зв'язок, «++» - опосередкований зв'язок
Джерело: власні напрацювання

З огляду на участь в глобальних процесах сталого розвитку в 2017 році Україна адаптувала 17 Цілей сталого розвитку (Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна»).

Згідно з Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» зазначені Цілі сталого розвитку України є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів.

Стратегічна ціль «1.Конкурен-тоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку» проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області добре узгоджується зі всіма цілями сталого розвитку, окрім цілей «14.Збереження морських ресурсів» та «16.Мир, справедливість та сильні Інститути».

Стратегічна ціль «2.Регіон ефективного урядування та спроможних громад» узгоджується зі всіма цілями сталого розвитку, окрім цілі «14.Збереження морських ресурсів».

Стратегічні цілі «3.Регіон сталого гуманітарного розвитку» та «4.Регіон безпечного середовища в значній мірі узгоджені з Цілями сталого розвитку.

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проєкту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

Такий зв'язок свідчить, що проєкт Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року відповідає баченню орієнтирів досягнення Україною Цілей сталого розвитку на період до 2030 року (таблиця 1.4).

При цьому цілі сталого розвитку «11.Сталий розвиток міст і громад» та «17.Партнерство заради сталого розвитку» демонструють сильний зв'язок зі всіма стратегічними цілями проєкту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. Ціль «14.Збереження морських ресурсів» не відноситься до Вінницької області. А стратегічні цілі «3.Регіон сталого гуманітарного розвитку», «4.Регіон безпечного середовища» проєкту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року найбільше нейтральні до Цілей сталого розвитку.

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

На сьогодні Вінничина є відносно благополучним регіоном із значно меншим, ніж в інших областях, рівнем забруднення атмосферного повітря, земель та поверхневих вод.

Промислову спеціалізацію області визначають харчова (63,8%), яка демонструє впевнене зростання, енергетика (16%), машинобудівна (3,9%), деревообробна та поліграфічна (3,3%) та інші галузі.

Всі складові довкілля (атмосферне повітря, водні та земельні ресурси) зазнають антропогенного навантаження, що супроводжується збільшенням обсягів викидів в атмосферу та скидів у поверхневі водні об'єкти зворотних вод підприємств, накопиченням відходів усіх класів небезпеки.

При цьому просторовий розподіл техногенного навантаження на довкілля Вінничини нерівномірний.

Клімат. Зміна клімату є найсуттєвішим глобальним екологічним викликом XXI сторіччя, що стоїть перед людством у місцевому, субнаціональному, регіональному та міжнародному вимірах, та є ключовим компонентом довгострокового глобального реагування на зміну клімату задля захисту людей, засобів до існування та екосистем.

Згідно з метеорологічними даними на території України, як і у всьому світі, спостерігається тенденція до підвищення температури повітря і збільшення частоти та тривалості періодів з високими температурами повітря, що суттєво впливає на здоров'я та життєдіяльність людей, на галузі економіки, зокрема, енергетику, транспорт, сільське та лісове господарство в Україні. Підвищення температури повітря призводить, зокрема, до збільшення частоти та інтенсивності таких конвективних явищ, як гроза, злива, град, шквали.

Вінницька область вразлива до таких небезпечних та стихійних гідрометеорологічних явищ, як дощові паводки і повені, прибережні затоплення, включаючи затоплення сільськогосподарських територій тощо.

В області спостерігаються посушливі умови, що спричиняють зростання попиту на воду та збільшення її дефіциту. Крім того, зміна клімату спричиняє розвиток процесів деградації ґрунтів, погіршення їх родючості та екологічного стану земель. У зв'язку із збільшенням впродовж останнього десятиліття кількості посушливих днів у поєднанні із зростанням температури повітря підвищився ризик виникнення пожеж в області.

Крім того, збройна агресія російської федерації проти України перешкоджає ефективному впровадженню державної кліматичної політики в Україні і призводить до незворотних наслідків не лише для України, а і для всього європейського континенту та світу. Внаслідок збройної агресії російської федерації проти України виникають додаткові викиди парникових газів, триває руйнування екосистем. При цьому у період відбудови також передбачається збільшення викидів парникових газів.

Спостерігаються наслідки зміни клімату, що з часом посилюватимуться. Негативного впливу може зазнати сектор сільського господарства, що матиме негативний вплив на світові ціни на аграрну продукцію, як свідчать статистичні дані 2023 року, транспортна та енергетична інфраструктура, а також здоров'я населення через збільшення кількості випадків хвороб, зменшення продуктивності праці та передчасні смерті. По всій території області зростатиме повторюваність хвиль спеки, що може призводити до дефіциту водних ресурсів. Такі можливі наслідки вимагають спрямування зусиль не лише на боротьбу із зміною клімату, а і на адаптацію до її наслідків.

Важливо здійснювати повоєнну відбудову, дотримуючись принципів “відбудувати краще” та “відбудувати екологічніше”, що насамперед означає нижчі обсяги викидів від самого процесу

відбудови, а також від відбудованих об'єктів у майбутньому - об'єктів інфраструктури, будинків, промисловості, сільського господарства. Відповідні принципи вже сьогодні повинні закладатися в усі проекти відновлення, для реалізації яких область потребуватиме залучення міжнародних грантів, гарантій та інвестицій. Проекти з відбудови інфраструктурних та енергетичних об'єктів, будівель повинні бути пріоритетом.

Відсутність системного підходу до проблеми зміни клімату в цілому унеможлиблює прийняття управлінських рішень щодо забезпечення пом'якшення та адаптації до зміни клімату в масштабах області. Подальша імплементація положень Паризької угоди потребує формування цілісної і послідовної державної політики у сфері зміни клімату відповідно до політики міжнародних організацій з урахуванням провідних світових технологій і практики, а також особливостей національних умов, можливостей, потреб і пріоритетів.

Рішення з питань зміни клімату повинні ґрунтуватися на політичних, економічних і наукових аргументах та охоплювати всі сфери економіки, включаючи енергетику, промисловість, агропромисловий комплекс, транспорт, водне господарство, лісове та житлово-комунальне господарство, землекористування, а також охорону здоров'я та збереження екосистем.

Потужним фактором зміни довкілля стали глобальні зміни клімату, що відбуваються внаслідок дії антропогенних чинників. Такі зміни можуть негативно впливати на економіку: наприклад, через падіння родючості ґрунтів – на сільське господарство, через зменшення рибних запасів – на рибне господарство, через зміни температур та кількості опадів – на туристичну галузь тощо.

Вінницька область в цілому характеризується сприятливим для життєдіяльності людини кліматом. У той же час, унаслідок особливостей її місцеположення, які певною мірою обумовлюють розвиток атмосферних процесів, створюються умови для виникнення стихійних метеорологічних явищ.

Особливості регіональної циркуляції атмосфери проявляються у збільшенні континентальності із заходу на схід.

Під час формування клімату радіаційний фактор тісно взаємодіє з циркуляцією атмосфери, яка забезпечує перерозподіл на території тепла та вологи. На територію Вінницької області досить часто переміщуються морські повітряні маси з північних районів Атлантики.

Однак найбільшу повторюваність мають континентальні повітряні маси, які формуються над рівнинами помірних широт Євразії з арктичних або морських.

На рівнинній території з півночі на південь поступово відбувається зміна співвідношення тепла і вологи, що впливає на умови формування ґрунтів, розвиток геохімічних процесів та умови існування рослин. Це призводить до якісних змін природи, до закономірної зміни типів ґрунтового та рослинного покриву, ландшафтів і формування фізико-географічних зон.

Клімат Вінницької області помірно континентальний: помірного та достатнього теплозабезпечення, достатнього зволоження, лише в Придністров'ї - недостатнього зволоження.

Середня річна температура повітря становить 8,3-9,9° С тепла. Найхолоднішим місяцем року є січень з середньомісячною температурою повітря -2,0-4,0°С морозу, середня температура липня (найтеплішого місяця) 19,9-21,6°С тепла.

Середня кількість опадів за рік по області становить 566-635 мм.

Відносна вологість повітря у теплий період року (квітень — жовтень) по області коливається від 63-66% на початку літа до 77-81% восени, а кількість днів з відносною вологістю повітря 30% та менше за цей період становить від 12 до 25 днів.

Сніговий покрив на території області, як правило, утворюється неодноразово та залягає вкрай нерівномірно. У більшості років сніговий покрив утворюється на початку та в середині грудня. Середня висота його не перевищує 11 см, а максимальна в окремі роки досягала 50 см.

Найбільша кількість днів зі снігом 113-136 відмічалася взимку 1995-1996 рр. В останні роки стійкий сніговий покрив не утворюється.

Перехід від однієї пори року до іншої найчастіше відбувається поступово. Стійкий перехід добової температури через 0°C є початком весни та відбувається переважно у першій декаді березня. Весна триває близько півтора місяці. Перехід середньодобової температури повітря через $+5^{\circ}\text{C}$ відбувається у третій декаді березня, а через $+10^{\circ}\text{C}$ – в другій декаді квітня. Літо триває з початку травня до другої половини вересня, денні температури становлять у травні $+18...+22^{\circ}\text{C}$, у липні - $+23...+27^{\circ}\text{C}$. В цей же час випадає найбільше опадів, переважно у вигляді злив. Кількість днів з опадами зменшується в літній та осінній період.

Осінь починається із зниженням середньодобової температури менше $+10^{\circ}\text{C}$. Настання осені (третьа декада жовтня) супроводжується заморозками, загальним зниженням температури, зменшенням кількості.

Характерною особливістю осені на Вінниччині є повернення теплих сонячних днів. Осінь закінчується в кінці листопада, коли середньодобові температури набувають від'ємних значень.

До початку зими середньодобові температури всюди нижче 0°C , але вище -5°C , погода нестійка: морозні дні змінюються відлигами, не раз утворюється та сходить сніговий покрив. Відлиги характерні і впродовж зими, температура повітря інколи підвищується до $+10...+13^{\circ}\text{C}$.

Клімат Вінниччини сприятливий для сільськогосподарського виробництва: тривале тепле та досить вологе літо, рання весна, суха осінь, зима з помірними морозами та значним сніговим покривом – все це позитивно впливає на розвиток більшості сільськогосподарських культур.

За даними Вінницького обласного центру з гідрометеорології за останні 30 років середньорічна температура підвищилась на 1 градус. Найбільші зміни з підвищення температури відбулися в холодний період року в січні-березні та влітку в липні-серпні. Також відбувається перерозподіл опадів протягом року - збільшення в січні, квітні, травні та менше влітку, що на фоні підвищення температури обумовлює дефіцит вологи, особливо на півдні області. Відсутня звична для Вінницької області періодичність та помірність опадів. Щорічно зростає кількість випадків аномальних природних явищ у вигляді шквалів, граду, злив та гроз.

Ще наприкінці минулого століття атмосферні процеси відносно чітко були прив'язані до сезону, що спрощувало прогнозування та ведення сільськогосподарського виробництва. Наразі дати початку сезонів змістились. Встановлення середньодобової температури повітря понад 0°C протягом кількох днів починається близько 26 лютого, на два тижні раніше. Перехід середньодобових температур вище 15 градусів раніше припадав на 24-26 травня, в останні роки – 18-22 травня.

Аналіз матеріалів за останні 30-40 років показав, що температура в січні-березні та в липні-серпні підвищилася, а саме: в січні на $2,0^{\circ}\text{C}$, лютому на $1,5^{\circ}\text{C}$, в березні на $1,2^{\circ}\text{C}$, в липні на $1,3^{\circ}\text{C}$, в серпні на $0,9^{\circ}\text{C}$. Грудень став холоднішим на $0,6^{\circ}\text{C}$. В решту місяців суттєвих змін не відбулося.

Якщо зростання відбуватиметься такими темпами, то через 25–30 років (приблизно до 2050 року) помірно континентальний клімат на Вінниччині стане субтропічним. Однак кліматичні умови в нашій області не однорідні. Поділити область на південну та північну частини можна умовною лінією між Мурованими Курилівцями та Гайсином, де на півдні клімат значно посушливіший.

Внаслідок несприятливих для формування річкового стоку погодних умов (підвищений температурний режим та недобір опадів) в останні роки по-гіршилась якість води у річках області, у тому числі, які використовуються як джерела водопостачання населення. Особливо гостро ця проблема стоїть для р.Південний Буг.

Заходи до адаптації до зміни клімату у Вінницькій області передбачені регіональними програмами «Регіональна екологічна бюджетна програма на 2019-2023 роки»; «Програма досягнення оптимального рівня лісистості у Вінницькій області на 2012-2025 роки»; «Програма розвитку лісового і мисливського господарства в лісах, які надані в постійне користування Вінницькому обласному комунальному спеціалізованому лісгосподарському підприємству «Віноблагроліс», підвищення лісистості і озеленення населених пунктів області та використання об'єктів тваринного світу у культурно-освітніх та виховних цілях на 2017-2023 роки», головним стратегічним завданням якої є створення нових лісів для досягнення оптимального показника лісистості території області (понад 15%).

В області активно впроваджуються проекти альтернативної енергетики з використанням "чистих" джерел: 98 сонячних електростанцій (без приватних домогосподарств), встановлена фактична потужність яких 285,2 МВт, які протягом I кварталу 2023 року виробили 38,968 млн кВт/год електричної енергії, а також 31 мала гідроелектростанція встановленою потужністю 26,96 МВт, які протягом I кварталу 2023 року виробили 10,540 млн. кВт год електроенергії.

2.1. За станом атмосферного повітря

Основним джерелом забруднення атмосфери є антропогенна діяльність - промислові викиди, автомобільний транспорт, сільське господарство тощо. Забруднення повітря, води та ґрунту спричиняє зниження якості середовища, призводить до вимирання видів, зміни екологічних взаємозв'язків та порушення природних екосистем.

Забруднення атмосферного повітря за ступенем небезпеки для живих організмів посідає перше місце, адже живі істоти використовують повітря значно активніше ніж воду і їжу.

Основними викидами в області є діоксид сірки, оксиди азоту, пил (аерозолі) та оксид вуглецю. Живі організми надзвичайно чутливі, як до діоксиду сірки, так і до сірчистої та сірчаної кислот, що утворюються при контакті цього оксиду з вологою в атмосфері. Діоксид сірки розноситься на великі відстані, випадаючи в остаточному підсумку у вигляді дощів з кислою реакцією.

Таблиця 2.1. Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні агломерації¹
м.Вінниця у 2021 р.

Назва забруднюючої речовини ²	Номер пункту спостережень	Річне середнє значення забруднюючої речовини, мг/м ³	Зафіксовані перевищення граничних рівнів або цільових показників забруднюючих речовин (кількість)	Зафіксовані перевищення порогів небезпеки забруднюючих речовин
Завислі речовини (пил)	Пост №1	0,0567	-	
Діоксид сірки		0,0008	-	
Оксид вуглецю		0,7687	-	
Діоксид азоту		0,1106	146	
Фтористий водень		0,0074	58	
Формальдегід		0,0046	-	
Завислі речовини (пил)	Пост №2	0,0653	-	
Діоксид сірки		0,0013	-	
Оксид вуглецю		0,9083	-	
Діоксид азоту		0,0969	98	
Фтористий водень		0,0078	68	
Аміак		0,0095	-	

¹ - окремо наводиться інформація про рівні забруднюючих речовин у агломерації (агломераціях), розташованих на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці

² - наводиться перелік забруднюючих речовин, визначених у додатку 2 до Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 року №827

³ - рівні забруднюючих речовин наводяться у одиницях вимірювання маси, визначених у додатку 2 до Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого Постановою КМУ від 14.08.2019 року №827
Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

За даними Головного управління статистики у 2023 році у повітря Вінницької області від стаціонарних джерел потрапило 79,3 тис.т. забруднюючих речовин. Порівняно з 2022 роком кількість викидів збільшилась на 1,2 тис. т.

У 2022-2023 роках, як і в попередні роки, основними речовинами, що забруднювали повітря залишалися сполуки вуглецю та сірки (близько 80% від загального обсягу викидів).

Основними забруднювачами повітря в області залишаються підприємства енергетичної промисловості, сільського господарства, переробної промисловості та транспортні підприємства.

Кількість викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на квадратний кілометр території протягом 2023 року складала 2,94 т.

На душу населення в середньому по області припадає 52 кг викинутих у повітря забруднюючих речовин.

Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні агломерації м.Вінниця у 2021-2023 роках представлені в таблицях 2.1-2.3 р.

Таблиця 2.2. Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні агломерації¹ м.Вінниця у 2022 р.

Назва забруднюючої речовини ²	Номер пункту спостережень	Річне середнє значення забруднюючої речовини, мг/м ³	Зафіксовані перевищення граничних рівнів або цільових показників забруднюючих речовин (кількість)	Зафіксовані перевищення порогів небезпеки забруднюючих речовин
Завислі речовини	Пост №1	0,0685	-	
Діоксид сірки		0,0010	-	
Оксид вуглецю		0,6199	-	
Діоксид азоту		0,0770	36	
Фтористий водень		0,0062	57	
Формальдегід		0,0049	-	
Завислі речовини	Пост №2	0,0663	-	
Діоксид сірки		0,0010	-	
Оксид вуглецю		0,8407	-	
Діоксид азоту		0,0508	13	
Фтористий водень		0,0049	47	
Аміак		0,0076	-	

¹ - окремо наводиться інформація про рівні забруднюючих речовин у агломерації (агломераціях), розташованих на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці

² - наводиться перелік забруднюючих речовин, визначених у додатку 2 до Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 року №827

³ - рівні забруднюючих речовин наводяться у одиницях вимірювання маси, визначених у додатку 2 до Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого Постановою КМУ від 14.08.2019 року №827

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл.

В таблиці 2.4 представлені обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2021-2023 роках, а в таблиці 2.5 – найбільші забруднювачі атмосферного повітря у Вінницькій області.

Спостерігається періодичне забруднення атмосферного повітря внаслідок виробничої діяльності Сороського гранітно-щебеневого кар'єру (с. Косеуць, Молдова) розташованого на прикордонній території р. Дністер, яке відчувається в межах Ямпільської територіальної громади Могилів-Подільського району. Видобування граніту ведеться в напрямку від річки Дністер, а видобувні уступи зазначеного кар'єру розташовані на відстані 400 метрів від житлових будинків у с. Пороги.

Таблиця 2.3. Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні агломерації¹ м.Вінниця у 2023 р.

Назва забруднюючої речовини ²	Номер пункту спостережень	Річне середнє значення забруднюючої речовини, мг/м ³	Зафіксовані перевищення граничних рівнів або цільових показників забруднюючих речовин (кількість)	Зафіксовані перевищення порогів небезпеки забруднюючих речовин
Завислі речовини	Пост №1	0,2053	73	
Діоксид сірки		0,0012	-	
Оксид вуглецю		0,5925	-	
Діоксид азоту		0,1075	115	
Фтористий водень		0,0046	26	
Формальдегід		0,0073	-	
Завислі речовини	Пост №2	0,1703	59	
Діоксид сірки		0,0010	-	
Оксид вуглецю		0,7571	-	
Діоксид азоту		0,0547	8	
Фтористий водень		0,0063	34	
Аміак		0,0098	-	

¹ - окремо наводиться інформація про рівні забруднюючих речовин у агломерації (агломераціях), розташованих на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці

² - наводиться перелік забруднюючих речовин, визначених у додатку 2 до Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 року №827

³ - рівні забруднюючих речовин наводяться у одиницях вимірювання маси, визначених у додатку 2 до Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого Постановою КМУ від 14.08.2019 року №827

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

Таблиця 2.4. Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2021-2023 роки

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	697	782	740
другої групи	280	168	224
третьої групи	417	319	368
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	97,3	99,7	98,5
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	3,7	3,8	3,7
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	62,1	64,5	63,3

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл.

За даними ДУ «Вінницький обласний лабораторний центр МОЗ України» лише близько 7% проб повітря, відібраних в міських та сільських поселеннях, не відповідали вимогам за вмістом забруднюючих речовин за рахунок перевищення вмісту пилу, оксиду вуглецю, азоту діоксиду, фенолу та його похідних, формальдегіду.

Основними речовинами, що забруднюють атмосферне повітря населених пунктів є діоксид сірки (55,9%), речовини у вигляді твердих суспендованих частинок (14,6%), сполуки азоту (10,6%), метан (9,5%) та оксид вуглецю (6,7%).

Таблиця 2.5. Основні забруднювачі атмосферного повітря у Вінницькій області

	усього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів об'єкта, %
Всі підприємства	79265,0	100,0
Відокремлений підрозділ «Біогаз Ладижин» Товариства з обмеженою відповідальністю «Вінницька птахофабрика»	3222,1	4,1
Приватне акціонерне товариство «Продовольча компанія «Поділля»	2432,2	3,1
Філія «Птахокомплекс» Товариства з обмеженою відповідальністю «Вінницька птахофабрика»	2394,7	3,0
Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрокомплекс «Зелена долина»	1389,1	1,8
Товариство з обмеженою відповідальністю «Продовольча компанія «Зоря Поділля»	1196,7	1,5

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл.

Середні значення рівнів забруднюючих речовин в атмосферному повітрі населених пунктів Вінницької області представлені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в населених пунктах Вінницької області

Назва забруднюючої речовини	Номер пункту спостережень	Річне середнє значення забруднюючої речовини	Зафіксовані перевищення граничних рівнів або цільових показників забруднюючих речовин	Зафіксовані перевищення порогів небезпеки забруднюючих речовин
Діоксид сірки	№№ 1 - 135	0,215 мг/м ³	0,54 мг/м ³	0,54 мг/м ³
Азоту діоксиди	№№ 1 - 135	0,15 мг/м ³	0,28 мг/м ³	0,28 мг/м ³
Вуглецю оксид	№№ 1 - 135	2,9 мг/м ³	6,5 мг/м ³	6,5 мг/м ³
Пил	№№ 1 - 135	0,36 мг/м ³	4,15 мг/м ³	4,15 мг/м ³
Аміак	№№ 1 - 135	0,13 мг/м ³	0,36 мг/м ³	0,36 мг/м ³
Сажа	№№ 1 - 135	0,07 мг/м ³	-	-
Сірководень	№№ 1 - 135	0,009 мг/м ³	0,010 мг/м ³	0,010 мг/м ³
Фенол і його похідні	№№ 1 - 135	0,008 мг/м ³	0,019 мг/м ³	0,019 мг/м ³
Формальдегід	№№ 1 - 135	0,030 мг/м ³	0,29 мг/м ³	0,29 мг/м ³
Фтористий водень	№№ 1 - 135	0,0046 мг/м ³	0,026 мг/м ³	0,026 мг/м ³
Оксид вуглецю	№№ 1 - 135	0,7571 мг/м ³	-	-
Фтористий водень	№№ 1 - 135	0,0063 мг/м ³	0,034 мг/м ³	0,034 мг/м ³

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

У Вінницькій області (поза межами агломерації «Вінниця») недержавними структурами встановлено 14 станцій (постів) моніторингу стану атмосферного повітря, з яких функціонує 4, які в реальному часі здійснюють моніторинг та онлайн інформування про якість атмосферного повітря в регіоні.

На виконання розпорядження КМУ від 20 жовтня 2021 року №1363-р «Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року», відповідно до постанови КМУ від 14 серпня 2019 року №827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря» для області розроблено проект регіональної «Програми державного моніторингу у галузі охорони повітря на 2023-2027 роки для зони «Вінницька».

Причини забруднення атмосфери - використання технологій, велика частка яких не відповідає сучасним екологічним вимогам, із значною часткою морально застарілого і фізично

зношеного устаткування, невиконання у встановлені терміни атмосферно-захисних заходів щодо зниження шкідливих викидів, низький рівень експлуатації пилогазоочисних споруд.

Значний вплив на атмосферне повітря протягом 2022-2023 років був спричинений збройною агресією проти України на території Вінницької області, зокрема внаслідок ракетно-бомбових ударів.

Ступінь забруднення атмосферного повітря є визначаючим фактором для росту, розвитку, продуктивності рослин і екологічного благополуччя наземних екосистем в цілому. Коли вміст деяких складових газозового середовища перевищує критичний рівень адаптації і стійкості, настає стресова реакція і порушується функціонування найбільш чутливих компонентів системи.

Серед основних впливів забруднювальних речовин, що містяться у атмосферному повітрі, на різні рівні екосистеми, виділяють наступні: накопичення забруднювальних речовин у рослинах та інших компонентах екосистем (ґрунт, лісова підстилка, поверхневі та ґрунтові води); порушення, пов'язані із забрудненням продуктів харчування рослиноїдних тварин (наприклад, флюороз); зниження видової різноманітності, обумовлене у тому числі зміною умов конкуренції; порушення взаємозв'язків у спільнотах і в екосистемі в цілому; порушення біохімічних циклів; зниження стабільності екосистеми і послаблення її здатності до саморегуляції.

Найбільш небезпечними речовинами для рослин, що знаходяться у забрудненому атмосферному повітрі, є сірчистий ангідрид, фтормісткі сполуки та смог усіх типів. Внаслідок надлишку в повітрі сірчистого ангідриду листя дерев темнішає, зморщується й опадає, а голки хвойних дерев стають спочатку темно-червоними, а потім засихають.

Шкоди зеленим насадженням завдають оксид вуглецю, хлор і хлористоводнева кислота, а також вуглеводні, - бензол, антрацен, бенз(а)пірен.

Рослини по-різному реагують на забруднення повітря, найвразливіші яблуня, береза, груша, сосна, а більш стійкі – вишня, бузок, дуб тощо.

Атмосфера володіє здатністю до самоочищення від забруднюючих речовин. Повітряні потоки, що переносять забруднення, очищуються, зустрічаючи на своєму шляху зелені насадження.

На динаміку викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря впливають як економічні процеси в області, так і заходи, спрямовані на покращення якості атмосферного повітря.

Забруднення атмосферного повітря промислових міст призводить до отруєння населення токсичними речовинами, погіршення здоров'я і зниження працездатності, погіршує умови життя населення.

Забруднення атмосферного повітря підвищує ризик захворювання населення на такі хвороби як бронхіальна астма, хронічні бронхіти, обструктивні бронхіти, і т. д., які в медичній статистиці прийнято оцінювати такими нозологічними одиницями, як захворюваність населення на хвороби органів дихання й відсоток смертності населення через хвороби органів дихання від загальної смертності за аналогічний період.

Люди, що проживають в забруднених районах та поблизу автомагістралей, частіше хворіють на хвороби верхніх дихальних шляхів, серцево-судинні захворювання, хвороби очей.

Останні дослідження показали, що люди, які проживають на відстані менше 50 метрів від проїжджої частини, на 12% частіше хворіють на деменцію (симптоми, викликані ушкодженнями мозку, через що спостерігається погіршення пам'яті людини та її здатності планувати й виконувати звичні буденні дії), ніж ті, хто проживають далеко від доріг.

Забруднене повітря також перешкоджає повноцінному диханню. У людей із захворюваннями дихальних шляхів, імунна система вже і так відчуває навантаження, в результаті чого проблеми з диханням загострюються.

Забруднюючі речовини негативно впливають і на серце – прослідковується зв'язок між різким підвищенням концентрації оксидів азоту в атмосфері і ризиком виникнення інфарктів та інших серцевих відхилень.

Дрібнодисперсні частинки, що містяться в брудному повітрі, легко потрапляють в організм людини. Вони здатні викликати підвищене утворення тромбоцитів, які відповідають за згортання крові. Однак у разі підвищеного утворення вони стають причиною виникнення тромбів у кровоносних судинах, що порушує нормальний приплив крові до серцевого м'яза та порушення кровообігу в цілому, підсилює коливання артеріального тиску протягом дня.

Шкідливі речовини в атмосферному повітрі часто є причиною патологій у новонароджених. Особливо шкідливо вони впливають на плід в перші два триместри вагітності, коли відбуваються основні процеси його розвитку.

Виходячи з цього, у випадку незатвердження проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р., очікується погіршення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

2.2. За екологічною ситуацією в галузі водокористування

Вода належить до природного ресурсу, без якого неможливе існування живих організмів. Проблема використання водних ресурсів загострюється навіть для районів з високою водозабезпеченістю, що зумовлено постійно зростаючим рівнем забруднення. Залежно від якості природних вод вони можуть бути використані на потреби різних галузей економіки, в тому числі для забезпечення комунально-побутових, лікувальних та інших потреб населення. Вода незадовільної якості може стати причиною виникнення багатьох захворювань.

Проблема якості питної води була і лишається вкрай актуальною і надзвичайно гострою, оскільки за ступенем водозабезпечення Україна посідає одне з останніх місць серед країн Європи, а за водоємністю валового внутрішнього продукту перевищує їх у кілька разів. Вочевидь водні ресурси України використовують, а отже, і забруднюють у декілька разів інтенсивніше, ніж в інших країнах. Ситуація ускладнюється великим об'ємом стічних вод, які утворюються на території України внаслідок урбанізації.

А одним із найважливіших критеріїв навколишнього середовища, що впливає на здоров'я населення, є якість питної води. ВООЗ допускає, що 60% захворювань обумовлені вживанням недоброякісної води.

Високий рівень деградації навколишнього середовища, нагромадження неприпустимих обсягів відходів на невпорядкованих полігонах, значні площі розораних і забруднених земель призводять до погіршення якості поверхневих і підземних вод.

Погіршенню якості поверхневих вод, що включають близько 3,6 тис. річок загальною протяжністю 11,8 тис. км, 5200 ставків загальним обсягом 266 млн. м³ з площею водного дзеркала понад 25 тис. га і належать до басейнів трьох основних річок України – Південного Бугу, Дністра і Дніпра, та живляться дощовими (48%), сніговими (25%) і підземними (27%) водами, сприяють скиди недостатньо очищених стічних вод комунальних підприємств області, які є їх найбільшими забруднювачими, зокрема, в містах.

Пересічна густота річкової мережі становить 0,45 км/км². Більшість ставків побудовано на малих річках, внаслідок чого їх водний режим зарегульований на 40-60%. Найбільше ставків припадає на басейн Південного Бугу.

Найбільші з річок - Південний Буг, Дністе і Дніпро.

Басейн Південного Бугу займає 62% території області (16,4 тис. км²), густота річкової мережі цього басейну становить 0,43 км/км². Середні річки: Соб та Гірський Тікич (початок).

Басейн Дністра займає 28% території області (7,5 тис. км²), густота річкової мережі басейну становить 0,41 км/км². Середня річка: Мурафа.

Басейн Дніпра представлений витокami річок Рось, Роська, Роставиця, Гнилоп'ять та Гуйва і займає 10% території області. Густота річкової мережі басейну становить 0,48 км/км².

Річки і водойми використовують для рибництва, промислового і комунального водопостачання, зрошення земель, а також як джерело гідроенергії.

Малі річки формують водний потенціал місцевого стоку на 60%. Малих річок на Вінниччині довжиною понад 10 км – 228, їх загальна довжина становить 4556 км. Малих річок (струмків, водотоків) довжиною менше 10 км є 3366 загальною довжиною 6387 км.

В межах області 52 водосховища, загальною площею водного дзеркала 10 тис. га та загальним об'ємом 286,0 млн. м³; найбільше Ладизинське водосховище (150 млн. м³).

Із загальної кількості водойм в незадовільному стані перебувають 16,7%, безхазяйними виявились 60,8% гребель, в незадовільному стані їх перебуває 10,7%.

Для риборозведення використовуються 20% ставків, решта – для загального користування. В оренду передано понад 1000 водних об'єктів загальною площею близько 9 тис. га.

Важливу роль у водному господарстві Вінниччини відіграють підземні води, як найбільш надійне джерело доброякісної питної води. Прогнозні ресурси питних підземних вод в межах Вінницької області становлять 885,5 тис.м³/добу, або 324,9 млн м³/рік, а затверджені експлуатаційні запаси – 45,7 млн м³/рік. Щорічно використовується, в середньому, від 7 до 10% прогнозних ресурсів, в окремих громадах (Вінницька, Калинівська, Козятинська) цей показник наближається до 20%.

Станом на 01.01 2024 року централізованим водопостачанням забезпечено усі 18 міст, усі 29 селищ та 359 сіл (24,7%).

Централізоване водопостачання відсутнє у 1097 селах. Централізованим водовідведенням забезпечено 18 міст (100%), 19 селищ (65,5%) та 5 сіл (0,3%). Централізоване водовідведення було відсутнє у 10 селищ (Бродецьке, Літин, Теплик, Брацлав, Шпиків, Чернівці, Сутиски, Дашів, Попелюхи, Трудове) та у 1451 селах.

Загальна кількість централізованих водозаборів в області становила 295, з них поверхневих – 5. Потреба у додатковій потужності водозаборів – 8,5 млн. м³/рік. Загальна чисельність водопровідних насосних станцій – 246 (фактична потужність – 218,4 млн. м³/рік), встановлене насосне обладнання – 560 одиниць.

Загальна протяжність водопровідних мереж становить 3173,1 км, з них ветхих та аварійних – 936,5 км або 29,5%.

Всього по області у 2023 р. використано 70,984 млн м³ води, в тому числі на виробничі потреби – 46,813 млн м³ (66%); на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 20,855 млн м³ (29%); на зрошення – 2,190 млн м³ (3%); на інші потреби – 1,125 млн м³ (2%).

На комунальне господарство використано 26,305 млн м³ води (37,1%); на промисловість – 14,505 млн м³ (20,4%); на сільське господарство – 27,084 млн м³ (38,2%); на інші галузі – 3,09 млн м³ (4,3%).

Максимальна кількість забруднення потрапляє у природні води з промисловими стічними водами, які мають різний склад та великі об'єми.

Технічний стан практично всіх каналізаційних очисних споруд потребує модернізації або реконструкції та значних капіталовкладень.

Тенденція до зниження ефективності роботи очисних споруд щорічно посилюється. Неefективна робота з очистки каналізаційних стоків на комунальних підприємствах пов'язана з фізичним зношенням обладнання.

Показники водокористування та водовідведення за 2021-2023 роки представлені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. Динаміка водокористування та водовідведення за 2021-2023 роки

Показники	Одиниця виміру	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Забрано води з природних джерел, усього	млн м ³	94,23	88,061	90,684
у тому числі: поверхневої	млн м ³	78,87	72,802	75,944
підземної	млн м ³	15,35	15,259	14,74
морської	млн м ³	-	-	-
Забрано води з природних джерел у розрахунку на одну особу	м ³	62,42	58,40	
Використано свіжої води, усього	млн м ³	73,77	69,227	70,984
у тому числі на потреби: господарсько-питні	млн м ³	25,10	22,229	20,855
виробничі	млн м ³	45,67	44,379	46,813
сільськогосподарські	млн м ³	1,460	0,941	0,934
зрошення	млн м ³	1,457	15,424	2,190
рибогосподарські	млн м ³	24,04	22,35	18,094
Використано свіжої води у розрахунку на одну особу	м ³	41,35	45,91	46,42
Втрачено води при транспортуванні	млн м ³	13,522	12,732	12,592
	%	14,349	14,46	13,885
Скинуто зворотних вод, усього	млн м ³	56,669	53,741	52,413
у тому числі: у підземні горизонти	млн м ³	-	-	-
у накопичувачі	млн м ³	1,062	1,021	1,202
на поля фільтрації	млн м ³	2,700	2,896	2,651
у поверхневі водні об'єкти	млн м ³	52,907	52,256	48,56
не віднесених до водних об'єктів	млн м ³	3,762	3,917	3,853
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти: усього	млн. м ³	52,91	49,824	48,560
з них: нормативно очищених, усього	млн. м ³	26,45	25,685	25,325
у тому числі: на спорудах біологічного очищення	млн. м ³	26,295	25,63	25,228
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн. м ³	0,044	0,052	0,057
на спорудах механічного очищення	млн. м ³	0,112	0,004	0,039
нормативно (умовно) чистих без очищення	млн. м ³	25,64	23,619	22,813
забруднених, усього	млн. м ³	0,019	0,52	0,432
у тому числі: недостатньо очищених	млн. м ³	0,795	0,52	0,432
без очищення	млн. м ³	-	-	-
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу	млн. м ³	35,0	33,2	31,7

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

Комунально-побутові стоки характеризуються з одного боку високим вмістом поживних речовин, необхідних рослинам, але з іншого боку – вмістом миючих засобів, фекалій, хвороботворних мікроорганізмів, яєць гельмінтів тощо. Стоки з сільськогосподарських угідь містять мінеральні та органічні добрива.

Найбільшу кількість забруднених зворотних вод у водні об'єкти скидають підприємства комунального господарства.

Основною загальною проблемою майже всіх очисних споруд таких господарств - наднормативне забруднення стічних вод, що скидаються у поверхневі водойми азотом амонійним та органічними речовинами. Це пов'язано із технологічною застарілістю та зношеністю обладнання очисних споруд.

Таблиця 2.8. Водокористування підприємств комунального господарства
у 2019-2020 роках

Показники	КП «Вінниця облводоканал»		КП «Водоканал м. Могилів- Под.»		ДП «Хмільник- водоканал»		КП «Тулчин- водоканал»	
	2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р.
Водопровідні мережі, км								
всього	630,4	631,47	101	101	100,9	101,4	84	98,6
ветхі та аварійні	169,6	172,7	30	25	34,3	37,9	15,5	17
замінено	1,0	1,0	6,5	8,7	3,5	0,5	–	–
Обсяги стоків, млн. м³/рік (водовідведення)								
відведено	24,20	23,98	0,58	0,54	0,68	0,55	0,4	0,4
очищено	24,20	23,98	0,58	0,54	0,68	0,55	0,4	0,4
біологічно очищ.	24,20	23,98	0,58	0,54	0,68	0,55	0,4	0,4
доочищено	–	–	–	–	–	–	–	–
Каналізаційні мережі, км								
всього	548,20	551,01	40,4	40,4	43,8	44,2	56,5	56,7
ветхі та аварійні	90,6	97,6	13	15	15,8	15,8	6,4	5,4
замінено	1,0	1,0	0,3	0,5	0,1	0,1	0,8	–
Водопостачання, млн. м³/рік (обсяги водокористування)								
піднято	33,54	31,94	1,1	1,0	1,18	0,96	0,90	0,90
очищено	33,51	31,89	0,85	0,74	1,18	0,96	–	–
подано	29,77	28,36	0,85	0,80	1,01	0,82	0,50	0,50
реалізовано	19,51	18,29	0,78	0,73	0,68	0,55	0,50	0,50
втрати	9,48	9,33	0,25	0,21	0,50	0,41	0,40	0,40

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

Останні роки спостерігається тенденція до зменшення обсягів стічних вод, що надходять на очисні споруди каналізації, проте рівень їх забруднення значно більший.

Таким чином, щороку зростає навантаження на очисні споруди.

Крім того, ряд міст та селищ взагалі не мають очисних споруд, скидаючи нечистоти на поля фільтрації чи відстійники, які не забезпечують необхідної якісної очистки.

Транскордонним водним об'єктом Вінницької області є р.Дністер (кордон з Республікою Молдова).

Очисні споруди каналізації м.Сороки (рік початку експлуатації 1980), що розташовані на землях Цекинівської сільської ради, є однією з найгостріших транскордонних загроз техногенно-екологічного характеру на території області. Очисні споруди каналізації не працюють з 10 лютого 2002 р. За цей час технологічне устаткування та обладнання споруд повністю вийшло з ладу, фактично споруди відновленню не підлягають.

Потенційну небезпеку для р.Дністер також становить мулове господарство очисних споруд каналізації, яке розташоване у його 100-метровій прибережній захисній смузі (лівий берег). За час роботи очисних споруд каналізації мул з мулових майданчиків не вивозився. Аналізи осаду мулових майданчиків виявили підвищений вміст важких металів та інших токсичних речовин. Розміщення даних відходів у прибережній захисній смузі, яка є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності, суперечить вимогам п.6 ст. 89 Водного кодексу України. Даний об'єкт становить реальну загрозу для транскордонного об'єкту р.Дністер.Неочищені стоки та вплив мулового господарства можуть значно погіршити якість води у водозаборах, розташованих нижче Вінницької області, в тому числі міста Одеса.

Щодо виконання низки двосторонніх україно-молдовських домовленостей з цього приводу, то з боку молдовської сторони практично всі вони залишаються не реалізованими.

Більшість масивів поверхневих вод регіону, що забезпечують потреби населення у воді, є небезпечними. Проблема забруднення водойм набула критичного характеру. Значна частина промислових і господарсько-побутових відходів, які надходять у водойми, не очищуються та не відповідають встановленим санітарним вимогам. Найчастіше в пробах питної води виявляються відхилення за органолептичними показниками та гранично допустимими концентраціями хімічних речовин.

На якісний стан поверхневих вод впливає недостатня кількість опадів та сезонне зростання температури у літній період, яке спричиняє масове цвітіння води, зниження до критичних значень розчиненого кисню та зростання органічного забруднення.

Більш суттєвим є зарегульованість річок, велика кількість водойм, які змінюють швидкість течії річки, створюють застійні зони, в яких накопичуються мул та донні відкладення з забруднюючими речовинами. Підприємства з застарілими очисними спорудами забруднюють річки тонами лімітованих забруднюючих речовин. Антропогенне навантаження збільшується від точкових джерел забруднення підприємств-водокористувачів і дифузних джерел (поверхневого стоку).

Внаслідок діяльності агропромислового комплексу поверхневі води забруднюються мінеральними добривами, гербіцидами, пестицидами, інсектицидами.

На 44 річках, притоках Південного Бугу, Дністра, Дніпра якість вод контролюється у місцях 95 встановлених створів контрольних спостережень. Якість води річок області впродовж останніх 5-ти років залишається стабільною, без суттєвих змін і в цілому задовільною.

Вміст більшості забруднюючих речовин не перевищує ГДК для водойм господарсько-побутового призначення.

Вода річок Вінницької області забруднена переважно органічними сполуками. Перевищення спостерігається протягом усього року, що свідчить про забруднення вод саме побутовими стоками.

Якість поверхневих вод басейну річки Південний Буг на території Вінницької області по більшості показників знаходиться значно нижче ГДК (гранично-допустимих концентрацій) та ОДР (орієнтовно допустимих рівнів) для водойм госпитного водокористування.

Вода у річці Південний Буг забруднена органічними сполуками. Високі показники ХСК та БСКп пояснюються впливом забруднюючих речовин, які потрапляють у водні об'єкти зі стічними водами підприємств та органічними сполуками природного походження.

Середні значення показників амонію сольового, нітритів та нітратів знаходились значно нижче рівня токсичної дії.

Кисневий режим річки Південний Буг на території Вінницької області переважно задовільний.

Концентрація сульфатів та фосфатів протягом року знаходилась в нормі. Мінералізація води оптимальна.

В останні роки показники невідповідаючих гігієнічним вимогам проб по мікробіологічних показниках постійно зростають. Причиною значної кількості виявлених проб з перевищенням забрудненням стає недостатня кількість опадів на фоні занадто високих температур. Щорічно виявляються небезпечні для здоров'я людей гельмінти, як у воді першої категорії, так і у воді другої категорії.

У місцях масового відпочинку людей спостерігалось перевищення нормативів за вмістом лактозо-позитивних кишкових паличок.

Проблемних залишається питання санітарно-технічного стану і якості питної води громадських колодязів, яких в області нараховується 7949. Питома вага проб води, що не відповідають санітарним нормам, складає по хімікопоказниках – 20,2%, по бакпоказниках – 16,0%. Показники бакзабрудненості водопровідної води сільських водопроводів складають 7,7%, відомчих – 4,3%, в той час як комунальних – 6,4%.

Якість води за санітарно-бактеріологічними показниками суттєво впливає на захворюваність гепатитом А, холерою, черевним тифом, гострими кишковими інфекціями, в т.ч. дизентерією та ін. Серед інфекцій, збудники яких передаються водним шляхом, провідне місце належить гепатиту А.

Що стосується її хімічних компонентів, то лише деякі з них можуть привести до гострих захворювань. Проблеми в основному виникають при хронічному надходженні до організму речовин з кумулятивною токсичною дією, наприклад, важких металів або канцерогенних сполук. Високий ступінь мінералізації питної води дає певний внесок в захворюваність хворобами травної системи, в т.ч. гастритами, жовчнокам'яною, а також сечокам'яною хворобами.

В області затверджено регіональну програму «Питна вода» на 2021-2025 роки. Програмою заплановано ряд заходів – будівництво мереж водопостачання і водовідведення, нові свердловини та каптажні колодязі, будівництво та реконструкція гідротехнічних споруд та інші. У Програмі передбачені дослідження стану водних ресурсів області. Це дасть змогу комплексно підійти до розв'язання проблеми, адже одним з викликів є зміна клімату і як наслідок збільшення кількості маловодних районів.

Програмою пропонується визначити наступні пріоритети використання водних ресурсів:

задоволення потреб населення в питній воді й водозабезпеченості населених пунктів;

водозабезпечення сільського господарства, насамперед тваринництва, а також зрошувального землеробства, кормовиробництва й овочівництва;

водозабезпечення промисловості, енергетики й транспорту, раціональне й економне використання водних ресурсів, особливо у безводних і маловодних регіонах.

Загальне фінансування Програми на 2021-2025 роки 345 млн грн. Зокрема, з обласного бюджету - 50 млн грн. Загалом, серед джерел фінансування: державний бюджет, обласний бюджет, кошти місцевих бюджетів та кошти з небюджетних джерел.

На кожному орендовану водойму в області розроблено режим роботи, що передбачає дотримання екологічно обгрунтований обсяг використання води.

З метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок і навколо озер, водосховищ та інших водойм в межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги. Заходи з проектування і виносу в природу прибережних захисних смуг річок та водних об'єктів у нашій області майже не проводились, основною причиною є відсутність цільового фінансування зазначених заходів.

Відсутність меж прибережних захисних смуг створює умови для незаконного ведення господарської діяльності в ній, самовільного заняття земель водного фонду, використання цих земель не за цільовим призначенням. Внаслідок цього нерідко діяльність суб'єктів господарювання і громадян завдає значні збитки довкіллю, створює умови й сприяє забрудненню поверхневих вод і земель у межах зазначених територій, чим порушуються вимоги ст. 89 Водного кодексу України.

Дослідження Кушнірука Ю.С. та Волкової Л.А. показують кореляційні розрахунки якості питної води за інтегральними показниками з загальною первинною захворюваністю, а також з комплексом нозологічних одиниць за поширеністю хвороб та первинною захворюваністю, що означає, що якість питної води має вплив на загальну первинну захворюваність.

Значний ступінь зносу та моральна застарілість житлово-комунальної інфраструктури, недостатньо ефективна діяльність у сфері поводження з відходами, а також незадовільний стан річок області не можуть бути виправлені у рамках сценарію, коли область рухається по інерції, зовнішні та внутрішні фактори впливу залишаються незмінними (активні військові дії продовжуються в умовах поступового зниження зовнішньої бюджетної та військової підтримки України, прискорюється скорочення чисельності населення за рахунок військових

втрата та еміграції, гальмується проведення реформ, деградує системи управління, інтеграція в ЄС гальмується).

Виходячи з цього, у випадку незатвердження проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р. та збереження наявного високого рівня забруднення поверхневих вод області, буде спостерігатися погіршення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із станом поверхневих та підземних вод та джерел водопостачання.

2.3. За земельними ресурсами та станом ґрунтів

Перехід до ринкових відносин, зміна форм власності вимагають нових підходів щодо розробки шляхів збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів. Нині виробник сільськогосподарської продукції повинен орієнтуватися як на соціальні умови, так і на рівень ринково-господарських відносин, враховувати екологічні наслідки свого господарювання та виконувати вимоги щодо захисту ґрунтів від деградації, забезпечувати відтворення родючості наданих йому в оренду й приватну власність земель.

Погіршенню екологічної ситуації та недобору врожаю сприяє зниження родючості ґрунтів через порушення особливо останніми роками сільськогосподарськими підприємствами землеробських технологій – недотримання сівозмін, низькі норми внесення органічних і мінеральних добрив, невапнування кислих ґрунтів.

Структура земельного фонду Вінницької області формувалася протягом тривалого періоду. На території області домінують лісостепові ландшафти. Сприятливі природно-кліматичні умови стали причиною значного господарського освоєння території, спричинивши докорінне її перетворення.

3-поміж усіх категорій переважають землі сільськогосподарського призначення, на які припадає 76,1 % до загалу.

Висока розораність території області сприяла розвитку ерозійних процесів, наслідком яких є розвиток яружно-балкової мережі, змив верхнього шару ґрунту та деградація природної рослинності. вирізняється відносною однорідністю цільового призначення земель.

Земельний фонд області складає 2649,2 тис. га. У структурі земельного фонду домінують землі сільськогосподарського призначення, частка яких становить майже 76 %. Друге місце займають землі лісогосподарського призначення, на які припадає 14,2 %, решту категорій складають – 6,7 %.

До основних земельних угідь, від стану яких в значній мірі залежить економічна та екологічна ситуація в області, відносяться землі сільськогосподарського призначення, лісового та природно-заповідного фонду.

Питома вага площ сільськогосподарських угідь відносно площі суші (ступінь сільськогосподарського освоєння) по області становить 77%, а в адміністративних районах від 68 до 88%. За ступенем сільськогосподарського освоєння усі території можна умовно поділити на три групи: I – до 70%; II – 71 – 80% і III – 80%.

Основні ґрунти області це опідзолені чорноземи (50,1% площі сільськогосподарських угідь) та сірі лісові (майже 33%). Орні землі становлять 82%. Майже половина сільськогосподарських угідь області (49,0 %) відрізняється досить високим рівнем природної родючості і представлена комплексом чорноземних та лучно-чорноземних ґрунтів. Понад 17 % площ зайнято темно-сірими опідзоленими ґрунтами середнього рівня родючості. Проте, на третині всієї території угідь (31,4 %) переважають порівняно низькородючі світло-сірі й сіріопідзолені ґрунти. Окрім того, на 98,0 тис. га (5,3 %) поширені малопродуктивні ґрунтові відміни: дерново-підзолисті, мочаристі, лучно-болотні й болотні ґрунти.

Чорноземи типові займають площу приблизно 494 тис. га, з яких 91% розорані. Середній вміст гумусу - 4,01 %. 36,3 тис. га припадає на інші типи чорноземних ґрунтів

Таблиця 2.9. Структура та динаміка земельних угідь регіону

Основні види земель та угідь, тис.га	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Загальна територія	2649,2	2649,2	2649,2	2649,2	2649,2	2649,3
у тому числі:						
1. Сільськогосподарські угіддя	2017,2	2017,1	2016,6	2016,5	2015,8	2015,2
з них:						
рілля	1729,4	1729	1728,1	1727,9	1726,4	1725,9
2. Ліси і інші лісо-вкриті площі	377,7	378,5	378,7	379,1	379,4	379,4
3. Забудовані землі	106,3	106,4	106,7	106,9	107,2	107,5
4. Відкриті заболочені землі	29,3	29,2	29,1	28,9	29,0	29,2
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	25,7	25,3	25,2	25,1	25,1	25,0
6. Інші землі	49,7	49,4	49,4	49,2	49,3	49,6
Усього земель (суша)	2605,9	2605,9	2605,7	2605,9	2605,8	2605,8
Території, що покриті поверхневими водами	43,3	43,3	43,5	43,5	43,4	43,4

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

На площі 14,8 тис. га поширені дерново - слабодізолисті ґрунти, середній вміст гумусу яких становить 0,90%. 9,1 тис. га цих земель зайняті малопродуктивними угіддями, з яких 59% розорюється. Решта типів ґрунтів поширені переважно на незначних площах і становлять 115,3 тис. га. Одним із основних критеріїв оцінки екологічного стану сільськогосподарських угідь є рі- вень родючості ґрунтів, як основа функціонування цієї категорії земель. Сукупність природних факторів (поверхня області, природна рослинність, кліматичні умови, антропогенний вплив) сприяли утворенню різних за властивостями і родючістю ґрунтів. Використання ґрунтів протягом тривалого часу під сільсько-господарськими культурами при незбалансованому внесенні добрив призводить до гострої нестачі тієї чи іншої поживної речовини, тобто зниження родючості.

Важливим показником рівня родючості ґрунтів є вміст гумусу. Вміст гумусу в ґрунтах Вінниччини підпорядкований певній зональності і зумовлений особливостями генезису ґрунтів: тип ґрунтоутворення, гранулометричний склад ґрунтів, вид рослинності, тощо. Середній вміст гумусу в ґрунтах області – 2,94%.

За класифікацією ґрунтів і земель України та їх придатністю до сільсько-господарського виробництва ґрунти Вінниччини по родючості розміщуються від четвертого (70-61 бал) до восьмого (30-21 бал) класу. Це ґрунти від високої родючості (добрі землі) до групи ґрунтів низької якості (малоцінні землі) по за- гальній класифікації ґрунтів і земель України.

Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель. По області він складає 65-70% (% ріллі від загальної площі). Найбільш нестійкими в екологічній відношенні є території, в яких розорані зе- млі значно переважають над умовно стабільними угіддями, до яких відносяться сіножаті, пасовища, землі вкриті лісом і чагарниками та болота.

Значного поширення набули дефляційні процеси. Водною ерозією пош- коджено 851,1 тис. га, з них 743,8 тис. га сільськогосподарських угідь або 41,1% від загальної площі

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

обслідуваних земель, в тому числі ріллі 598,3 тис. га, (80,4% від обслідуваних с. - г. угідь). Виникнення і розвиток вітрової і водної ерозії земель пов'язаний з нераціональним використанням землі, якому сприяє інтенсивне розорювання схилів земель (більше 30), відсутністю протиерозійних заходів, перенасиченням структури посівних площ соняшником та іншими технічними культурами, неконтрольованим використанням значних доз мінеральних добрив.

Площа малопродуктивних та деградованих земель області становить біля 741 тис.га, ріллі, з них слабозмиті ґрунти – 511 тис.га, середньозмиті ґрунти – 82 тис.га, сильнозмиті ґрунти – 5,7 тис.га. Із загальної площі земель, що зазнають ерозійних процесів, 256,3 тис.га ріллі із крутизною схилу 2-30. Розміщення орних земель по схилах від 2 до 7 градусів становить 575,7 тис.га, більше 70 - 20,5 тис.га. Значної шкоди сільськогосподарським угіддям, в основному орним землям, наносить водна ерозія ґрунтів, внаслідок чого 39% орних земель тією чи іншою мірою зазнають впливу площинної ерозії. Вінницька область за всю історію землеробства втратила 140,6 тисяч умовних гектарів сільськогосподарських угідь, в тому числі біля 103 тисяч умовних гектарів ріллі. Для відновлення втраченої за ці роки родючості 1 га еродованої ріллі необхідно внести біля 1000 т гною, 9,0 т аміачної селітри, 17,1 т простого суперфосфату і майже 80,0 т калійної солі. В результаті водної ерозії щорічно в області втрачається 5,9 млн. т ґрунту, який містить 153,5 тис. т гумусу, 8,8 тис. т азоту, 8,1 тис. т фосфору і 81,9 тис. т калію.

Таблиця 2.10. Поширеність процесів деградації земель

Види деградованих земель	Площа земель, підданих впливу, тис. га	% від загальної площі території
Дефляційно небезпечні землі (с/г угіддя)		
Землі (с/г угіддя), піддані водній ерозії	672,8	19,0
Землі (с/г угіддя), піддані дії вітрової ерозії	179,7	5,1
Землі (с/г угіддя) із кислими ґрунтами	1511,0	53,5
Землі (с/г угіддя) із засоленими ґрунтами	-	-
Землі (с/г угіддя) із солонцюватими ґрунтами	-	-
Землі (с/г угіддя) із солонцевими комплексами	-	-
Землі (с/г угіддя) осолоділі	-	-
Землі (с/г угіддя) перезволожені	20,0	0,8
Землі (с/г угіддя) заболочені	0,55	0,02
Землі (с/г угіддя) кам'янисті	-	-
Забруднені землі (с/г угіддя), що не використовуються у с/г виробництві	-	-

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

За ступенем сільськогосподарського освоєння усі території можна умовно поділити на три групи: I – до 70%; II – 71 - 80% і III - 80% і більше. Сільськогосподарська освоєність території Вінницької області – 77,3%. Розораність території області становить 65%, сільськогосподарських угідь – 86%, розораність схилів перевищує 70 %, співвідношення ріллі до стабільних земельних угідь (сіножаті, пасовища, ліси, болото) – 2,7, отже, відповідно нормативів клас ерозійної небезпеки в області сильний і катастрофічний.

Ґрунтовий покрив області є одним з найбільш еродованих в Україні - 41,2% від загальної площі (39% від площі орних земель). Виникнення і розвиток ерозійних процесів пов'язане з багатьма причинами.

В результаті ерозії, за дослідженням Інституту землеробства УААН, щорічно з кожного гектара орних угідь у середньому виноситься близько 0,5-0,9 т гумусу, 1,8 т фосфору, 2 т калію.

Однією з причин агрофізичної деградації ґрунту, яка проявляється майже на всій площі орних земель та обумовлює ущільнення ґрунту (до 60 см і більше) є його багаторазовий обробіток різними знаряддями потужними і важкими колісними тракторами.

Специфічне землекористування на Вінниччині, що супроводжувалось високим рівнем розораності силових земель, розширенням посівних площ просапних культур, недостатньо обґрунтованою широкомасштабною меліорацією перезвожених, заболочених земель, нехтуванням науково обґрунтованими ґрунтозахисними сівозмінами, впровадженню індустріальних технологій вирощування сільськогосподарських культур, викликало відчутне зменшення площ, зайнятих природними рослинними угрупованнями (луками, лісами, болотами) при одночасному збільшенні питомої ваги освоєних сільськогосподарських угідь, насамперед ріллі.

В цілому антропогенне перетворення агроландшафтів збільшилося в 1,5-2 рази, при одночасному рості урбанізованих й індустріальних територій. Екосистеми агроландшафтів значно спрощені, їх видовий склад, екологічна розмаїтість угідь і зв'язки між компонентами ландшафту порушені, спостерігається деградація ґрунтового покриву, переущільнення й погіршення водно-фізичних і механічних властивостей ґрунту, а на деяких територіях активізувалися ерозійні та зсувні негативні процеси. У структурі сільськогосподарських угідь краю значно переважає рілля. Під впливом розораності ґрунти області помітно змінили свої фізико-хімічні властивості: зменшилася величина гідролітичної кислотності, збільшилася сума увібраних основ, підвищилася величина рН.

Кількість рухомих форм азоту скоротилася в темно-сірих ґрунтах на 6,5 мг, у сірих - на 3,9 мг, у світло-сірих - на 4,5 мг; фосфору – відповідно на 2,3-2,2 мг, калію – 11,3-18,2-1,8 мг на 100 г ґрунту; запаси вологи – на 27,32 і 20 мм у метровому шарі. Продуктами ерозії замулюються річки, вони концентруються в заплавах, на терасах, днищах балок і безстічних пониженнях, що призводить до збільшення площі глеевих і глеуватих ґрунтів.

Повне знищення ґрунтового покриву спостерігається в процесі селитебного, промислового, дорожнього й інших видах будівництва. Діяльність гірничодобувних підприємств, стихійні сміттєзвалища призводять до промислової деградації ґрунтів. Нині на Вінниччині площа земель, порушених гірничодобувною промисловістю, складає біля 20 тис.га.

В результаті розкриття бункерів Джуринського отрутомогильника (Шар-городський район) та проведення робіт із перезатарення непридатних пестицидів відбулось забруднення території могильника.

Негативних змін зазнав ґрунтовий покрив Вінниччини внаслідок радіоактивних викидів Чорнобильської АЕС. Нині площа забруднення земель радіонуклідами складає біля 2 тис. км² (7,5% від загальної площі області). З них щільність забруднення від 1 до 5 Ки/ км² становлять землі площею 1964 км², від 5 до 15 Ки/ км² – 36 км². Серед цих радіоактивних земель площа ріллі становить 973 км² із щільністю забруднення 1-5 Ки/ км², а 5 км² – 5-15 Ки/ км².

На сьогоднішній день виявлено близько 40 тис. га сільськогосподарських угідь, забруднення, яких цезієм-137 перевищує 1 Ки/ км². Підвищену забрудненість мають сільськогосподарські угіддя розміщені в межах Бершадської, Гайсинської, Немирівської, Томашпільської, Тульчинської, Тиврівської, Тростянецької, Чернівецької, Чечельницької, Шаргородської територіальних громад. Сільськогосподарські угіддя щільністю забруднення понад 5 Ки/ км² в області відсутні.

За результатами аналітичних досліджень, проведених Вінницькою філією ДУ «Держґрунтохорона» Інституту охорони ґрунтів України в досліджених ґрунтах земель сільськогосподарського призначення, забруднених площ важкими металами та залишками пестицидів, які перевищують ГДК, в області не виявлено.

В області діє Регіональна програма з охорони земель, поліпшення відповідних угідь, проведення інвентаризації та нормативної грошової оцінки земель у Вінницькій області на 2021-2025 роки.

Метою Програми являється забезпечення потреб населення і галузей економіки у земельних ресурсах, їх охорону і раціональне використання, захист ґрунтів від виснаження, ерозії,

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

деградації, забруднення, відтворення та збереження їхньої родючості; екологічно безпечні умови проживання населення і ведення господарської діяльності; збереження ландшафтного і біологічного різноманіття; усунення негативних явищ у розвитку ґрунтових процесів, стабілізацію виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Велика увага приділяється призупиненню процесів деградації ґрунтового покриву шляхом проведення консервації - припинення господарського використання на визначений термін та залуження або залісення деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержувати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я. якою передбачені кошти на заходи з охорони земель, в тому числі, на проведення робіт з консервації деградованих та малопродуктивних земель. Так на виконання робіт з розробки проектів консервації деградованих земель на площі 0,3 тис. га передбачено щорічне фінансування в сумі 150 тис. грн. Ще 561,5 тис. грн. планується використовувати на проведення інвентаризації полезахисних лісосмуг та запровадження агролісомеліоративних заходів на площі 3,11 тис. га щорічно.

Джерелами фінансування Програми є кошти, які надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва до обласного, районних бюджетів та бюджетів міст районного значення, селищ, сіл, їх об'єднань, а також кошти державного, обласного бюджетів та небюджетних джерел.

Збереженню земель сприяє встановлення на місцевості водоохоронних зон та прибережних захисних смуг. Дотримання правил господарювання у водоохоронних зонах та прибережних захисних смугах - територіях суворого обмеження господарської діяльності - дозволяє зберегти водні об'єкти в природному стані, що, в свою чергу, підтримує водний баланс ґрунтів.

Таблиця 2.11. Стан проведення консервації земель

Види земель	Усього земель на початок року		Проведено консервацію		Потребують консервації		Перебувають у стані консервації	
	тис.га	тис.га	% до загальної площі території	тис.га	% до загальної площі території	тис.га	% до загальної площі території	
сільськогосподарські землі (рілля)	737,3	27,8	0	0	737,3	27,8	0	0

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

За результатами інвентаризації проектів із встановлення водоохоронних зон і прибережних захисних смуг річок і водойм, що розроблялись переважно у 80-х роках минулого століття, орієнтовна площа водоохоронних зон складає 42,72 тис.га., з яких 41,22 тис.га займають прибережні захисні смуги.

Виконання робіт щодо встановлення в натуру (на місцевості) меж прибережних захисних смуг вздовж річок, навколо озер, водосховищ та інших водойм у 2023 році проведено на території 24 га.

При здійсненні землеустрою орних земель Головним управлінням Держгеокадастру у Вінницькій області забезпечується недопущення передачі земель водоохоронних зон, ерозійно небезпечних та інших непридатних угідь під ведення господарської діяльності, забороненої чинним законодавством.

Таблиця 2.12. Водоохоронні зони та прибережні захисні смуги водних об'єктів

	За роками, га				
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Загальна площа встановлених водоохоронних зон водних об'єктів, з них внесених до державного земельного кадастру	42800	42800	42800	42800	42824
	2093,5	2093,5	2093,5	2093,5	2093,5
Загальна площа прибережних захисних смуг вод- них об'єктів, з них внесених до державного земельного кадастру	41200	41200	41200	41200	41224
	1830,5	1830,5	1830,5	1830,5	1830,5

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

Протягом останніх років недостатньо задіяним для оптимізації використання та охорони земель залишається механізм поєднання заходів економічного стимулювання і юридичної відповідальності в галузі охорони земель, а також встановлення на законодавчому рівні природоохоронних обмежень у використанні земель шляхом здійснення ефективного землеустрою.

Значна кількість землекористувачів не оформили право на земельні ділянки, що призводить до рейдерських захоплень земельних ділянок державної власності, особливо щодо ділянок природно-охоронного фонду. Залишаються незавершеними роботи із інвентаризації та відновлення системи позахисних лісових смуг та інших захисних насаджень.

Сільськогосподарськими підприємствами особливо останніми роками порушуються землеробські технології – не дотримуються сівозміни, вносяться низькі норми органічних і мінеральних добрив, не виконується вапнування кислих ґрунтів. Все це призводить до недобору врожаю і зниження родючості ґрунтів, погіршення екологічної ситуації в цілому.

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси області є сільське господарство, промисловість та транспорт.

А з початком загарбницької війни РФ проти України ще й наслідки ведення бойових дій.

Одним із шляхів збереження природної родючості ґрунтів є напрацювання схем використання територій на етапах передпроектного планування.

Надра. Значну загрозу земельним ресурсам та ґрунтам становлять явища, які спостерігаються в ґрунтовому покриві, де внаслідок ерозії, відкритих розробок корисних копалин та будівельної сировини, забруднення хімічними речовинами і промисловими викидами деградовано й виведено з використання значні площі продуктивних земель.

У Вінницькій області до найбільш древніх порід кристалічного фундаменту - гранітів, гнейсів та близьких до них утворень, приурочені родовища і проявлення заліза (Петриківське), апатиту (Троповське), гранату (Слобідське, Іванівське), флогопіту (Лукашівське); будівельних матеріалів: облицювального каменю, сировини для виробництва щебеню; а також проявлення жильного флюориту, міді, рідкісних та радіоактивних елементів, польовошпатової сировини та іншого. З ними пов'язана радонова мінералізація відомих лікувальних вод Хмільника, Немирова та специфіка складу значної частини родовищ столових і питних вод.

Область займає одне з перших місць в Україні за запасами придатного для розпилювання вапнякового каменю - дешевого, екологічно чистого і ефективного будівельного матеріалу.

Заслужують уваги окремі родовища облицювального каменю - гранітів і пісковиків, на яких при незначних затратах може бути налагоджене виробництво колотих та тесаних виробів бруківки, бордюрів, східців, плит перспективний, як за різноманітністю мінералізації, так і за масштабами поширення, комплекс гірських порід щодо виявлення нових родовищ рудної і

нерудної сировини. Разом з цим, у зв'язку з найбільш глибоким заляганням під товщею більш молодих відкладів та практично необмеженою потужністю, він є найменш вивченим.

В наступному за віком комплексі пізньопротерозойських відкладів - пісковиків, глинистих сланців та вулканічних лав і туфів зосереджені родовища флюориту (Бахтинське), мінеральних вод (Бронницьке, Садковецьке), будівельних матеріалів: пісковиків для різноманітних виробів та щебеню (Ямпільське, Озаринецьке); проявлення міді, цинку, фосфоритів.

З мезозойським комплексом кор з вітрювання кристалічних порід пов'язані унікальні за запасами та якістю сировини родовища первинних каолінів (Глуховецьке, Великогадоминецьке), а з процесами їх перевідкладення - проявлення бокситів (Великокісницьке).

В товщі відкладів крейдового віку зосереджені знизу догори: родовища фосфоритів (Бернашівське, Жванське); крейдоподібних вапняків і опок для ви-пилювання стінових блоків (Немійське, Іванковецьке), фосфатної крейди та крейди для вапнування ґрунтів (Бахтинське, Гальжбіївське), високоякісного трепелу (Могилів-Подільське, Шлишковецьке). В цих же відкладах формується знаменита вода «Регіна».

Палеогенові відклади містять пласти бурого вугілля (Бруслинівське, Оратівське, Філіопільське родовища).

З неогеновим періодом пов'язано утворення значних покладів різного типу вапняків, які використовуються для розпилювання на стінові блоки (родовища Джушинської, Горячківської групи, Стінянське, Дмитрашківське та інші), виготовлення вапна, в цукровій промисловості (Ізраїлівське, Рівське, Студенівське); будівельного каменю та щебеню (Джугастрянське, Одаївське); вторинних каолінів (Паланківське). Окремі верстви неогенових глин - якісна сировина для виготовлення будівельної кераміки (Вендичанське родовище). Піски використовуються для будівельних цілей (Тиврівське родовище). До вапняків та пісків, що їх підстеляють, приурочені родовища якісних столових та питних вод (води «Шумилівська», «Барчанка», «Княжна»).

До найбільш молодих - четвертинних відкладів приурочені родовища торфу (Згарське, Войтівецьке, Рівське) численні родовища цегельної сировини - суглинків - (Південно-Вінницьке, Северинівське, Гайсинське, Погребищенське), будівельних пісків (Вендичанське, Ладжинське), гравію (Цекинівське).

Алмази на території області знайдені в пісках балтської світи в Тиврівському районі, в алювії Дністра, в пісках на території Оратівського та деяких інших районів. Це зерна розміром від 0,1 до 1-2 мм принесені древніми потоками з корінних джерел, місце розташування яких досі невідоме. Окрім цього, в титано-цирконієвих розсипах центральної частини українського щита знайдено десятки тисяч мікрокристалів алмазу розміром від 0,1 до 0,5 мм. В окремих місцях, в тому числі і на Вінниччині, їх вміст настільки високий, що не виключається можливість попутного промислового видобутку цих алмазів при розробці титано-цирконієвих родовищ.

Золото у вигляді дрібних частинок на Вінниччині знайдено в алювії Дністра та його приток в районі Могилева-Подільського. Корінне його джерело теж не відоме.

Прояви міді, цинку, свинцю відомі поблизу сіл Озаринці, Карпівка Могилів-Подільського району, сіл Вінож, Немерче, Муровано-куруловецького району, в межах Бахтинського родовища флюориту і деяких інших місцях. В окремих випадках, наприклад на Віножському проявленні, вміст поліметалів в пробах сягає промислових масштабів.

На території області відомі також проявлення і точки з аномальним вмістом молібдену, вольфраму, нікелю, кобальту, ртуті та інших металів, а також графіту, рідкоземельних та радіоактивних елементів.

Поклади титану і цирконію відомі на території Оратівського району. Тут зустрічаються піски з високим вмістом ільменіту (титанова руда) та цирконію. Родовища аналогічного типу інтенсивно розробляються на Житомирщині та Дніпропетровщині.

Високоякісна алюмінієва сировина - боксити - виявлена свердловинами поблизу с. Велика Кісниця Ямпільського району. Окрім цього, в якості потенційної алюмінієвої сировини, можуть використовуватись поклади вторинних каолінів Паланківського родовища (Тульчинський район), які містять понад 38% окису алюмінію. На цьому ж родовищі, тоді ж, було описано «породи близькі до бокситів» та «алуніти».

Залізні руди виявлені свердловинами біля с. Петрик Літинського району та ще в декількох місцях. Однак, в порівнянні з відомими в Україні унікальними родовищами заліза, ці, незначні за обсягом поклади, практично не можуть мати промислового значення.

Зеленоярськетитаново-цирконієве родовище виявлено на початку 60-х років поблизу с. Новоживотів Оратівського району. Воно являє собою три розташованих поряд поклади пісків неогенового віку густо насичених рудними мінералами, серед яких переважають сполуки титану - ільменіт, рутил, лейкоксен і цирконію - циркон. В значній кількості містяться також дистен, силіманіт і ставроліт. Родовище простягається на відстань понад 10 км. Потужність рудних покладів від 3 до 10 м. Залягають вони на глибинах від 10 до 40 м. під пухкими піскувато-глинистими породами. Місцями, в ярах та балках, вони майже виходять на поверхню. Вміст рудних мінералів сягає 200 - 500 кг на тонну піску, а їх запаси на родовищі вимірюються сотнями тисяч тон.

На території області виявлено декілька родовищ бурого вугілля, сумарні запаси яких становлять близько 50 млн. тонн. Ці родовища належать до відомого Дніпровського буровугільного басейну і розташовані на його північно-західній окраїні. Найбільші і найбільш вивчені Оратівське і Бруслинівське родовища.

Бруслинівське родовище розташоване між селами Бруслинів Літинського та Каменногірка і Гущинці Калинівського району. Пласти бурого вугілля залягають на глибині від 20 до 76 м. Приурочені до континентальних палеогенових Розвідані по категорії с1 балансові запаси родовища (враховувалися тільки пласти потужністю понад 1,0 м) - понад 16 млн. тонн;

Північно-західніше Бруслинівського родовища, на території Хмільницького району розташовані Філіопільське та Краснопільське родовища з балансовими запасами відповідно понад 4 та близько 3 млн. тонн. Балабанівське і Краснопільське родовища, що в Оратівському та Гайсинському районах, менш вивчені.

Буре вугілля з родовищ Вінниччини за складом і умовами залягання близьке до вугілля більшості родовищ Дніпровського буровугільного басейну, багато з яких розробляються відкритим та підземним способами. Зольність вугілля знаходиться в межах 18-30%, теплота згорання на горючу масу - 5000-6000 ккал/кг. Вугілля містить до 10% бітумів і до 20-25% смоли, добре брекетується без зв'язуючих речовин.

У випадку незатвердження проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р., що також передбачає і заходи раціонального використання корисних копалин, та збереження тенденції скорочення розробки схем землеустрою, ТЕО використання і охорони земель та впровадження таких заходів з охорони земель та відновлення родючості ґрунтів в даний період як проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь, створення захисних лісових насаджень, полезахисних лісових смуг, будівництво земляних валів (валів-ривчаків, валів-терас, валів-доріг), будівництво водоскидних споруд, лотків, перепадів, загат тощо, створення протиерозійних ставків-мулонакопичувачів, берегоукріплення для захисту сільгоспугідь, в умовах зростання попиту на глобальному ринку на продукти харчування обсяги аграрного виробництва в області не зростатимуть, однак відбуватиметься поступове заміщення традиційних видів рослинництва (пшениця, кукурудза) на культури, які розширюватимуть можливості їх переробки та експорту. В умовах високої вартості кредитних коштів модернізація галузі та запровадження сучасних технологій відбуватимуться повільно й буде спостерігатися погіршення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із станом ґрунтів.

2.4. За утворенням та накопиченням відходів

Все більшої гостроти набуває забруднення навколишнього природного середовища відходами виробництва і споживання.

Відсутність ефективної системи поводження з відходами на рівні регіону зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення області.

Відсутність ефективної системи поводження з відходами на рівні регіону зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення області.

Військова агресія російської федерації дуже вплинула та змінила регіони України, багато наших співвітчизників змушені були залишити свої домівки, що спричинило в більшості областей зміну навантаження на критичну інфраструктуру. Не стала винятком сфера поводження з відходами, яка зазнає впливу через руйнування інфраструктури, прибуття внутрішньо переміщених осіб, спад економічної активності.

На сьогодні надзвичайно важливі нововведення та реформи у сфері управління відходами, адже Верховною Радою України прийнятий новий рамковий закон «Про управління відходами», який набув чинності 9 липня 2023 року і регулює відносини, пов'язані із запобіганням утворенню та з управлінням відходами, що утворюються в Україні, а також з управлінням відходами, що перевозяться через територію України, вивозяться за її межі та ввозяться в Україну з метою відновлення, у тому числі рециклінгу.

Системний підхід до вирішення питань у сфері управління твердими побутовими відходами (далі – ТПВ) залишається одним із найважливіших пріоритетів стратегічного розвитку області, оскільки вирішення зазначеного питання є запорукою забезпечення екологічної безпеки навколишнього природного середовища.

В області сформовано чітке бачення організаційних заходів у цій сфері, які передбачають впровадження цілісної системи поводження з ТПВ, із запровадженням повного циклу переробки.

Послуга із збирання та перевезення ТПВ надається в 296 населених пунктах Вінницької області, рівень охоплення населення області послугою становить 84 %.

Пріоритетними етапами впровадження такої системи залишаються заходи щодо налагодження роздільного збору ТПВ, зокрема за місцем їх утворення.

Система роздільного збору ТПВ дозволяє найбільш якісно вилучати вторинну сировину з потоку ТПВ. Це зменшує кількість відходів, які підлягають захороненню, сприяє розв'язанню екологічних, соціальних проблем та ресурс-озбереженню, підвищує рентабельність сфери поводження із ТПВ.

Впровадження роздільного збору ТПВ в області має досить позитивну тенденцію. Якщо на кінець 2018 року роздільний збір організовано у 74 населених пунктах, на кінець 2021 року – у 147, то наприкінці 2021 року вже у 158 із 1504 населених пунктах запроваджено такий збір. Проводиться відбір скла, полімерів, заліза та паперу. В інших районах проводяться підготовчі роботи щодо його організації.

Крім того, в області функціонують сміттесортувальні лінії на: Вінницькому міському полігоні побутових відходів; полігоні смт Мурованих Курилівців. Збудовано сміттесортувальні комплекси у містах Іллінці, Калинівка, Козятин, Бар, Хмільник.

Водночас з метою підвищення рівня свідомості та культури населення щодо сучасного та безпечного поводження з відходами в області постійно проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота.

Таблиця 2.13. Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів небезпеки, (за формою статзвітності № 1-відходи), тис. тонн.

№ з/п	Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	Утворено	1782,2	2711,3	1557,1
2	Одержано від інших підприємств			
3	Спалено	58,4	58,5	46,4
3.1	у тому числі з метою отримання енергії	56,5	47,2	44,1
4	Використано (утилізовано)	481,7	208,9	143,1
5	Направлено в сховища організованого складування (похован- ня)	913,6	494,8	208,1
6	Передано іншим підприємствам	-	-	-
7	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	-	-	-
8	Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	31839,6	32334,4	32542,5

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

За даними інвентаризації в області обліковується 849,239 тонн непридатних та заборонених пестицидів та агрохімікатів (без Джуринського отрутомогильника).

Поблизу с. Джурин, у міжобласному пункті захоронення непридатних хімічних засобів захисту рослин (отрутомогильнику) залишилось близько 2100 тонн непридатних пестицидів (орієнтовно 1070 м3).

Існує проблема з ліквідацією накопичених відходів, які утворились більше десяти років тому, передача таких відходів на знешкодження є проблематичною, оскільки здійснюється за кошти утворювача відходів і потре- бує значних капіталовкладень. В основному така ситуація складається на підприємствах машино- та приладобудівної галузей, які експлуатуються з радянських часів, та мають майданчики для зберігання відходів. Небезпечні відходи, що зберігаються протягом такого тривалого часу, становлять загрозу екологічній безпеці.

На виконання Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 820-р та Національного плану управління відходами до 2030 року затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року № 117-р в області розроблено Регіональний план управління відходами Вінницької області на період до 2030 року, який схвалений розпорядженням Голови обласної державної адміністрації від 28 грудня 2020 року № 827.

Метою Регіонального плану управління відходами є створення та забезпечення належного функціонування комплексної регіональної системи управління відходами, яка забезпечить мінімізацію навантаження на довкілля, зумовленого утворенням відходів, шляхом дотримання ієрархії управління відходами, з урахуванням економічних можливостей як держави, області, громад, так і основних утворювачів відходів.

Виходячи з того, що проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р. містить цілі і завдання, що передбачають зменшення утворення та удосконалення управління безпечним поводженням з відходами, незатвердження проекту Стратегії призведе до збереження існуючого стану поводження з відходами в області, який вимагає як зменшення їх утворення, так і удосконалення поводження з ними, що буде сприяти погіршенню умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із утворенням та поводженням з відходами.

2.5. Щодо еколого небезпечних об'єктів області

В екологічному плані Вінниччина характеризується як порівняно благополучний регіон із значно меншим, ніж в промислових областях, рівнем забруднення навколишнього середовища, помірним рівнем гідродинамічної небезпеки та середнім рівнем геологічної.

Природно-техногенну небезпеку на території Вінницької області обумовлюють наступні фактори: загрози воєнного характеру, викликані військовою агресією, діяльність підприємств теплоенергетики, переробної промисловості, комунального господарства, об'єктів машинобудування, транспорту, поводження з джерелами радіоактивного випромінювання, проблеми складування та утилізації відходів, дія природних стихійних сил. Ризики виникнення надзвичайних ситуацій на території Вінниччини наступні: геологічного характеру - середнього рівня; пожеж в екосистемах - підвищеного рівня.

Серйозною проблемою є інтенсифікація землеробства. Критична розораність, збільшення техногенного навантаження на земельні ресурси та безконтрольне застосування добрив і пестицидів призводять до погіршення якості ґрунтів, зниження родючості та розвитку дефляційних процесів.

Згідно інформації, зазначеної у Регіональному плані управління відходами Вінницької області на період до 2030 року, схваленого розпорядженням Голови обласної державної адміністрації від 28 грудня 2020 року № 827, за даними інвентаризації в області обліковується 849,239 тонн (у т.ч. безхазяйних - 793,474 тонн) непридатних та заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів, без врахування Джуринського отрутомогильника.

За наявною інформацією на території Джуринського отрутомогильника на кількадеметровій глибині в бетонних бункерах знаходяться отрутохімікати, які були звезені з Вінницької, Житомирської, Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Хмельницької областей.

Згідно акта обстеження Джуринського отрутомогильника від 29 серпня 2012 року не розкритими залишилися 3 бункери, що складаються із 6 секцій кожний. При розкритті бункерів встановлено, що обсяг ХЗЗР становить орієнтовно 2100 тонн.

На території області 338 об'єктів підвищеної небезпеки, зареєстрованих у Державному реєстрі ПНО та 286, які підлягають паспортизації.

Це об'єкти транспортування та розподілення газу, нафтопереробки та зберігання, добувної та переробної промисловості, виробництва електроенергії, водопостачання.

Об'єктами, що становлять підвищену екологічну небезпеку є також гідроспороди розташовані на водосховищах. За матеріалами інвентаризації в області нараховується 55 водосховищ із загальною площею водного дзеркала 11167 га.

В області на 7 промислових підприємствах використовується і зберігається 301 радіонуклідне джерело іонізуючого випромінювання, з них: 210 - на робочих місцях, 91 - в сховищах.

Радіонуклідні джерела іонізуючого випромінювання використовуються у Вінницькому обласному онкологічному диспансері – 5 та у Вінницькому державному технічному університеті – 10. Також в області використовуються пристрої, які генерують рентгенівське випромінювання.

Унікальні природні та кліматичні умови області, вразливість екосистем викликають необхідність запровадження заходів щодо техногенної та екологічної безпеки, серед яких:

1.Захист екологічно небезпечних об'єктів області від руйнування внаслідок військової агресії РФ та ліквідація наслідків таких руйнувань;

2.Очищення та берегоукріплювальні роботи на річках та водосховищах області;

3.Реалізація заходів із запобігання наслідків шкідливої дії вод (паводків, повеней), а також підтоплення території;

4.Захист водних об'єктів від засмічення і забруднення промисловими та побутовими стоками, реконструкція і капітальний ремонт діючих очисних споруд, будівництво нових очисних споруд у населених пунктах та на підприємствах, де вони відсутні або малопотужні;

5.Розробка і запровадження ефективного механізму збереження родовищ прісних і мінеральних вод, забезпечення населення якісною питною водою, особливо у сільських населених пунктах;

6.Забезпечення оптимальної лісистості в межах водозборів, заліснення непридатних до сільськогосподарського використання земель, зменшення навантаження на луки. Проведення заходів з метою послаблення дії природних несприятливих чинників (буревіїв) на екосистеми лісових масивів;

7.Запровадження консервації змитої ріллі і ріллі на схилах ухилом більше 10 градусів шляхом залуження, виведення її із сільськогосподарського обігу та оздоровлення з метою запобігання розвитку ерозійних процесів, збереження і відтворення родючості змитих земель;

8.Проведення протипожежних заходів в місцях самозаймання торфовищ;

9.Утилізація залишків накопичених в області непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР);

10.Вирішення проблеми переробки та зберігання твердих побутових відходів, створення нових сміттєзвалищ, облаштованих згідно із вимогами екологічної безпеки та санітарно-гігієнічними нормами, особливо у сільській місцевості; будівництво та введення в експлуатацію підприємств з переробки промислових та побутових відходів в найбільших містах області.

Проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р. передбачає її нове стратегічне бачення розвитку як територія із сприятливим інвестиційним кліматом, розвиненою інфраструктурою та унікальними природними ресурсами, де створено рівні можливості для ведення бізнесу та гармонійного розвитку людини.

Незатвердження Стратегії призведе до збереження існуючих тенденцій щодо техногенної та екологічної безпеки в області, в т. ч. ситуацій на об'єктах, що становлять підвищену екологічну небезпеку, що буде сприяти погіршенню умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я.

2.5. За біологічним та ландшафтним різноманіттям

Рельєф та ландшафти. Вінницька область – стародавній східноподільський лісостеповий край на південному заході країни. Значне поширення мають широколистяні ліси, але якщо в минулому вони щільно вкривали практично всю територію області, то тепер від них залишились тільки окремі масиви. Однак, і зараз практично всю центральну частину Вінниччини в геоботанічному районуванні відносять до широколистяної лісової області. За останні два століття площа лісів зменшилася з 70% до 12,8% території.

Основними лісокористувачами області є Вінницьке обласне управління лісового та мисливського господарства (Вінницьке ОУЛМГ) та Вінницьке обласне комунальне спеціалізоване лісогосподарське підприємство «Віноблагроліс».

З метою забезпечення поступового збільшення площі лісів, підвищення їх ресурсного потенціалу, підтримання екологічної рівноваги та захисту сільськогосподарських земель від негативного впливу ерозійних процесів в області діє «Обласна програма досягнення оптимального рівня лісистості у Вінницькій області на 2012-2025 роки», затверджена рішенням 8 сесії Вінницької обласної Ради 6 скликання від 23 грудня 2011 року №232 та «Програма розвитку лісового і мисливського господарства в лісах, які надані в постійне користування Вінницькому обласному комунальному спеціалізованому лісогосподарському підприємству «Віноблагроліс», підвищення лісистості і озеленення населених пунктів області

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

та використання об'єктів тваринного світу у культурно-освітніх та виховних цілях на 2017-2023 роки», затверджена рішенням 21 сесії Вінницької обласної Ради 7 скликання від 3 червня 2017 року №382.

Лісовий фонд області представлений в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14. Лісовий фонд Вінницької області в розрізі цільового призначення та категорій земель

Постійні лісокористувачі	Загальна площа, тис.га	Лісові землі, тис. га					Усього лісових земель
		Вкриті лісовою рослинністю		Не вкриті лісовою рослинністю			
		Усього	У тому числі лісові культури	Незімкнуті лісові культури	Інші не вкриті лісовою рослинністю	Усього не вкритих лісовою рослинністю	
I. Землі лісогосподарського призначення							
Вінницьке ОУЛМГ	219,3	200,5	139,3	9,4	18,8	28,2	219,3
ВОКСЛП "Віноблагроліс"	107,9	98,0	54,5	2,2	4,0	6,2	104,3
II. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення*							
Вінницьке ОУЛМГ	16,0	15,7	5,8	0,01	0,26	0,27	16,0
ВОКСЛП "Віноблагроліс"	3,8	3,4	1,6	0,07	0,16	0,23	3,6
III. Інше (рекреаційно-оздоровчі)							
Вінницьке ОУЛМГ (рекреаційно-оздоровчі, захисні)	71,1	65,4	45,5	4,0	1,7	5,7	71,1
ВОКСЛП "Віноблагроліс"(рекреаційно-оздоровчі)	2,7	2,4	1,5	0,06	0,022	0,028	2,5

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл. –

Потребують постійної уваги та фінансування відтворення лісів та рекультивациі порушених внаслідок видобутку піску та інших корисних копалин земель, запобігання поширенню осередків усихання соснових насаджень.

Збереження ландшафтного та біотичного різноманіття забезпечується особливим режимом на території 433 об'єктів природно-заповідного фонду (43 загальнодержавного значення, з них 1 національний природний парк та 390 - місцевого значення, з них 4 регіональних ландшафтних парки), загальною площею 60218,49 га, що складає 2,27% від площі області.

Під час здійснення стратегічної екологічної оцінки буде оцінено ймовірні наслідки для них.

Біорізноманіття. Протягом останніх років спостерігається збільшення кількості видів рослин і тварин, занесених до «Червоної книги України». Основну загрозу біорізноманіттю становлять діяльність людини та знищення природного середовища існування флори і фауни. Йдеться про мільярди тон відходів, які закопуються чи затоплюються, розсіюються в довкіллі і забруднюють його, шуми, електромагнітні випромінювання, вібрації, світлове забруднення тощо. Ці негативні тенденції створюють загрози для біорізноманіття та природних екосистем, а також для життя і здоров'я людини.

Зміни, що відбуваються внаслідок забруднення води і поєданого з ним антропогенного евтрофування водойм, призводять до зникнення раритетних видів рослин та тварин і заміщення їх видами широкої екологічної амплітуди, адвентивними та інвазійними видами.

Фактором ризику для біорізноманіття є зміни клімату, оскільки вони ведуть до зсуву природних зон, частих природних катастроф та поширення інвазивних видів, а також нових для регіону інфекцій.

На даний час прискорюється процес біологічної інвазії внаслідок кліматичних змін і антропогенних факторів: перевезень, торгівлі, трансформації природних екосистем (зарегулювання водойм, вирубки лісів або необґрунтованого заліснення степів, штучного осушення та обводнення територій).

Аграрне перетворення значної частини природних трав'яних екосистем призвело до масштабного порушення їхньої структури, руйнування, фрагментації. Зменшення біорізноманіття внаслідок фрагментації спричинює їхню залежність від екологічних чинників, що, в свою чергу, зменшує можливість підтримувати свій гомеостаз, зумовлює істотні кількісні та якісні зміни цих екосистем. Припиненням такої форми антропогенного впливу на них, як викошування чи випасання, порушило усталений хід сукцесій, їх спрямованість і сприяло трансформації цих фітоценозів у чагарникові та лісові угруповання.

Дія перевипасання спричиняє віддалення трав'яних угруповань від свого природного стану, викликає зниження видового багатства, їхньої продуктивності, а місцями й ерозію ґрунтового покриву.

Небезпечними стали пожежі. Їх результатом є втрата природного різноманіття, а саме спрощення структури, вульгаризація біоти. У подальшому відбувається консервація дії чинників ценогенезу, внаслідок чого відтворення фітоценозів, у тому числі й раритетних, стає практично неможливим.

Загрози біорізноманіттю пов'язані з деградацією оселищ. Незбалансованість структури землекористування, надмірна розораність, а також низький рівень лісистості є також факторами вразливості щодо кліматичних змін.

Браконьєрство є причиною скорочення чисельності як промислових видів, так і деяких рідкісних, у тому числі внаслідок випадкової загибелі у знаряддях промислу.

Протягом останніх десятиліть відмічається прискорення процесів біологічної інвазії внаслідок кліматичних змін і особливо антропогенних факторів: перевезень, торгівлі, трансформації природних екосистем (зарегулювання водойм, вирубка лісів або необґрунтоване заліснення степів, штучне осушення та обводнення територій). На теперішній час у світі існує багато прикладів різкого збільшення чисельності видів-вселенців з глобальними екологічними, економічними, а іноді й соціальними наслідками, а інвазії чужорідних видів рослинного та тваринного походження є значною частиною глобальних природних змін і часто призводять до істотних втрат біологічного різноманіття та порушення екосистем. У цілому ситуація в Україні близька до європейських країн: загальна частка чужорідних видів поступово зростає з окремими випадками масових неконтрольованих спалахів.

Характерною тенденцією сьогодення в області є виникнення загрози біорізноманіттю типових, лучних та степових екосистем болотних угідь, природних сіножатей та пасовищ, розташованих в долинах водних об'єктів по-за межами прибережних захисних смуг, внаслідок передачі органами місцевого самоврядування таких земельних ділянок у власність громадянам для ведення особистого селянського господарства. Внаслідок антропогенного впливу - розорювання степових та лучних ділянок, вирубування лісів, загачування русел річок, висушування болотних комплексів, структура земельного фонду суттєво змінюється на користь земель, де проводиться активна господарська діяльність. Серед антропогенних чинників, які украй негативно впливають на структурні елементи екомережі, біологічного і ландшафтного різноманіття в цілому на сучасному етапі слід відмітити розорювання прибережних захисних смуг малих річок, науково необґрунтовану інтродукцію окремих видів риб у водойми області (товстолоб, білий амур), заліснення степових та лучних ділянок (в тому числі породами, не типовими для даних територій), створення монокультур в лісових системах, не регульований випас домашніх тварин на схилі ділянках зі степовою і лучною рослинністю. Перелічені чинники ведуть до порушення природної рівноваги та деградації екосистем.

Відповідно до статті 30 Закону України "Про рослинний світ" та статті 44 Закону України "Про тваринний світ" з метою охорони та відтворення видів рослин та тварин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення з території Вінницької області, рішенням 34 сесії 5 скликання Вінницької обласної

ради затверджено загальний перелік рідкісних та зникаючих видів судинних рослин і тварин, які потребують охорони.

Об'єкти Смарагдової мережі та водно-болотні угіддя міжнародного значення. З метою збереження водно-болотних екосистем та видового складу водно-болотних видів птахів Розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення" від 21 вересня 2011 року №895-р, водно-болотні угіддя долині річки Дністер включені до списку водно-болотних угідь міжнародного значення. Загальна площа угідь, що охоплюють території від села Лядова до м. Ямпіль складає 5394,28га. Ця частина басейну Дністра є особливо цінною, адже там зустрічаються 205 видів птахів, з яких 113 – гніздиться. 9 видів занесені до Червоної книги Всесвітнього союзу охорони природи, 24 – до Червоної книги України, 57 – до Боннської конвенції про охорону мігруючих видів. До водно-болотних угідь Вінниччини належать Буго-Деснянський загальнозоологічний заказник (гніздиться велика колонія сірої чаплі); Зрагський загальнозоологічний заказник (ростуть сальвінія плаваюча, зозулинець блощичний, ходуличник, копиця, коровайка); гідрологічний заказник на землях Барської міської ради (рослин – лиска, чирок, пастушок, бугай, очеретянка, кілька видів норців, крячки, чапель; тварини – ондатра, видра, ласка).

В області нараховується 11 об'єктів Смарагдової мережі, утворених від- повідно до вимог про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Не дивлячись на те, що Бернська конвенція є обов'язковою для виконання в Україні, порядок розробки планів управління Смарагдовими територіями поки не передбачений національним законодавством. Таким чи- ном, якісне управління Смарагдовими територіями буде можливе після прийняття відповідного національного законодавства. Згідно положень Конве- нції, Україна має зобов'язання з охорони Смарагдових територій. Таким чином, навіть до розробки менеджмент-планів будь-які заходи, які загрожують Смара- гдовим територіям, суперечать взятим зобов'язанням. Будь-хто має право

надати інформацію про загрози Смарагдовим територіям до Бернської конвен- ції, а державні органи влади зобов'язані усунути такі загрози.

Таблиця 2.15. Перелік об'єктів Смарагдової мережі на території Вінницької області

№	Код	Назва	Площа
1	UA0000089	KarmeliukovePodilliaNationalNaturePark	20190
2	UA0000149	Liadova-Murafa	3734
3	UA0000153	Zkharskyi	5644
4	UA0000163	Buho-Desnianskyi	19070
5	UA0000164	SestrynivskaDacha	924
6	UA0000228	Barskyi	2815
7	UA0000242	LadyzhynskeReservoir	1618
8	UA0000264	ZhuravlivskaDacha	1142
9	UA0000265	MarksovaDubyna	296
10	UA0000272	Rosrivervalley	90800,1
11	UA0000333	SouthernBugSnyvodavalleyisinVinnytsiaregion	45099.3

Більша частина об'єктів Смарагдової мережі, розміщених у межах області, мають у своєму складі водно-болотні угіддя міжнародного значення.

Екомережа. Поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні, утворюють екологічну мережу України – єдину територіальну систему поліпшення умов формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин тощо. Проєктування екомережі здійснюється шляхом розроблення регіональних схем формування

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

екомережі Автономної Республіки Крим та областей, а також місцевих схем формування екомережі районів, населених пунктів та інших територій України. Зведена схема формування екомережі України є складовою частиною Генеральної схеми планування території України і затверджується Верховною Радою України.

Виконання регіональних та місцевих схем формування екомережі забезпечується на основі регіональних і місцевих програм з питань розвитку екомережі, що затверджуються відповідними радами.

Рішенням 10 сесії Вінницької обласної ради 6 скликання № 282 від 14 лютого 2012 року затверджено Регіональну схему екомережі області.

У межах Вінницької області виділено Південнобузький та Дністровський субмеридіональні екокоридори. Площа Південнобузького субмеридіонального- еко коридору 141973,3 га, тобто 5,4 % від території області. Дністровський екокоридор займає площу 20599,7 га або 0,8 % від території області.

Південнобузький субмеридіональний екокоридор поєднує елементи регіональних екомереж Вінницької області з такими Хмельницької та Кіровоградської областей.

Дністровський національний субмеридіональний екокоридор поєднує елементи екомережі Вінницької області з такими Хмельницької області та Республіки Молдова, а тому має міжнародне значення.

На Вінниччині виділено три національних природних ядра: Буго- Деснянське, Чечельницьке та Дністровсько-Мурафське. Їх загальна площа 48067,4 га, тобто 1,8 % від території області.

Загальна площа регіональних центрів біорізноманіття 135983 га, що становить 5,1 % від території Вінницької області.

На території області виділено такі 19 регіональних екокоридори, які займають загальну площу 320914,3 га, тобто 12,1 % від території області.

Площа екомережі станом на 01.01.2024 року (тис. га)

В межах меридіональних природних коридорів екомережі загальнодержавного значення Південно-Бузького та Дністровського створено регіональні ландшафтні парки "Середнє Побужжя" та "Дністер"

У жовтні 2010 року в Нагої (префектура Аїті, Японія) був прийнятий переглянутий і оновлений Стратегічний план зі збереження та сталого використання біорізноманіття. Місія цього плану полягає в прийнятті ефективних і термінових заходів щодо запобігання втрати біорізноманіття для забезпечення резистентності екосистем і постійного надання ними основних послуг, гарантуючи тим самим різноманітність життя на планеті і внесок у добробут людей і викорінення бідності. Концепцією цього Стратегічного плану є світ, який «живе у гармонії з природою».

Одним з важливих напрямів подальшої діяльності у сфері збереження біорізноманіття залишається впровадження вище зазначеного Стратегічного плану з біорізноманіття, зокрема, в частині включення питань збереження біорізноманіття в галузеві національні та місцеві стратегічні документи розвитку та просторового планування, зменшення навантаження на біорізноманіття, здійснення заходів з відновлення екосистем, забезпечення використання біоресурсів у сталий спосіб, проведення оцінки цінності біорізноманіття та прийняття рішень на основі надійних наукових даних і обережного підходу.

Стратегія збереження біорізноманіття включає в себе: реалізацію екологічної політики; досягнення достатньої кількості і площі охоронюваних об'єктів дикої природи, які забезпечують збереження біорізноманіття в природних екосистемах; міжнародне співробітництво з державами регіону, провідними науковими центрами, яке сприяє комплексному вирішенню завдань природоохоронної діяльності; реінтродукцію рослин і тварин у місцях їхнього попереднього мешкання; запровадження природоохоронних технологій; більш жорсткі заходи боротьби з браконьєрством; зменшення рекреаційного навантаження через розвиток екотуризму.

Незатвердження проекту СТРАТЕГІЇ не призведе до безпосереднього зменшення площ ПЗФ, територій Смарагдової мережі, ВБУ міжнародного значення, *об'єктів культурної спадщини та матеріальних активів*, порушення міграційних маршрутів фауни, але й не сприятиме покращенню їх збереження через існуючий, а, можливо, й посилений негативний вплив на них забруднення атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів, накопичення відходів тощо, що не буде сприяти поліпшенню умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних з функціонуванням природоохоронних територій.

2.7. Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р.

Екологічні проблеми області впливають на умови життєдіяльності та стан здоров'я населення, адже аналіз нозогеографічних карт розподілу рівнів забрудненості навколишнього середовища показує, що територіальний розподіл захворюваності населення тісно корелює з екологічними показниками ситуації на території України.

В останні роки частка впливу екологічних факторів зростає. Особливо це характерно для територій з екологічно несприятливою ситуацією, територій з високою концентрацією промислових підприємств та територій, що постраждали від Чорнобильської катастрофи. Згідно В.В.Худолей та І.В.Мізгірев (1996) в найближчі 30-40 років (при збереженні існуючих тенденцій розвитку індустрії) здоров'я населення на 50-70% буде залежати від якості середовища перебування. Велику кількість нозологічних одиниць можна віднести до екологічно залежних. До таких ефектів на здоров'я можна віднести випадки, коли забруднення навколишнього середовища сприяє виникненню або ускладненню захворювання.

У матеріалах Всесвітньої організації охорони здоров'я вказується, що в сукупному вплив на здоров'я населення середовища перебування складає 20%.

В.П.Петленко (1996) приводить вплив екологічних факторів на здоров'я населення рівним 25%. За оцінками інших фахівців від 25 до 50% всіх захворювань можна віднести до впливу екологічних факторів.

Погіршення стану довкілля безпосередньо впливає на зростання кількості людей, що страждають від хронічних хвороб: алергій, хвороб систем кровообігу та онкологічних захворювань.

До екологічно залежних нозологічних форм можна віднести захворювання органів дихання (у т. ч. бронхіальна астма), порушення чоловічого й жіночого репродуктивного здоров'я (у т. ч. ранні втрати плода, спонтанні аборти, уроджені пороки розвитку; порушення нервово-психічного розвитку дітей), злоякісні новоутворення (рак легенів, рак молочної залози, рак щитовидної залози) і багато інших змін стану здоров'я.

Смертність від новоутворень займає друге місце після хвороб системи кровообігу.

Захворюваність населення можна вважати найбільш чутливим показником, який характеризує вплив середовища на людину. При цьому первинна захворюваність визначається на основі лише вперше зареєстрованих випадків хвороби протягом року, загальна поширеність враховує всіх хворих, виявлених на момент обліку.

Важливою медико-біологічною та соціально-економічною проблемою залишається зростання онкозахворюваності та захворюваності на туберкульоз. Не останню роль у захворюваності населення цими хворобами відіграють несприятливі екологічні фактори, адже ряд забруднювальних речовин, що потрапляють у повітря, питну воду, через ґрунт у рослини, тварини та продукти харчування відзначаються своєю канцерогенною дією. Особливо небезпечні радіонукліди, що потрапили у навколишнє середовище внаслідок аварії на ЧАЕС.

Онкологічна ситуація в області характеризується поширеністю злоякісних новоутворень, зростанням контингентів онкохворих.

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

Найбільше постраждали ті, хто в період Чорнобильської катастрофи був дитиною, адже хвороби проявляються вже у більш зрілому віці, відтак захворюваність серед населення, яке постраждало від радіоактивного забруднення в результаті Чорнобильської катастрофи на порядок збільшилась.

Малі дози радіації спричиняють порушення розвитку та функціонування щитовидної залози, дихальної системи, органів кровотворення, через що структура смертності протягом останніх років залишається незмінною: на першому місці – хвороби системи кровообігу, на другому – новоутворення.

Багато захворювань протікають нетипово і в умовах впливу забрудненого навколишнього середовища відбувається омолодження ряду нозологічних форм. У світі відбуваються певні глобальні зміни стану здоров'я населення й, згідно із прогнозом очікується ріст таких екологічно залежних захворювань, як хронічні легеневі захворювання, захворювання немовлят і деякі інші.

В цілому здоров'я населення можна оцінити такими показниками, як середня тривалість життя при народженні або після досягнення певного віку, загальна смертність та смертність дітей до одного року життя, захворюваність і функціональні відхилення, поширеність хвороб.

Демографічні процеси відзначаються великою інерційністю, а отже, якісь значні демографічні кризи, які відбуваються в певний історичний період, відбиваються на демографічних процесах впродовж наступних десятиліть. Такою демографічною кризою в Україні був різкий спад народжуваності з середини і до кінця 1990-х років, що був спричинений різким падінням рівня життя населення.

Для Вінничини характерна так звана «демографічна яма» у віковій категорії 20-25 років. Вочевидь, ця «яма» впродовж наступного десятиліття переміститься по осі.

Це означає, що у період дії проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. буде відчуватися брак працездатного населення у віці 20-25 років.

На демографічну ситуацію в області суттєво впливають внутрішньо переміщені особи; трудові мігранти та біженці (зокрема, виїзд жителів області за межі території України); скорочення народжуваності.

Структура смертності протягом останніх років залишається незмінною: на першому місці – хвороби органів дихання, на другому – хвороби системи кровообігу, на третьому – хвороби ендокринної системи, далі – новоутворення.

Погіршення стану довкілля безпосередньо впливає на зростання кількості людей, що страждають від хронічних хвороб: алергій, хвороб систем кровообігу та онкологічних захворювань. Захворюваність населення можна вважати найбільш чутливим показником, який характеризує вплив середовища на людину. При цьому первинна захворюваність визначається на основі лише вперше зареєстрованих випадків хвороби протягом року, загальна (поширеність) враховує всіх хворих, виявлених на момент обліку.

На першому місці за поширеністю хвороб серед населення області лідирують хвороби органів дихання.

Онкологічна ситуація в області характеризується значною поширеністю злоякісних новоутворень серед населення, зростанням контингентів онкохворих, яка протягом останніх років зростає.

Таким чином, у випадку, якщо проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року не буде затверджено, ризик погіршення екологічної ситуації в області та її негативний вплив на здоров'я мешканців області може зрости. Водночас неприйняття проекту Стратегії призведе до низки проблем, які будуть причиною поступового зниження умов життєдіяльності та здоров'я населення. Зокрема:

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

- забруднення ґрунтів буде продовжуватись через несанкціоновані сміттєвалища та недосконалу систему управління відходами на місцевому рівні;
- недостатньо будуть оновлюватися існуючі та створюватися нові насадження у межах населених пунктів області на землях відповідного призначення;
- далі буде зменшуватися біорізноманіття флори та фауни, а також асиміляційна спроможність біоценозів через недостатню увагу до природоохоронних територій та об'єктів;
- зберігатиметься значна амортизація об'єктів житлово-комунальної інфраструктури громади, що не будуть модернізовані;
- фізичний знос мереж централізованого водопостачання та водовідведення в області спричинятиме значні витрати й втрати води, а також потрапляння стічних вод в ґрунти і поверхневі води;
- недостатні реновації та створення зелених зон, невідповідний санітарний та екологічний стан водних об'єктів не сприятиме адаптації населення до змін клімату;
- недостатньо ефективною залишатиметься мережа закладів охорони здоров'я;
- погіршуватиметься стан здоров'я населення через те, що рівень якості медичних послуг не зростатиме;
- низькою залишатиметься енергоефективність комунальних будівель в області, в т. ч. закладів освіти і охорони здоров'я;
- погіршуватиметься якість дорожнього покриття та дорожньої інфраструктури доріг місцевого та регіонального значення, на цьому фоні зростатиме негативний вплив транспорту на атмосферне повітря і здоров'я населення, що в подальшому призведе до зниження рівня комфортності проживання.

В разі неприйняття проекту Стратегії інерційний характер розвитку ситуації в економіці та соціальному житті області сприятиме накопиченню екологічних проблем, що можуть спричинити загрози техногенного характеру. Може виникнути кумулятивний ефект з проблем, що загострять екологічну ситуацію в області.

Таким чином, якщо документ державного планування не буде затверджено, то у Вінницькій області буде спостерігатися інерційний сценарій розвитку, який формується за комплексу припущень, що тривкий у часі (горизонті планування) баланс зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на стан громади як соціально-економічної системи залишається незмінним, тобто послідовність станів системи змінюється за інерцією: громада рухається за інерцією, суспільно-економічний стан країни не сприяє розвитку, так як:

3. Триває війна російської федерації проти України;
1. Зростають видатки бюджету, викликані війною;
4. Продовжується інфляція;
5. Державні інвестиції у розвиток інфраструктури (дороги, транспортну інфраструктуру) не забезпечують необхідних обсягів;
6. Інвестиційна привабливість України залишається низькою, рівень залучення інвестицій не зростає;
7. В тіні продовжує залишатися значна частка малого і середнього бізнесу;
8. Доходи населення не зростають;
9. За суттєвої корекції тарифів на енергоносії підвищується вірогідність збільшення рівня неплатежів населення, що призводитиме до поглиблення кризи в ЖКГ.

Бізнес-клімат в області лишатиметься на тому ж рівні, рівень купівельної спроможності населення знижуватиметься, рівень реальної бюджетної забезпеченості області дещо покращуватиметься.

Населення області до 2027 року буде скорочуватися. До 2027 року спостерігатиметься зменшення кількості дітей шкільного віку.

Малий і середній бізнес не розвиватиметься, доходів бюджету області буде недостатньо для суттєвого покращання інфраструктури громад.

Локальне покращання благоустрою спостерігатиметься лише на окремих територіях, сільські території надалі розвиватимуться мляво, фінансування відбуватиметься за залишковим принципом, що загалом залишить тенденції стану навколишнього природного середовища громади незмінними.

3. Характеристика стану довкілля та умов життєдіяльності населення на територіях ймовірного впливу та їх прогностичні зміни, якщо документ державного планування не буде затверджено

Враховуючи те, що при незатвердженні проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. економічний потенціал та структура її економіки суттєво не зміняться; обсяги реалізації промислової продукції дуже повільно зростатимуть; підприємства поступово продовжуватимуть нарощувати випуск нових видів продукції, які відповідатимуть стандартам Європейського Союзу, а також працюватимуть над розширенням ринків збуту в Європі та інших частинах світу; зростання капітальних інвестицій відбуватиметься вкрай повільними темпами, кардинально не впливаючи на зміну ситуації в економіці області, необхідна експертна оцінка ймовірного негативного впливу від впровадження проекту Стратегії на складові навколишнього середовища відповідно до переліку факторів, прийнятих з точки зору доцільності застосування саме до проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року.

Експертні висновки СЕО з впливу затвердження проекту Стратегії на існуючі тенденції щодо скорочення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря; збереження наявного рівня чи зменшення забруднення поверхневих, підземних вод та джерел водопостачання області; збільшення розробок схем землеустрою та ТЕО використання і охорони земель та впровадження таких заходів з охорони земель та відновлення родючості ґрунтів як розробка проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь, створення захисних лісових насаджень, полезазахисних лісових смуг, будівництво земляних валів (валів-рівчаків, валів-терас, валів-доріг), водоскидних споруд, лотків, перепадів, загат тощо, створення протиерозійних ставків-мулонакопичувачів, берегоукріплення для захисту сільгоспугідь; цілей і завдань, що передбачають зменшення утворення ТПВ, удосконалення управління безпечним поведінням з відходами; техногенної та екологічної безпеки, в т. ч. ситуацій на об'єктах, що становлять підвищену екологічну небезпеку, що буде сприяти поліпшенню стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я представлена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р.

№ з/п	Вплив	Рівень та спрямованість впливу
1. Повітря. Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити		
1.	Збільшення кількості викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?	+
2.	Збільшення кількості викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?	+
3.	Погіршення якості атмосферного повітря?	+
4.	Появу джерел неприємних запахів?	+
5.	Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?	-
2. Водні ресурси. Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити		
6.	Збільшення обсягів скидів у поверхневі води або ж погіршення якості поверхневих вод	+
7.	Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?	-
8.	Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?	+
9.	Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?	+
10.	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?	+
11.	Зменшення обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?	-

12.	Забруднення підземних водоносних горизонтів?	–
13.	Зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населення?	–
14.	Появу для людей і матеріальних об'єктів загроз пов'язаних з водою, наприклад, паводків або підтоплення?	–
3. Земельні ресурси. Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити		
15.	Погіршення структури земельного фонду, чинної або планованої практики використання земель?	–
16.	Конфлікти з прийнятими екологічними планами або цілями громади, яка мешкає на території впровадження ініціативи?	– =
17.	Конфлікт з прийнятим генеральним планом територіального розвитку?	– =
4. Відходи. Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити		
18.	Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?	+
19.	Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?	+
20.	Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?	+
21.	Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?	–
22.	Утворення або накопичення радіоактивних відходів?	–
23.	Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?	+
5. Природні ресурси. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
24.	Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?	+
6. Населення. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
25.	Зміни в розміщенні, розповсюдженні, щільності або рівні відтворення населення на будь-якій території?	–
26.	Створення можливостей для зменшення чисельності населення порівняно з чисельністю населення, яке зараз проживає на території планованої стратегічної ініціативи?	–
27.	Зменшення забезпечення населення житлом або виникнення нових потреб у житлі?	–
7. Здоров'я населення. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
28.	Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей (за винятком ментальних)?	–
29.	Потрапляння людей під вплив потенційних загроз для здоров'я?	–
8. Рекреація та ПЗФ. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
30.	Будь-який вплив на кількість або якість існуючих рекреаційних можливостей?	–
31.	Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?	–
9. Культура. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
32.	Зміни або руйнування місць археологічних знахідок?	–
33.	Фізичний або естетичний вплив на історичні споруди чи об'єкти?	–
34.	Фізичні зміни, які могли б вплинути на унікальні етнічні культурні цінності?	–
10. Екологічне управління і моніторинг. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
35.	Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?	–
36.	Погіршення екологічного моніторингу?	–
37.	Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?	–
38.	Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?	–

Джерело: власні напрацювання

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

Респонденти мали можливість оцінити ймовірність негативного впливу, надавши одну з трьох відповідей (ймовірно так +, напевно так ++, ймовірно ні —, напевно ні —) на питання: «Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити негативний вплив?» за кожним з досліджуваних параметрів, які наведені нижче в таблиці.

За результатами проведеної оцінки можливого негативного впливу на довкілля від реалізації проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області можна зробити висновок, що незатвердження Стратегії призведе до збереження існуючих тенденцій щодо техногенної та екологічної безпеки в області, в т. ч. ситуацій на об'єктах, що становлять підвищену екологічну небезпеку, що буде сприяти погіршенню умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я через викиди забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел; водовідведення з комунальних мереж водовідведення з підприємств, освітніх закладів, закладів первинної медицини, спортивних споруд, від населення; джерела неприємних запахів комунальної інфраструктури; зміни в кількості видів рослин або чисельності будь-якого виду рослин (включаючи дерева, кущі, трав'яні та водні рослини) та зменшення кількості будь-яких унікальних, рідкісних або зникаючих видів рослин (зокрема, видів, занесених до Червоної книги України) внаслідок рекреації та нерегульованого туризму тощо.

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Збереження ландшафтного та біотичного різноманіття забезпечується особливим режимом на території 433 об'єктів природно-заповідного фонду (43 загальнодержавного значення, з них 1 національний природний парк та 390 місцевого значення, з них 4 регіональних ландшафтних парки), загальною площею 60218,49 га, що складає 2,27 % від площі області.

В басейнах найбільших річок області Південний Буг, Дністер та Мурафа створені регіональні ландшафтні парки, їх території є важливими елементами екологічної мережі, мають багатий рослинний і тваринний світ, унікальні ландшафтні комплекси та рідкісні історико-культурні пам'ятки:

Найбільш визначні об'єкти природно-заповідного фонду області:

Регіональний ландшафтний парк «Мурафа» створений у середній та нижній ділянці р. Мурафа, на території Чернівецького, Могилів-Подільського та Ямпільського районів.

Регіональний ландшафтний парк «Середнє Побужжя» створений у межах річкової долини р. Південний Буг, на території Тиврівського району

Регіональний ландшафтний парк «Дністер» створений на території Могилів-Подільського та Ямпільського районів;

Регіональний ландшафтний парк «Немирівське Побужжя» створений у межах річкової долини р. Південний Буг, на території Немирівського району

Парки створені з метою збереження цінних природних територій та історико-культурних комплексів; створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів.

Перелік видів судинних рослин, водоростей, грибів мохів, лишайників та представників фауни Вінницької обл., яким загрожує небезпека, зростає.

Потужним фактором зміни довкілля стали глобальні зміни клімату, що відбуваються внаслідок дії антропогенних чинників. Такі зміни можуть негативно впливати на економіку: наприклад, через падіння родючості ґрунтів – на сільське господарство, через зменшення рибних запасів – на рибне господарство, через зміни температур та кількості опадів – на туристичну галузь тощо.

У жовтні 2010 року в Нагої (префектура Аїті, Японія) був прийнятий переглянутий і оновлений Стратегічний план зі збереження та сталого використання біорізноманіття. Місія цього плану полягає в прийнятті ефективних і термінових заходів щодо запобігання втрати біорізноманіття для забезпечення резистентності екосистем і постійного надання ними основних послуг, гарантуючи тим самим різноманітність життя на планеті і внесок у добробут людей і викорінення бідності. Концепцією цього Стратегічного плану є світ, який «живе у гармонії з природою».

Одним з важливих напрямів подальшої діяльності у сфері збереження біорізноманіття в області залишається впровадження вище зазначеного Стратегічного плану з біорізноманіття, зокрема, в частині включення питань збереження біорізноманіття в галузеві національні та місцеві стратегічні документи розвитку та просторового планування, зменшення навантаження на біорізноманіття, здійснення заходів з відновлення екосистем, забезпечення використання біоресурсів у сталий спосіб, проведення оцінки цінності біорізноманіття та прийняття рішень на основі надійних наукових даних і обережного підходу.

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року
Структура природно-заповідного фонду області наведена в табл. 4.1 [8].

Таблиця 4.1. Структура природно-заповідного фонду області

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ						% площі окремих категорій до загальної площі ПЗФ
	загальнодержавного значення		місцевого значення		разом		
	кількість	площа, га	кількість	площа, га	кількість	площа, га	
Нац. природні парки	1	20203,4	-	-	1	20203,4	30,3
Рег. ландшафтні парки	-	-	4	18468,38	4	18468,38	27,7
Заказники, усього	21	13563,7	139	11956,3283	160	25520,0283	38,2
у тому числі:							
ландшафтні	4	1208	59	3896,055	63	5104,055	7,6
лісові	1	295	6	87	7	382	0,57
ботанічні	14	7969	50	5403,45	64	13372,45	20,0
загальнозоологічні	2	4091,7	2	630,3	4	4722,0	7,1
орнітологічні	-	-	5	485,9633	5	485,9633	0,7
ентомологічні	-	-	1	13,3	1	13,3	0,02
гідрологічні	-	-	16	1440,26	16	1440,26	2,2
Пам'ятки природи	10	322	190	707,0	200	1029,0	1,5
у тому числі:							
комплексні	2	143	5	280,1	7	423,1	0,6
ботанічні	2	12,5	104	294,64	106	307,14	0,5
зоологічні	2	69	4	77,8	6	146,8	0,2
гідрологічні	-	-	60	1,11	60	1,11	0,0
геологічні	4	97,5	16	53,35	19	222,8	0,3
Заповідні урочища	0	0	30	735,20	30	735,20	1,1
Ботанічні сади	0	0	0	0,0	0	0,0	0,0
Дендрологічні парки	0	0	1	10,0	1	10,0	0,0
Парки-пам'ятки	11	401,70	26	383,4354	37	785,1354	1,2
РАЗОМ	43	34490,80	390	32250,3437	433	66741,1437	100,0

Джерело: Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Вінницькій області у 2023 р. – 192 с. іл.

Виходячи одночасно з того, що:

- ПЗФ Вінницької області включає 433 об'єкти (43 загальнодержавного значення, з них 1 національний природний парк та 390 місцевого значення, з них 4 регіональних ландшафтних парки), загальною площею 60218,49 га, що складає 2,27 % від площі області, мета і завдання яких передбачають збереження видів флори та фауни, яким загрожує небезпека,
- територія Вінницької області включає природні регіони з унікальними екосистемами, річкові екосистеми, широтні та меридіальні природні коридори, що забезпечують природні зв'язки зонального характеру, які відіграють важливу регіональну й міжрегіональну біокомунікативну роль в системі об'єктів водного та прибережно-водного середовища, об'єднуючи відповідні типи водних, прибережних та евтрофно-болотних типів оселищ, шляхи міграції численних видів рослин і тварин, екологічні ядра, регіональні екокоридори, які формують екомережу України;
- Вінницька область включає об'єкти Смарагдової мережі;

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

- створення мережі Емеральд є підготовкою України до євроінтеграції та переходу на європейське екологічне законодавство;
- на території області розташовані збережені природні комплекси ВБУ міжнародного значення (Рамсарські угіддя),

у випадку незатвердження проекту Стратегії погіршення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із створенням та функціонуванням природоохоронних територій не очікується, а у випадку затвердження прогнозується поліпшення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із створенням та функціонуванням природоохоронних територій.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються проекту документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування

Національні екологічні цілі визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» №2697-VIII від 28.02.2019 р. на основі:

Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базового плану апроксимації), затвердженого Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України №659 від 17.12.2012 р.,

Економічної частини «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС», підписаної 27 червня 2014 р., що передбачає наближення законодавства України до законодавства ЄС з питань довкілля,

Національної доповіді 2017 р. «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР),

Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, №16, ст. 138).

Таблиця 5.1. Узгодженість стратегічних цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року стратегічним цілям державної екологічної політики України на період до 2030 року

Стратегічні цілі Державної екологічної політики	Стратегічні цілі проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р.			
	1. Розвиток конкурентної економіки	2. Регіон ефективного урядування та спроможних громад	3. Регіон сталого гуманітарного розвитку	4. Регіон безпечного середовища
Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва.	+		++	
Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України.	+	++	+	+
Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України.	+	++		+
Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення.	+	+	+	++
Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління		++		+

Джерело: власні напрацювання

В «Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначено 5 її пріоритетних стратегічних цілей. В СЕО проаналізована відповідність операційних цілей Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року стратегічним та оперативним цілям цілям державної екологічної політики України на період до 2030 року (табл. 5.1-5.6).

Стратегічна ціль 1 «Розвиток конкурентної економіки» скерована на збалансований розвиток економічного потенціалу області, раціонального використання природних ресурсів та врахування наявних виробничих потужностей і кадрового потенціалу. Аналіз свідчить, що дана ціль проекту Стратегії та її оперативні цілі й завдання принципово узгоджуються з стратегічними цілями державної екологічної політики.

Розвиток економічного потенціалу області обов'язково здійснюватиметься з дотриманням норм природоохоронного законодавства.

Стратегічна ціль 2 «Регіон ефективного урядування та спроможних громад» передбачає розвиток комунальних підприємств та установ громад області, популяризацію ТГ як інвестиційно привабливих територій, підтримку інфраструктури підтримки підприємництва. Дана стратегічна ціль узгоджується з переважною більшістю стратегічних цілей державної екологічної політики. Сприяння розвитку підприємництва в громадах області та розвиток агропромислового сектору її громад відбуватиметься на засадах норм природоохоронного законодавства.

Стратегічна ціль 3 «Регіон сталого гуманітарного розвитку» скерована на покращення освітньої інфраструктури громад області,. Ця ціль узгоджується з більшістю цілей державної екологічної політики. Вона передбачає підвищення екологічної свідомості в мешканців, забезпеченням інфраструктури озорони здоров'я.

Стратегічна ціль 4 «Регіон безпечного середовища» передбачає в першу чергу збереження довкілля та розвиток її населених пунктів. Ця ціль максимально узгоджується з більшістю цілей державної екологічної політики. Вона передбачає ріст екологічної свідомості в мешканців, забезпечення екологічної безпеки та захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, впровадження енергозберігаючих технологій.

Оскільки у вересні 2014 р. була ратифікована Угода про асоціацію між Україною та ЄС, то під час аналізу відповідності стратегічних цілей Стратегії розвитку Вінницької області національним екологічним цілям враховуються положення Угоди щодо розвитку та зміцнення співробітництва між Україною та ЄС з питань охорони навколишнього природного середовища (стаття 360, додаток ХХХ).

Таблиця 5.2. Відповідність стратегічної цілі 1 «Розвиток конкурентної економіки» національним екологічним цілям

Завдання стратегічної цілі 1. Розвиток конкурентної економіки ”	Національні екологічні цілі				
	1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва	2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу	3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України	4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління
1.1.1. Створення належної та якісної дорожньої інфраструктури.	0	0	0	0	0
1.1.2. Відновлення інфраструктури міжнародного аеропорту «Вінниця».	0	0	0	0	0
1.1.3. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та об'єктів мультимодальних перевезень.	0	+	0	0	0
1.2.1. Розвиток інфраструктури та супутніх послуг медичного туризму.	0	0	0	0	0
1.2.2. Впровадження реабілітаційних послуг.	0	0	0	0	0
1.3.1. Посилення спроможності місцевих підприємств АПК та їх об'єднань для підвищення власної ефективності та розвитку експортного потенціалу.	+	0	0	0	0
1.3.2. Впровадження агротехнологій з використанням ІТ-інновацій.	0	+	0	+	0
1.3.3. Підтримка кліматично орієнтованого сільського господарства.	+	+	+	+	0
1.3.4. Сприяння розвитку сільськогосподарського дорадництва.	0	0	0	+	0
1.3.5. Розвиток рибного господарства.	0	0	0	0	0
1.4.1. Підтримка впровадження відновлювальної енергетики, як складової енергонезалежності.	+	++	0	++	+
1.4.2. Розвиток індустріальних та технологічних парків, підтримка у розвитку технічної інфраструктури, залученні інвестицій та супроводженні інвесторів.	+	0	0	0	0
1.5.1. Зміцнення експортного потенціалу регіональних виробників на зовнішніх ринках на принципах сталого розвитку	0	0	0	0	0
1.5.2. Сприяння налагодженню партнерств в економічній сфері в рамках міжрегіональної співпраці.	0	0	0	0	0

**Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року**

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

«++» – цілі проекту Стратегії узгоджені з національними екологічними цілями;

«+» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі опосередковано узгоджуються на рівні оперативних цілей та завдань;

«0» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі нейтральні по відношенню одні до одних;

«-» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей Стратегії та національних екологічних цілей;

«- -» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, спрямовані на уточнення цілей проекту Стратегії.

Джерело: власні напрацювання

Таблиця 5.3. Відповідність завдань стратегічної цілі 2 „Регіон ефективного урядування та спроможних громад” національним екологічним цілям

Завдання стратегічної цілі 2 „Регіон ефективного урядування та спроможних громад”	Національні екологічні цілі				
	1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва	2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України	3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України	4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління
2.1.1. Розвиток геоінформаційної системи управління та містобудівного кадастру Вінницької області.	0	0	+	+	+
2.1.2. Розвиток ІТ інфраструктури регіону, мереж та е-сервісів, підтримка функціонування ІТ-структури Вінницької області.	0	0	0	0	0
2.1.3. Забезпечення інформаційної підтримки регіональної політики.	+	+	0	+	0
2.2.1. Підвищення інституційної спроможності соціального діалогу і організацій громадянського суспільства.	+	0	0	0	0
2.2.2. Підвищення спроможності Агенції регіонального розвитку Вінницької області.	0	0	0	0	0
2.3.1. Підтримка розвитку малого й середнього бізнесу в громадах.	0	0	0	0	0
2.3.2. Підтримка енергоефективності громад та адаптації до змін клімату.	+	+	0	+	+
2.4.1. Підвищення доступності послуг водопостачання.	+	+	+	+	0
2.4.2. Підвищення спроможності комунальних підприємств зокрема з питань залучення публічних інвестицій	0	+	0	0	0
2.4.3. Підвищення доступності адміністративних послуг для мешканців області.	0	0	0	0	0
2.4.4. Забезпечення фізичної доступності будівель обласних соціальних установ.	+	0	0	0	0
2.5.1. Забезпечення дітей та молоді дошкільного та шкільного віку якісними та					

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

інклюзивними освітніми послугами у безпечному середовищі із високим рівнем фізичної активності, культурою здорового харчування та психогієни.	+	0	0	0	0
2.5.2. Створення умов для утвердження національної та громадянської ідентичності, національно-патріотичного виховання та громадянської освіти.	0	0	0	0	0

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

«++» – цілі проекту Стратегії узгоджені з національними екологічними цілями;

«+» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі опосередковано узгоджуються на рівні оперативних цілей та завдань;

«0» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі нейтральні по відношенню одні до одних;

«-» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей Стратегії та національних екологічних цілей;

«- -» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, спрямовані на уточнення цілей проекту Стратегії.

Джерело: власні напрацювання

Загалом стратегічна ціль «2. Регіон ефективного урядування та спроможних громад» відповідає національним екологічним цілям. Більшість операційних цілей стратегічної цілі 2 опосередковано узгоджуються або нейтральні по відношенню до національних екологічних цілей.

Таблиця 5.4. Відповідність завдань стратегічної цілі 3 „Регіон сталого гуманітарного розвитку» національним екологічним цілям”

Завдання стратегічної цілі 3 „Регіон сталого гуманітарного розвитку”	Національні екологічні цілі				
	1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва	2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України	3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України	4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління
3.1.1. Впровадження та розвиток послуг для інтеграції ветеранів війни в цивільне життя.	0	0	0	0	0
3.1.2. Розвиток інфраструктури та створення умов для відновлення та реінтеграції ветеранів війни, членів їхніх сімей та членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць.	0	0	0	0	0
3.1.3. Підтримка внутрішньо переміщених осіб у соціальній та економічній інтеграції у суспільство.	0	0	0	0	0
3.2.1. Розвиток інфраструктури, матеріально-технічного оснащення медичних та оздоровчих закладів.	0	0	0	0	0
3.2.2. Удосконалення системи екстреної медичної допомоги.	0	0	0	0	0
3.2.3. Підтримка закладів спроможної					

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

медичної мережі, створення та розвиток реабілітаційних відділень, центрів ментального здоров'я.	0	0	0	0	0
3.2.4. Підвищення рівня знань та компетенцій медичного персоналу та фахівців сфери охорони здоров'я, зокрема спеціалістів з реабілітації та ментального здоров'я комунальних медичних закладів.	0	0	0	0	0
3.3.1. Створення навчально-практичних центрів та центрів професійної досконалості на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.	0	0	0	0	0
3.3.2. Підвищення адаптивності закладів професійної освіти та ефективності організації освітнього процесу, з урахуванням вимог до безпеки, інклюзивності та енергоефективності.	+	0	0	0	0
3.4.1. Будівництво і реконструкція інфраструктури спорту вищих досягнень з урахуванням інклюзивного та гендерного аспекту.	0	0	0	0	0
3.4.2. Будівництво багатофункціональних спортивних майданчиків з урахуванням інклюзивного та гендерного аспекту.	0	0	0	0	0
3.4.3. Покращення матеріально-технічної бази з діагностики та реабілітації для забезпечення розвитку адаптивного спорту.	0	0	0	0	0
3.5.1. Підвищення конкурентоздатності культурно-мистецької та туристичної сфер області.	0	0	0	0	0
3.5.2. Розвиток креативних індустрій та стартапів у сфері культури.	0	0	0	0	0
3.5.3. Цифровізація культурного і історичного надбання області.	0	0	0	0	0
3.5.4. Розвиток інфраструктури для здійснення туристичної діяльності із урахуванням вимог безбар'єрності та інклюзивності.	0	0	0	0	0
3.5.5. Створення сучасних туристичних продуктів.	+	0	0	0	+
3.6.1. Створення сталих умов для задоволення потреб та ефективної реалізації прав і можливостей представників національних меншин.	0	0	0	0	0
3.6.2. Утвердження в регіоні міжконфесійного миру та злагоди, шляхом вироблення сучасної моделі державно-церковних відносин в умовах правового режиму воєнного стану.	0	0	0	0	0
3.7.1. Впровадження та розвиток послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.	0	0	0	0	0
3.7.2. Підвищення рівня знань фахівців у всіх сферах дотичних до послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.	0	0	0	0	0

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

«++» – цілі проекту Стратегії узгоджені з національними екологічними цілями;

«+» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі опосередковано узгоджуються на рівні оперативних цілей та завдань;

«0» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі нейтральні по відношенню одні до одних;

«-» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей Стратегії та національних екологічних цілей;

«--» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, спрямовані на уточнення цілей проекту Стратегії.

Джерело: власні напрацювання

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

Загалом стратегічна ціль «3. Регіон сталого гуманітарного розвитку» відповідає національним екологічним цілям. Більшість її операційних цілей нейтральні по відношенню до національних екологічних цілей.

Таблиця 5.5. Відповідність завдань стратегічної цілі 4 „Регіон безпечного середовища» національним екологічним цілям”

Завдання стратегічної цілі 4. „Регіон безпечного середовища”	Національні екологічні цілі				
	1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва	2. Забезпечення сталого розвитку при-родно-ресурсного потенціалу України	3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України	4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління
4.1.1. Створення територіальної та місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення населення області.	0	0	0	0	0
4.1.2. Створення місцевих пожежно-рятувальних підрозділів, розбудова інфраструктури із забезпечення їх функціонування, у т. ч. «Центрів Безпеки».	+	0	0	0	0
4.1.3. Забезпечення укриття населення області в захисних спорудах всіх типів.	0	0	0	+	0
4.1.4. Підвищення безпеки дорожнього руху на автомобільних дорогах області.	0	0	0	0	0
4.1.5. Створення обласного та районних центрів підготовки громадян до національного спротиву.	0	0	0	0	0
4.1.6. Створення регіональної системи запобігання злочинам та правопорушенням	0	0	0	0	0
4.1.7. Створення умов для належного та своєчасного реагування на ситуацію на державному кордоні.	0	0	0	0	0
4.2.1. Знешкодження непридатних та заборонених пестицидів та агрохімікатів.	+	0	+	0	0
4.2.2. Розбудова та модернізація інфраструктури управління відходами, формування культури поводження з відходами.	++	+	+	0	0
4.3.1. Розширення площі природо-заповідного фонду.	+	+	+	+	++
4.3.2. Збереження природного, біологічного та ландшафтного різноманіття, у т. ч. елементів Смарагдової мережі.	+	+	+	+	++
4.3.3. Популяризація природного та біологічного різноманіття регіону (у т. ч. через розвиток зеленого туризму).	+	+	+	+	+

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

«++» – цілі проекту Стратегії узгоджені з національними екологічними цілями;

«+» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі опосередковано узгоджуються на рівні оперативних цілей та завдань;

«0» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі нейтральні по відношенню одні до одних;

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

«–» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей Стратегії та національних екологічних цілей;
«– –» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, спрямовані на уточнення цілей проекту Стратегії.
Джерело: власні напрацювання

Стратегічна ціль «4. Регіон безпечного середовища» відповідає національним екологічним цілям. Більшість операційних цілей стратегічної цілі 4 узгоджуються або нейтральні по відношенню до національних екологічних цілей.

В Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. №1363-р, визначено 12 стратегічних цілей для підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні:

зменшення рівня промислового забруднення;

створення ефективної системи хімічної безпеки;

забезпечення раціонального використання природних ресурсів;

досягнення «доброго» екологічного стану вод;

забезпечення сталого лісоуправління та підвищення здатності лісових екосистем адаптуватися до змін клімату;

створення правових та економічних підстав для запровадження ієрархії поводження з відходами;

підвищення ефективності державної системи оцінки впливу на довкілля та державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища;

збереження біорізноманіття та забезпечення розвитку природно-заповідного фонду в Україні;

посилення адаптаційної спроможності та стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату;

стабілізація екологічної рівноваги на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м.Севастополі після відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону;

включення заходів з екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату в національні, регіональні стратегії, плани управління річковими басейнами;

підвищення обізнаності представників центральних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які уповноважені на прийняття рішень у сфері навколишнього природного середовища, з питань пом'якшення та адаптації до зміни клімату.

Аналіз відповідності цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 року №1363-р. (далі – стратегічні цілі Стратегії екологічної безпеки), представлено в таблиці 5.6.

Таблиця 5.6. Відповідність цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 р.

Стратегічні цілі Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 р.	Стратегічні цілі проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р.			
	1. Розвиток конкурентної економіки	2. Регіон ефективно-го урядування та спроможних громад	3. Регіон сталого гуманітарного розвитку	4. Регіон безпечного середовища

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

1. зменшення рівня промислового забруднення;	+	+	0	+
2. створення ефективної системи хімічної безпеки;	+	+	0	+
3. забезпечення раціонального використання природних ресурсів;	+	+	+	++
4. досягнення «доброго» екологічного стану вод;	+	+	0	+
5. забезпечення сталого лісоуправління та підвищення здатності лісових екосистем адаптуватися до змін клімату;	+	+	0	+
6. створення правових та економічних підстав для запровадження ієрархії поводження з відходами;	0	+	0	+
7. підвищення ефективності державної системи оцінки впливу на довкілля та державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища;	+	+	0	+
8. збереження біорізноманіття та забезпечення розвитку природно-заповідного фонду в Україні;	0	+	0	++
9. посилення адаптаційної спроможності і стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату;	0	+	0	++
10. стабілізація екологічної рівноваги на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополі після відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону;	0	0	0	0
11. включення заходів з екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату в національні, регіональні стратегії, плани управління річковими басейнами;	0	+	0	+
12. підвищення обізнаності представників центральних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які уповноважені на прийняття рішень у сфері довкілля, з питань пом'якшення та адаптації до зміни клімату.	0	+	+	+

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

«+++» – цілі проекту Стратегії узгоджені з національними екологічними цілями;

«+» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі опосередковано узгоджуються на рівні оперативних цілей та завдань;

«0» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі нейтральні по відношенню одні до одних;

«-» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей Стратегії та національних екологічних цілей;

«- +» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, спрямовані на уточнення цілей проекту Стратегії.

Джерело: власні напрацювання

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

Проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року зорієнтований також на забезпечення реалізації завдань Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року (схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2019 р. №688-р), яка включає наступні завдання:

1. Нарощення потенціалу зрошення та дренажу;
2. Модернізація міжгосподарських мереж;
3. Модернізація внутрішньогосподарських зрошувальних систем, яка передбачає модернізацію працюючих систем та відновлення працездатності пошкоджених, що не втратили свій ресурс;
4. Будівництво нових внутрішньогосподарських зрошувальних систем на міжгосподарських зрошувальних системах;
5. Відновлення дренажних систем у зоні осушення;
6. Модернізація працюючих дренажних систем;
7. Модернізація непрацюючих дренажних систем;
8. Відновлення дренажних систем у зоні зрошення.

Одним з чинників покращення якості атмосферного повітря є збереження та розвиток лісів. Проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року зорієнтований також на забезпечення реалізації стратегічних цілей Державної стратегії управління лісами України на період до 2035 року (схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. 1777-р), яка визначає наступні стратегічні цілі:

1. Ефективне управління лісами;
2. Забезпечення екологічної стійкості;
3. Забезпечення вагомого внеску лісів в розвиток економіки;
4. Рекреація та відкрите суспільство;
5. Дослідження та освіта.

Водночас орієнтація проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року на підвищення енергоефективності області відповідає засадам Енергетичної стратегії України до 2050 року (схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. №373-р).

Також проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року узгоджується із основними засадами Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року (затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. №443-р).

В 2023 р. у Вінницькій обл. реалізовувалося 44 регіональних галузевих програм, з яких 3 мають відношення до збереження довкілля. В табл. 5.7. наведено узгодженість цілей проекту Стратегії з галузевими програмами Вінницької області. Програми, які завершуються у 2024 р., не розглядалися, виходячи з терміну реалізації Стратегії до 2027 р.

З таблиці видно, що не всі операційні цілі Стратегії, що мають на меті зменшення антропогенного навантаження на довкілля або започаткування екологічно-дружніх ініціатив, можуть бути реалізовані через існуючі в області галузеві регіональні програми.

Таблиця 5.7. Зв'язок операційних цілей проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької обл. на період до 2027 р. з діючими галузевими програмами Вінницької області

Операційна ціль Стратегії/Завдання*	Назва програми	Узгодженість
1.1. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури	Регіональна програма розвитку автомобільних доріг у Вінницькій області	+

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

	на 2024–2028 роки	
1.3. Розвиток агропромислового виробництва	Програма розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва на 2021-2025 роки	+
1.4. Інноваційний розвиток регіону	Комплексна програма створення та розвитку геоінформаційної системи управління та містобудівного кадастру Вінницької області на 2021-2025 роки.	+
1.5. Зміцнення конкурентоспроможності регіональних виробників на внутрішніх та зовнішніх ринках, в тому числі у вимірах зеленого переходу	Програма розвитку міжнародного та транскордонного співробітництва Вінницької області на 2021 – 2027 роки	+
2.1 Розвиток електронного урядування та цифровізації	Регіональна програма сприяння розвитку інформаційного простору та громадянського суспільства у Вінницькій області на 2022-2025 роки	+
2.3 Підвищення економічної спроможності громад	Регіональна програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2021-2027 роки	+
2.5. Створення сприятливого та безпечного середовища, для дітей та молоді, посилення їх життєстійкості та української ідентичності	Обласна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на 2021 - 2025 роки.	+
3.1. Підтримка ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць, внутрішньо переміщених осіб	Обласна цільова програма підтримки учасників бойових дій, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил на 2022-2026 роки.	+
3.2. Формування людиноорієнтованої системи охорони здоров'я	Програма «Підтримка та розвиток галузі охорони здоров'я Вінниччини» на 2021-2025 роки	+
3.3. Розвиток професійної освіти	Регіональна програма підготовки кваліфікованих робітників на 2021-2027 роки	+
3.4. Розвиток регіональної інфраструктури фізичної культури і спорту	Програма розвитку фізичної культури і спорту у Вінницькій області на 2021-2025 роки	+
3.5. Збереження, поширення культурної спадщини та розвитку туризму	Програма розвитку культури Вінницької області на 2023-2025 роки. Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2021 - 2027	+
4.1. Зміцнення кордонів, територіальної оборони та вдосконалення системи цивільного захисту	Комплексна програма захисту населення і територій Вінницької області у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій на 2022 - 2026 роки. 22.10.2024р. №660	+
4.3. Збереження ландшафтного та біологічного різноманіття	Обласна програма досягнення оптимального рівня лісистості у Вінницькій області на 2012-2025 роки	+
4.4. Збереження та раціональне використання водних ресурсів	Програма розвитку рибного господарства у Вінницькій області на 2024-2028 роки	+

* операційна ціль/завдання, які можуть бути реалізовані через заходи відповідної програми; «+» - узгоджується; «-» – не узгоджується; «+/-» – узгоджується частково
Джерело: власні напрацювання

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

Вище наведений огляд важливий не стільки з точки зору забезпечення реалізації операційних цілей проекту Стратегії екологічного спрямування, які беруться до уваги при проведенні СЕО, скільки, виходячи з того, що завдання цих операційних цілей, спрямовані на зменшення антропогенного навантаження на довкілля у майбутньому, а стратегічна екологічна оцінка проекту Стратегії виконується із припущення, що дані завдання будуть реалізовуватись належним чином.

6. Опис наслідків для довкілля, зокрема для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків

Антропогенними чинниками змін в області є стан житлово-комунального господарства, хімічної промисловості, енергетики й транспорту, наявність потенційно небезпечних підприємств, нераціональне лісокористування. Активізація транскордонного співробітництва призвела до збільшення потоків транзитного автотранспорту, що став додатковим джерелом забруднення атмосфери.

Згідно даних Світового центру геоінформатики значення індикаторів усіх загроз екологічного характеру щодо якості повітря, питної води, техногенного навантаження на довкілля і внеску в зміну клімату для України не були критичними.

Одним з важливих антропогенних чинників є виснажлива експлуатація лісів, яка зумовлює зменшення лісистості, зменшення запасів лісів, зниження багатьох корисних функцій лісів. Вирубання завдає непоправної шкоди лісам.

Значним антропогенним чинником є вітрова та водна ерозія, які посилюють також нераціональне проведення осушувальних меліорацій, будівництво та експлуатація різного роду комунікацій, вирубка лісів, сільськогосподарське освоєння схилів.

Відповідно до Методичних рекомендацій зі здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 року №296, наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори і фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, безпеки життєдіяльності населення та взаємодії цих факторів. Вторинні наслідки для довкілля – це непрямі впливи на довкілля, які виникають під дією природних чи антропогенних чинників, що не передбачають прямого впливу на довкілля. Кумулятивні наслідки – це нагромадження в організмах людей, тварин, рослин отрути різних речовин внаслідок тривалого їх використання. Синергічні наслідки – це сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту.

Визначені в проекті Стратегії стратегічні цілі та завдання дозволяють оцінити їх ймовірний вплив на стан довкілля, в тому числі здоров'я населення, в розрізі його окремих компонентів: атмосферного повітря, водних, земельних ресурсів, біорізноманіття та природоохоронних територій, управління відходами тощо. Загалом цілі і завдання Стратегії зорієнтовані на відновлення транспортної інфраструктури, економічної активності, створення безпечових умов життєдіяльності населення на засадах збереження довкілля. Відтак у середньо- та довгостроковій перспективі їх реалізація не повинна мати негативного впливу на довкілля, в тому числі здоров'я населення, а навпаки сприяти охороні і збереженню довкілля та покращенню здоров'я населення. Проте під час виконання окремих завдань проекту Стратегії можуть мати місце тимчасові короткотермінові негативні впливи на довкілля. Здебільшого до таких завдань належать завдання, пов'язані з відновленням, в т. ч. внаслідок завданої війною шкоди, та розвитком дорожньо-транспортної та інженерної інфраструктури, промислових підприємств (наприклад, під час будівництва/ремонту доріг тимчасового негативного впливу можуть зазнавати зокрема ґрунти, прилеглі території; розмінування може супроводжуватися вибухами, що спричинятиме негативний вплив на ґрунти; і т. п.). Загалом реалізація завдань, які можуть мати тимчасовий короткостроковий негативний вплив на компоненти довкілля, з високою ймовірністю буде супроводжуватися позитивними вторинними наслідками для здоров'я населення та його життєдіяльності, оскільки передбачає розвиток інфраструктури, в т. ч. доступності й мобільності тощо. Реалізація завдань проекту Стратегії не повинна спричинити появу вторинних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення.

Окремі завдання можуть чинити і триваліший (середньо- і довгостроковий) негативний вплив на компоненти довкілля – ґрунти, поверхневі води, біорізноманіття, природоохоронні

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

території. Зокрема такі завдання пов'язані з формуванням безпекового середовища. Проте, з огляду на воєнну агресію РФ проти України, це вимушені заходи, які дозволять уберегти територію України та життя і здоров'я населення.

При цьому за умови реалізації оптимістичного сценарія розвитку область активно використовує можливості в умовах припинення військових дій на вигідних для України умовах проведення необхідних для інтеграції в ЄС внутрішніх реформ, інтенсифікації залучення інвестицій, масштабної ресурсної підтримки в рамках програми ЄС «Підтримка України».

Впровадження комплексу реформ у сфері дерегуляції, податкового та митного законодавства, захисту прав інвесторів, стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності у поєднанні із системною роботою органів влади області щодо забезпечення інвестиційної привабливості регіону, створення на Вінничині сприятливих умов для започаткування та ведення бізнесу, дасть можливість залучити в область значні обсяги інвестицій та суттєво підвищити ділову активність.

Це сприятиме забезпеченню інноваційного сценарію розвитку господарського комплексу – зростанню питомої ваги високотехнологічних інноваційних галузей: деревообробки та виробництва меблів, машинобудування, харчової промисловості. Проводитиметься технологічна модернізація ряду підприємств з виробництва будматеріалів та скловиробів, текстильної промисловості, машинобудування, продукція яких реалізується на європейських ринках.

Нові високотехнологічні виробництва створюватимуться в сільському господарстві, транспорті, зв'язку, ІТ-секторі, торгівлі. Розвиватиметься зайнятість в третинному секторі (індивідуальні креативні, публічні й цифрові проєкти).

Так як Вінничина має недостатні потужності для переробки та довгострокового зберігання сільськогосподарської продукції, ця слабка сторона може бути нівельована за рахунок нарощення інвестицій після завершення військових дій, а також додаткових стимулів від зростання світового попиту на продукти харчування.

Зростання світового попиту на продукцію сільського господарства та харчової промисловості стимулюватиме виробників підвищувати якість продукції та у подальшому впроваджувати стандарти Європейського Союзу до виготовленої в Україні продукції.

За рахунок прогнозованого розширення можливостей грантового фінансування потенційно може бути зменшений вплив таких слабких сторін, як: низький рівень розвитку виробничої кооперації суб'єктів МСБ, особливо у сільській місцевості.

Відновлення та розвиток інженерно-транспортної інфраструктури в рамках відповідних програм може мати позитивний вплив на Вінничину, однією зі слабких сторін якої є низька якість автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення.

Екологічна ситуація на території області залишатиметься задовільною.

Проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року спрямований на забезпечення комфортних і безпечних умов для життя населення області, має зменшити негативний вплив на довкілля і здоров'я населення.

Поступово покращуватиметься інфраструктура територіальних громад, що підвищить якість життя населення області.

За цим сценарієм, починаючи з 2025 року, передбачається динамічне зростання:

- валового регіонального продукту - на 3-5 відсотків щороку;
- обсягу промислового виробництва - понад 6 відсотків щороку;
- валової продукції сільського господарства - на 5 відсотків щороку;
- обсягу капітальних інвестицій - на 15 відсотків щороку;

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

- обсягу експорту товарів - на 5-6 відсотків щороку;
- середньомісячної заробітної плати - понад 10 відсотків щороку.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі «Розвиток конкурентної економіки» у середньостроковій перспективі сприятиме:

- створенню нових високотехнологічних виробництв та інноваційних підприємств;
- активному залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій в економіку області;
- розбудові мережі індустріальних парків;
- зменшенню рівня енергоємності виробництва;
- збільшенню використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії;
- впровадженню екологічно ефективних виробництв.

Пріоритетами регіонального розвитку на період до 2027 року має бути відновлення та розвиток інфраструктури на принципах прозорості, підзвітності, сталості, інклюзивності, енергоефективності, адаптації до зміни клімату, стійкості до безпекових загроз та економічної доцільності; відновлення балансу екосистем, постраждалих внаслідок збройної агресії російської федерації.

В разі прийняття проекту Стратегії характеристики стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я у короткостроковому періоді не зміняться. Проте в середньо- і довгостроковій перспективі після реалізації проекту Стратегії очікується покращення умов життєдіяльності та стану здоров'я мешканців області.

Відтак реалізація проекту Стратегії Вінницької області на період до 2027 року не супроводжуватиметься негативним впливом на навколишнє природне середовище. Водночас реалізація більшості оперативних цілей проекту Стратегії має сприяти позитивному впливу на довкілля в області.

Разом з тим, якщо не дотримуватися вимог природоохоронного законодавства, спричинити негативний вплив на навколишнє середовище можуть всі операційні цілі проекту Стратегії, за виключенням 3.1 «Підвищення обізнаності та соціальної активності жителів» та 3.2 «Забезпечення рівних можливостей для самореалізації та належних умов для проживання населення».

Відповідно до Методичних рекомендацій зі здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України №296 від 10.08.2018 року, наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори і фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, безпеки життєдіяльності населення та взаємодії цих факторів. Вторинні наслідки – це вигоди, які полягають у широкому залученні громадськості до прийняття рішень та встановлення прозорих процедур їх прийняття. Кумулятивні наслідки – це нагромадження в організмах людей, тварин, рослин отрути різних речовин внаслідок тривалого їх використання. Синергічні наслідки – це сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту.

На території Вінницької області за умови дотримання та виконання захисних і охоронних заходів, що відповідають чинним нормативним вимогам, можливість виникнення кумулятивного впливу, який супроводжується негативними екологічними наслідками та понаднормативними викидами в атмосферне повітря, воду та ґрунти забруднюючих речовин, не очікується.

Зміна клімату і мікроклімату в результаті реалізації проекту Стратегії не очікується, оскільки відсутні причини, які спричиняють до їх зміни, а стратегічні цілі направлені на покращення екологічної ситуації.

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

Особливості кліматичних умов, які сприяють зростанню інтенсивності впливів планованої діяльності на навколишнє середовище, також відсутні.

Відтак настання синергічних наслідків також не очікується.

В результаті реалізації проекту Стратегії стан довкілля та умови життєдіяльності населення, стан його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу, не погіршиться, а, можливо зміниться в кращу сторону, з огляду на врахування екологічної складової в соціальному та економічному аспектах розвитку області.

Ймовірність того, що реалізація проекту Стратегії спричинить до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі собою будуть незначними, але в сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) негативний вплив на довкілля – відсутня.

Відтак, реалізація проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року не супроводжуватиметься появою нових негативних наслідків для довкілля. Водночас реалізація усіх оперативних цілей проекту Стратегії сприятиме покращенню екологічної ситуації в Вінницькій області.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання проекту документа державного планування

Реалізація проекту Стратегії передбачає виконання заходів та проектів, пов'язаних з будівництвом, реконструкцією, енергозбереженням та раціональним використанням природних ресурсів, виконання яких - невід'ємна складова при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища. Проте під час виконання запланованих заходів та проектів можливе виникнення деяких негативних наслідків.

Серед завдань проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року не передбачені такі, які могли б напряму спричинити значний негативний вплив на довкілля. З тим, серед переліку завдань є такі, реалізація яких варто приділити більшу увагу з точки зору врахування екологічних вимог і критеріїв.

Структура цілей та завдань проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року відповідає стратегії економічного зростання. З тим, одним з важливих етапів екологічного оцінювання в процесі впровадження проекту Стратегії повинна бути окрема оцінка передбачених нею проектів з точки зору ймовірного негативного впливу на довкілля від впровадження кожного конкретного заходу, а також їх кумулятивного впливу.

Переважає більшість рекомендацій експертів з проведення Стратегічної екологічної оцінки проекту Стратегії для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків її виконання були враховані під час підготовки заходів з реалізації оперативних цілей проекту Стратегії. На всіх етапах реалізації проекту Стратегії заплановані рішення повинні здійснюватися у відповідності до норм і правил охорони навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки, в тому числі Законів України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про затвердження державних санітарних правил та норм захисту населення від впливу електромагнітного випромінювання», Водного кодексу України, Земельного кодексу України та інших законів, постанов та наказів.

Проект Стратегії розроблений з урахуванням постанови Кабінету Міністрів України №816 від 4 серпня 2023 року «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів», наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України №79 від 31 березня 2016 року «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України за №632/28762 від 26 квітня 2016 року.

Враховуючи результати аналізу, можна зробити висновок, що проект Стратегії не суперечить цілям екологічної політики, встановленим на національному рівні, та головним пріоритетам регіонального рівня; враховують більшість з них і пропонують комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки)

Проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області розроблений на довгостроковий період і є плановим документом.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації проекту Стратегії вказує на те, що її реалізація негативно не вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття. Це означає, що проект Стратегії спрямований на оптимістичний екологічно збалансований сценарій розвитку і не потребує розгляду альтернатив.

Під час підготовки Звіту про стратегічну екологічну оцінку визначено доцільність і прийнятність планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки довкілля.

У контексті стратегічної екологічної оцінки проекту Стратегії може бути розглянутий і інший сценарій розвитку, - гіпотетичний інерційний, за яким проект Стратегії не затверджується, та більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію.

Гіпотетичний інерційний сценарій пов'язаний із збереженням нинішнього стану області. Цей варіант виходить з того, що зміни практично не відбуватимуться. При цьому якісні показники розвитку будуть залишатись малорухомими. А це стримує процеси розвитку області. Реалізація гіпотетичного сценарію ілюструє значне загострення екологічних проблем, перешкоджаючих набуттю комфортних умов життя та добробуту населення.

Відтак за результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного інерційного сценарію подальший розвиток Вінницької області ускладнений і не призводить до покращення ситуації в області.

Натомість, у проекті Стратегії розглянуто два сценарії можливого розвитку області, які є описом послідовності подій від теперішнього до майбутнього стану розвитку області, що ґрунтується на інерційних та стримано-оптимістичних припущеннях розвитку.

Інерційний сценарій розвитку формується за комплексу припущень, що тривалий у часі (горизонті планування) баланс зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на стан області як соціально-економічної системи залишається незмінним або може погіршуватися, з огляду на продовження війни, що не дозволяє сформувати стимули для розвитку країни, регіону, області. Відтак область рухається по інерції, суспільно-економічний стан країни не сприяє її розвитку.

Інерційний сценарій розвитку області впливатиме на довкілля та стан здоров'я населення області, виходячи з того, що:

- війна з росією триває, ситуація щодо вторгнення з боку республіки білорусь залишається напруженою;
- до 2027 року кількість населення громади поступово скорочується. Водночас спостерігається його «старіння». Ситуацію погіршуватимуть міграція населення за кордон, зокрема молодь залишає область в пошуках кращої життєвої перспективи;
- глобальні зміни клімату щораз загострюють екологічні проблеми;
- проблеми поводження з відходами не вирішуються, що також спричиняє погіршення екологічної ситуації в області;
- внаслідок постійних аварій систем водовідведення та недостатньої очистки збільшується обсяг забруднення поверхневих вод;

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

- продовжується нелегальна та неконтрольована вирубка лісів, що посилює руйнацію ґрунтів, атмосферного та шумового забруднення;
- погіршується стан здоров'я населення.

Стримано-оптимістичний сценарій розвитку області базується на припущеннях, за яких формуються більш сприятливі зовнішні (глобальні та національні) та внутрішні (ті, які область здатна створити самостійно) фактори впливу: область активно використовує власні сильні сторони (конкурентні переваги) та можливості з метою нівелювання ризиків, які виникають з огляду на умови суспільно-економічного розвитку країни. Основним фактором цього сценарію є ймовірність завершення війни не пізніше 2024 року.

Вплив стримано-оптимістичного сценарію на довкілля та стан здоров'я населення полягатиме в тому, що:

- до 2027 року чисельність населення в області поступово стабілізується, припиниться його «старіння». Інтенсивність міграційних процесів зменшиться, молодь отримає ширший вибір пропозицій щодо працевлаштування та рідше покидатиме область в пошуках кращої життєвої перспективи;
- на території області сформується привабливі інвестиційні умови, в тому числі для високотехнологічних підприємств, а також підприємств сфери послуг;
- у сільських територіях налагодиться виробництво і переробка сільськогосподарської продукції. Сформується місцеві продуктові бренди. Місцева продукція буде популяризуватися на фестивалях і святкуваннях, які стануть відомими у регіоні і приваблюватимуть щораз більше учасників;
- покращиться стан зелених насаджень, водойм та ґрунтів;
- буде проведено модернізацію мереж водопостачання та водовідведення;
- буде підвищено екологічну культуру мешканців;
- запроваджено систему роздільного сортування сміття у всіх населених пунктах;
- частина комунальних закладів будуть забезпечуватися енергією з відновлювальних джерел;
- покращиться стан здоров'я населення.

В основі проекту Стратегії закладено стримано-оптимістичний сценарій розвитку. Проект Стратегії поряд з економічними та соціальними завданнями містить завдання «Покращення стану довкілля, формування екологічної культури населення, **впровадження заходів з адаптації до змін клімату, підвищення ефективності поводження з відходами**», яке передбачає досягнення високих екологічних стандартів через формування екологічної свідомості у місцевих мешканців та забезпечення екологічної безпеки. Це означає, що проект Стратегії не потребує альтернативних цілей та пріоритетів, а також альтернативних варіантів розвитку.

В інтересах ефективного розвитку області та підвищення якості життя її населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованого проекту Стратегії.

8.1. Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні

Слід зазначити, що упродовж останнього десятиріччя СЕО застосовується у багатьох країнах світу. З 2001 р. Стратегічна екологічна оцінка стала обов'язковою для держав-членів Європейського Союзу. Застосування СЕО в ЄС регулюється «**Директивою 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище**».

Основні положення Директиви 2001/42/ЄС стали основою для підготовки **Протоколу про стратегічну екологічну оцінку** (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо). Протокол про СЕО забезпечив розвиток СЕО у порівнянні з Директивою 2001/42/ЄС. Зокрема, він додав оцінку

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

законодавчих актів, приділив значну увагу впливу на здоров'я населення та процедурі участі громадськості й консультацій із заінтересованими сторонами. Протокол про СЕО був ратифікований Верховною Радою України 01.07.2015 р. (№562-VIII).

До прийняття Закону «Про стратегічну екологічну оцінку» в Україні оцінка впливу господарської діяльності на довкілля забезпечувалась двома інструментами: оцінкою впливу на навколишнє середовище (ОВНС) та державною екологічною експертизою.

Проведення екологічної експертизи та ОВНС регулювалося законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), «Про екологічну експертизу» (1995), «Про ратифікацію Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті» (1999) та Державними будівельними нормами України ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд» (2004).

Державна екологічна експертиза та ОВНС були спрямовані переважно на оцінку впливу на довкілля конкретних проектів. Правда, Закон України «Про екологічну експертизу» (від 09 лютого 1995 р. №45/95-ВР) відносив до об'єктів екологічної експертизи державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей народного господарства, проекти генеральних планів населених пунктів, схем районного планування тощо. Однак процедура такої експертизи не була чітко визначена.

Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» №2697-VIII від 28.02.2019 р. визначив засади нової екологічної політики України як частини реформ, що впроваджуються в процесі асоціації з ЄС. В цьому законі СЕО згадується в основних принципах національної екологічної політики, інструментах реалізації національної екологічної політики та показниках ефективності Стратегії.

У 2012 р. Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України (від 17.12.2012 р. №659) затверджено «**Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)**». Зокрема, відповідно до цього плану потрібно привести нормативно-правову базу України у відповідність до вимог «Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище».

Економічна частина «**Угоди про асоціацію між Україною та ЄС**», підписана 27 червня 2014 р., передбачає наближення законодавства України до законодавства ЄС з питань довкілля. Мова йде про те, що мало бути впроваджено 26 Директив і 3 Регламенти ЄС, у тому числі Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище.

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» ухвалений 20 березня 2018 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, №16, ст. 138) є основою для проведення стратегічної екологічної оцінки проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р.

Законом визначено повноваження суб'єктів стратегічної екологічної оцінки, порядок проведення такої оцінки, транскордонні консультації та інформування про затвердження документа державного планування та моніторинг його виконання. Зокрема, чітко прописано етапи проведення стратегічної екологічної оцінки (стаття 9), а саме:

- 1) визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки;
- 2) складання звіту про стратегічну екологічну оцінку;
- 3) проведення громадського обговорення та консультацій;
- 4) врахування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій;
- 5) інформування про затвердження документа державного планування;
- 6) моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Також закон визначає обсяг стратегічної екологічної оцінки (ст. 10) та дає характеристику звіту про СЕО (ст. 11).

8.2. Методологія проведення стратегічної екологічної оцінки проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

Методологія СЕО проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року включала шість етапів:

Етап 1 – підготовчий

Ухвалення рішення про проведення СЕО. Рішення щодо проведення СЕО було прийнято Вінницькою обласною державною – Вінницькою обласною воєнною адміністрацією.

Визначення кола органів влади, які братимуть участь у консультаціях. СЕО передбачає необхідність проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, для чого відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» департаментам екології та природних ресурсів та охорони здоров'я Вінницької обласної державної адміністрації була забезпечена можливість надати зауваження та пропозиції до проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області та екологічного звіту з її СЕО.

Визначення кола заінтересованих сторін і необхідного ступеня залучення громадськості до участі та консультацій. Відповідно до Протоколу про СЕО для підвищення прозорості процесу СЕО, забезпечення можливості виявлення потенційного конфлікту цінностей різних соціальних груп, які потенційно можуть постраждати від погіршення стану довкілля, і тих, для кого збереження довкілля - одне з основних видів діяльності (науковці, представники громадських екологічних організацій, освітяни), а також гарантії, що важливі для громадськості питання будуть розглянуті під час визначення сфери охоплення СЕО, проект Стратегії та екологічний звіт з СЕО були своєчасно доведені до їх відома.

Інформування громадськості. Вимоги щодо інформування громадськості сформульовані в ст. 5 «Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція). Інформування громадськості - важлива складова на всіх етапах СЕО. На підготовчому етапі громадськість поінформовано про початок СЕО.

Етап 2 - визначення сфери охоплення СЕО

Визначення ключових регіональних екологічних проблем. Для зосередження СЕО на тих складових довкілля, які важливі для громади, виконаний огляд її екологічних проблем. Для визначення пріоритетності екологічних проблем громади з'ясовано:

1) Які проблеми найдавніші та найбільш значущі в громаді?

2) Які зміни відбуваються в довкіллі?

3) Яка історія та витоки цих проблем? Визначені головні екологічні проблеми громади на основі наявних аналітичних матеріалів.

Рейтинг цих проблем визначений шляхом експертного оцінювання.

Визначення просторових і часових меж оцінки. Просторовий масштаб оцінки охоплює природні, соціально-економічні, культурні ресурси області та взаємозв'язки між ними, а також практику землекористування, на яку може потенційно вплинути будь-який з альтернативних сценаріїв, розроблених для області.

Проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я щодо того, яка інформація включається до екологічного звіту. Згідно ст. 8 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» було оприлюднено Заяву про визначення обсягу СЕО проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області шляхом її спрямування до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки Міністерства захисту

довкілля та природних ресурсів України через Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема», що передбачено ст. 8 та пунктом 6 статті 10 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», а саме: «Обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації (відповідні підрозділи з питань охорони навколишнього природного середовища та з питань охорони здоров'я) надають у письмовій формі свої зауваження і пропозиції до заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки у строк, що не перевищує 10 днів з дня отримання такої заяви. За відсутності письмових зауважень і пропозицій протягом зазначеного строку замовник самостійно визначає обсяг досліджень та рівень деталізації інформації, що має бути включена до звіту про стратегічну екологічну оцінку».

Етап 3 - оцінка екологічної ситуації на території регіону

Збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників. Визначені складові довкілля, на яких зосереджено увагу СЕО. Визначені ключові показники, які характеризують стан складових довкілля і дозволяють прийняти рішення, оцінити зміни у довкіллі, зосередивши увагу на тих параметрах, які реагуватимуть на зміни і створюватимуть зворотній зв'язок, а також тих, моніторинг яких ефективний. Зібрана інформація дозволяє оцінити поточний стан довкілля.

Проведення аналізу трендів стану довкілля. Основою для початку розробки документації з СЕО є якісна оцінка екологічних проблем розвитку області в минулому (з наголосом на головні тенденції та очікувані проблеми). Такий аналіз дозволяє оцінити альтернативи пропонованій стратегії розвитку області, обумовлені об'єктивними тенденціями зміни стану довкілля.

Етап 4 - проведення СЕО (оцінка запропонованих заходів щодо впливу на довкілля та відповідність національним цілям і екологічним програмам та планам громади)

Оцінка ступеню врахування національних цілей та екологічних програм і планів в стратегічних цілях і проектах Стратегії. Оцінено ступінь врахування природоохоронних національних цілей та програм і планів громади в рамках пропонованої стратегії її розвитку. Для цього використано екологічне законодавство, стратегічні документи національної екологічної політики, документи державного планування та екологічні програми та плани області.

Визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру. У громаді присутні як антропогенні, так і природні чинники змін, до яких відносять також політику громади та управлінські дії. Зміни екологічної ситуації в громаді обумовлені синергетичною взаємодією економічних, адміністративних, демографічних і соціально-культурних чинників, а також рівнем розвитку промисловості, сільського господарства, науки і технологій. Чинниками змін у громаді є розширення та скорочення галузей економіки (енергетики, сільського господарства, переробної промисловості, лісового господарства тощо); зміна моделей міського та сільського розвитку; розширення або звуження взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськими організаціями; зміни чисельності населення в громаді; зміни у практиці землекористування тощо. Виокремлено чинники рівня громади і чинники, пов'язані з національними, міжнародними та глобальними впливами. Чинники більш високого (надрегіонального) рівня пов'язані з національною політикою та міжнародними угодами, спрямованими, на збалансований розвиток, збереження біорізноманіття, протидію зміні клімату.

Оцінка впливу Стратегії на складові довкілля. Для конкретних заходів і проектів Стратегії, що мають територіальну прив'язку, оцінено їх вплив на складові довкілля (на атмосферне повітря, воду, ґрунти, природні ресурси, флору і фауну). Для заходів і проектів проекту Стратегії, для яких неможливо чітко визначити територіальну прив'язку, оцінка впливу проекту Стратегії ґрунтується на експертній оцінці. При цьому оцінені прямі, непрямі, другорядні, сукупні, синергетичні, короткотермінові, тимчасові та довготривалі впливи.

Оцінки впливу проекту Стратегії на стан здоров'я та добробут населення. Для конкретних заходів і проектів проекту Стратегії, що мають територіальну прив'язку, оцінений їх вплив на стан здоров'я та добробут населення (небезпека для здоров'я населення, соціально-економічні наслідки, поведіння з відходами, транспорт, розвиток

інфраструктури, естетичні характеристики території, використання ландшафтів для рекреаційних цілей тощо). Для заходів і проектів проекту Стратегії, для яких неможливо чітко визначити територіальну прив'язку, вплив проекту Стратегії ґрунтується на експертній оцінці експертів з СЕО. При цьому оцінені прямі, непрямі, другорядні, сукупні, синергетичні, короткотермінові, тимчасові та довготривалі впливи.

Етап 5 - розробка документації з СЕО та передача на затвердження

Підготовка екологічного звіту з СЕО результатів реалізації проекту Стратегії. В екологічному звіті відображені всі етапи СЕО. На основі проведеного аналізу результатів реалізації проекту Стратегії визначені їх потенційні негативні впливи на довкілля та здоров'я населення.

Обговорення документації, збір і врахування пропозицій зацікавлених органів влади та громадськості. Для ознайомлення громадськості з результатами СЕО та збору пропозицій зацікавлених органів влади та громадськості до проекту Стратегії зацікавленим органам влади оприлюднено для оцінки правильності організації СЕО та якості документації з СЕО проект Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області до 2027 р. та звіт з її СЕО.

Зміст звіту про СЕО визначався змістом та характером пропозицій, сформованих у ході розроблення проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року з урахуванням сучасних знань і методів оцінювання.

З огляду на стратегічний характер такого виду документа державного планування як Звіт про СЕО проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р., ключове значення у його виконанні мали методи стратегічного аналізу. Насамперед, доречним виявилось застосування аналізу контексту стратегічного планування, що передбачає встановлення зв'язків з іншими документами державного планування. Відповідність пропозицій проекту загальним цілям охорони довкілля та забезпечення безпечного для здоров'я населення середовища існування дозволило встановити застосування цільового аналізу при проведенні СЕО.

Також проведено аналіз та оцінку ймовірних наслідків виконання цілей, як на окремі компоненти довкілля (ґрунти, поверхневі та підземні водні ресурси, атмосферне повітря, рослинний і тваринний світ), так і на комплексні умови території – стан довкілля, збереження біорізноманіття, раціональність використання наявних ресурсів, розвиток природних процесів, а також вплив на здоров'я населення.

Оцінка кумулятивних ефектів дозволила оцінити як сукупний (кумулятивний), так і накладений (синергетичний) вплив минулих, поточних та проектних чинників.

Для здійснення СЕО був обраний метод експертних оцінок, суть якого полягає у визначенні майбутнього на основі думок кваліфікованих спеціалістів-експертів, та метод екстраполяції, оскільки цей метод полягає в перенесенні встановленого характеру розвитку певної території чи процесу в майбутнє і ґрунтується на вивченні кількісних і якісних параметрів досліджуваного об'єкта за попередні роки, з подальшим логічним продовженням, окресленням тенденцій його розвитку.

При цьому здійснювалось:

- збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників;
- визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру;
- проведення оцінки потенційного впливу цілей на складові довкілля та на стан здоров'я й добробут населення.

В процесі аналізу стану навколишнього середовища були використані статистичні та офіційні дані обласних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах охорони навколишнього природного середовища та охорони здоров'я. Окрім того, були проаналізовані доступні дані моніторингових спостережень, що здійснюються в рамках

програм державного моніторингу навколишнього середовища на національному та регіональному рівнях.

Особливе значення для аналізу та моделювання просторового розвитку відіграють геопросторові дані, тобто дані з чіткою географічною прив'язкою. Більшість таких даних застарілі та зберігаються у паперовому форматі, що унеможлиблює їх застосування для виконання поточного аналізу та прогнозування розвитку області. Це стосується як інформації щодо природних умов та ресурсів, розвитку небезпечних природних процесів, так і структури землекористування та територій зі встановленим режимом використання (природоохоронні території, зони санітарної охорони, охоронні зони, санітарно-захисні зони тощо).

З тим, одним з важливих етапів екологічного оцінювання в процесі впровадження проекту Стратегії є розробка Плану її реалізації на 2024-2027 роки та розгляд передбачених ним проектів з точки зору ймовірного негативного впливу на довкілля від впровадження кожного конкретного заходу, а також їх кумулятивного впливу. Тому однією з рекомендацій СЕО є виконання стратегічної екологічної оцінки Плану реалізації проекту Стратегії на 2024-2027 роки.

Участь громадськості - один з ключових принципів СЕО. Участь громадськості та інших зацікавлених сторін в СЕО - гарантія запобігання можливостям прийняття органами влади таких стратегічних рішень, які можуть обмежити екологічні права та інтереси громадян.

Згідно «Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція), Протоколу про СЕО та Директиви ЄС про СЕО «**Громадськість** – це одна або більше фізичних або юридичних осіб і, згідно з національним законодавством або практикою, їхні об'єднання, організації або групи». Орхуська конвенція визначає **зацікавлену громадськість** як «громадськість, на яку справляє або може справити вплив на процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні довкілля та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість» (ст. 2.5).

Протокол про СЕО вимагає забезпечення своєчасних і ефективних можливостей для участі громадськості в СЕО планів і програм, коли ще можливий вибір будь-якого з варіантів (ст. 8.1). Проект плану або програми, а також екологічний звіт повинні бути своєчасно доведені до відома громадськості (ст. 8.2). Необхідно виявити **зацікавлену громадськість**, у тому числі відповідні неурядові організації (ст. 8.3). Саме зацікавленій громадськості повинна бути надана можливість висловити свою думку щодо проекту плану або програми, а також щодо екологічного звіту в розумні терміни (ст. 8.4).

При проведенні СЕО проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року участь громадськості забезпечена через оприлюднення проекту Стратегії з її Стратегічною екологічною оцінкою.

Розробка остаточного проекту документації з СЕО та передача в Вінницьку обласну державну – Вінницьку обласну військову адміністрацію для розгляду та ухвалення. Розробники СЕО в разі необхідності забезпечують врахування в екологічному звіті з СЕО рекомендації зацікавлених органів влади та громадськості (громадських організацій). Невраховані рекомендації також відображаються в документації з СЕО з поясненням причин неврахування. Екологічний звіт, розроблений в процесі СЕО, передається Вінницькій обласній державній – Вінницькій обласній військовій адміністрації для розгляду та ухвалення в якості політики розвитку області.

Забезпечення доступу громадськості до розробленої документації. Розроблена документація з СЕО розміщується на веб-сайті Вінницької обласної державної – Вінницької обласної військової адміністрації поряд із затвердженим проектом Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р.

Етап 6 - моніторинг фактичного впливу впровадження проекту Стратегії на довкілля

Створення системи моніторингу та оцінки впливу проекту Стратегії на довкілля.
Документація з СЕО містить пропозиції щодо організації системи моніторингу впливу впровадження проекту Стратегії на довкілля. Ця система враховує той факт, що планування розвитку області процес поступовий і залежить від розробки та схвалення проекту Стратегії, відбору проектів і програм з її реалізації, моніторингу фактичного впливу та запуску нового циклу планування. СЕО - складова всіх етапів планування. В зв'язку з цим хід реалізації проекту Стратегії має контролюватися з врахуванням:

- 1) показників, які характеризують виконання природоохоронних заходів під час реалізації проекту Стратегії;
- 2) результатів ОВД окремих проектів, які виконуватимуться в рамках проекту Стратегії. Результати такого моніторингу необхідно враховувати під час оновлення проекту Стратегії або підготовки нових стратегічних документів.

Утворення робочого органу з моніторингу впливу проекту Стратегії на довкілля.
Для моніторингу впливу проекту Стратегії на довкілля має бути створений робочий орган, який може функціонувати у складі робочої групи з моніторингу виконання проекту Стратегії. До його складу можуть увійти автори-виконавці та експерти з СЕО, а також представники громадськості. Робочий орган з моніторингу має забезпечити доступ громадськості та органів влади до результатів моніторингу.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання проекту ДДП для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

Обов'язковою складовою процесу виконання документа державного планування є здійснення моніторингу наслідків його виконання для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а також для своєчасного вжиття заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірних негативних наслідків виконання документа державного планування, а в разі виявлення непередбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків, - вжиття заходів для їх усунення.

Моніторинг проводиться згідно з Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. №1272). Відповідно до пункту 5 зазначеного Порядку для забезпечення систематичності та об'єктивності спостережень за змінами стану довкілля визначено:

1. Зміст заходів для здійснення моніторингу та строки їх виконання. Моніторинг фактичного впливу на довкілля, умови життєдіяльності населення та стан його здоров'я під час реалізації Проекту Стратегії буде здійснюватися структурним підрозділом Вінницької обласної державної (військової) адміністрації, який визначатиме перелік індикаторів, забезпечить доступ до вихідних даних та результатів моніторингу.

Для проведення моніторингу будуть виконуватися наступні заходи:

- збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників, зокрема визначених для оцінки досягнення Цілей сталого розвитку України до 2030 року (затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року №722), порівняння фактичного стану компонентів довкілля з минулорічними показниками – 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників проводитиметься аналіз на предмет зв'язку з реалізацією заходів, визначених Проектом Стратегії);
- порівняння захворюваності населення з минулорічними показниками – 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників проводитиметься аналіз зв'язку з реалізацією заходів, передбачених Проектом Стратегії).

Здійснення цих заходів забезпечуватиме можливість:

- виявлення наслідків виконання Проекту Стратегії для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а саме вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (на один, три-п'ять, 10-15 років, 50-100 років відповідно), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків;
- запобігання, зменшення та компенсації негативних наслідків, зумовлених виконанням Проекту Стратегії;
- виявлення непередбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків виконання Проекту Стратегії для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Заходи, передбачені для здійснення моніторингу, враховують специфіку Проекту Стратегії, період її реалізації та необхідність здійснення моніторингу на різних стадіях виконання визначених в ній завдань. Водночас вплив на довкілля проектів та заходів, скерованих на досягнення цілей Проекту Стратегії, виконання яких передбачає проведення стратегічної екологічної оцінки відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», будуть моніторитися окремо під час їх реалізації та після їх завершення.

2. Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та їх цільові значення відповідно до кожного з визначених у звіті про стратегічну екологічну оцінку наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення. Моніторинг наслідків виконання Проекту Стратегії для довкілля, у тому числі для

Таблиця 9.1. Екологічні індикатори моніторингу виконання проекту Стратегії

№ з/п	Індикатор	Операцій- на ціль	Наявність моні- торингових даних
Забруднення атмосферного повітря			
1.	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів по регіонах області, тис. т	1.1	+
2.	Викиди забруднюючих речовин від пересувних джерел забруднення по регіонах області, тис.т	1.1	+
Водні ресурси			
3.	Забрано води з природних водних об'єктів, млн. м ³	1.1 2.1	+
4.	Спожито свіжої води, млн. м ³	1.1 2.1	+
5.	У поверхневі води скинуто очисними спорудами області стічних вод, млн. м ³	1.1 2.1	+
6.	Відсоток населених пунктів, що мають централізоване водопостачання, %	2.1	+
7.	Відсоток населених пунктів, що мають централізоване водовідведення, %	2.1	+
Біорізноманіття			
8.	Відсоток заповідності території області, %	2.1 3.2	+
Земельні ресурси			
9.	Площа земель, що зазнають підтоплення, км ²	2.1 3.2	+
10.	Кількість розроблених проєктів землеустрою, винесених в натуру водоохоронних зон і прибережних захисних смуг вздовж річок та навколо водойм (% до кількості запланованих заходів)	2.1	+
Енергетика			
11.	Річний обсяг споживання електричної енергії в області, млн. кВт. год.	2.1	+
12.	Річний обсяг споживання електричної енергії населенням, млн. кВт. год	2.1	+
13.	Річний обсяг споживання природного газу населенням, млн. м ³	2.1	+
Відходи			
14.	Річний обсяг утворення ТПВ на території області, тис. т	3.2	+
15.	Обсяг видалених відходів, тис. т	3.2	+
16.	Частка використання відходів як вторинної сировини, %	3.2	+
17.	Охоплення населення послугами зі збирання ТПВ	3.2	+
18.	Обсяг утворених та накопичених промислових відходів, млн. т	1.1 2.1 3.2	+
Інші показники			
19.	Кількість екологічних публікацій та соціальної реклами природоохоронного спрямування, поширених в ЗМІ	2.2 3.2	+
20.	Кількість курсів та програм екологічного спрямування закладів загальної середньої, позашкільної та вищої освіти	3.2	+
21.	Кількість проєктів екологічного спрямування вирішення спільних проблем територіальних громад	2.2 3.2	+

Джерело: власні напрацювання

здоров'я населення, базується на відстеженні певних показників (індикаторів) в розрізі компонентів довкілля (таблиця 9.1). Перелік показників (індикаторів) для здійснення моніторингу Проекту змін до Стратегії орієнтований (невичерпний) і, за потреби, може бути змінений (зменшений або доповнений).

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Проекту Стратегії вказує на те, що її реалізація позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, здоров'я населення тощо.

Водночас під час виконання документа державного планування в результаті моніторингу реалізації його цілей можуть бути виявлені впливи на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, які матимуть прямі наслідки на стан навколишнього середовища, умови життєдіяльності та здоров'я населення. У такому разі перелік індикаторів для моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, в т. ч. здоров'я населення, доповнюється відповідними індикаторами, які дозволять об'єктивно оцінити та відстежити зміни.

Під час реалізації Проекту Стратегії відстежуватимуться екологічні загрози для довкілля шляхом спостережень та збору наявних статистичних та звітних даних про стан довкілля, про наслідки для довкілля та здоров'я населення, які виникатимуть в результаті реалізації передбачених Проектом Стратегії та заходів, скерованих на досягнення стратегічних цілей та бачення Проекту Стратегії. Отримані показники аналізуватимуться та об'єктивно оцінюватимуться шляхом порівняння наявних значень з нормативними (встановленими нормативно-правовими актами) та/або з цільовими значеннями.

Відповідно до статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» моніторинг наслідків виконання документа державного планування, у тому числі для здоров'я населення, оприлюднюватиме один раз на рік Вінницька обласна державна (військова) адміністрація на своєму офіційному веб-сайті у мережі Інтернет, вноситиме до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки та у разі виявлення непередбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживатиме заходів для їх усунення.

Засоби і способи виявлення наявності або відсутності наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з урахуванням можливості виявлення негативних наслідків виконання документа державного планування, не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку, включають:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про вплив реалізації документа державного планування на довкілля, в т. ч. здоров'я населення;
- отримання інформації, що використовуватиметься для удосконалення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірка дотримання екологічних норм, встановлених відповідними органами влади;
- відстеження процесу виконання документа державного планування відповідно до ухвалених в ньому цілей та завдань, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків для довкілля, в т. ч. здоров'я населення.

У разі виявлення відхилень від нормативних показників складових довкілля, виконуватиметься аналіз захворюваності населення області з метою виявлення негативного впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я населення, використовуючи в тому числі статистичні дані.

У разі, коли під час здійснення моніторингу виявлятимуться непередбачені звітом про стратегічну екологічну оцінку негативні наслідки реалізації проекту змін до Стратегії для довкілля, у тому числі для здоров'я мешканців області, Вінницька обласна державна (військова) адміністрація вживатиме заходів для їх усунення, а також розглядатиме

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку
Вінницької області на період до 2027 року

пропозиції щодо внесення змін до Стратегії для запобігання подібним негативним наслідкам у майбутньому. У разі внесення суттєвих змін до Стратегії, вони підлягатимуть стратегічній екологічній оцінці.

Вінницька обласна державна – Вінницька обласна військова адміністрація протягом 5-и робочих днів з дня затвердження Проекту Стратегії розміщує на своєму офіційному веб-сайті затверджений Проект Стратегії, рішення про її затвердження, заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Проекту Стратегії, і письмово повідомляє про це орган, зазначений у статті 6 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Для організації моніторингу використовуються існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони спеціально удосконалюються для цілей СЕО. Вибираються такі методи моніторингу, які доступні і найкращим чином пристосовані для перевірки того, чи відповідає той вплив на довкілля та здоров'я населення, який спостерігається, припущенням і висновкам, зробленим в процесі СЕО. Крім того, важливим критерієм для вибору методів є можливість раннього виявлення непередбаченого негативного впливу від реалізації Проекту Стратегії, що дозволить вжити своєчасні заходи щодо виправлення ситуації.

Проектом Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року передбачено проведення моніторингу ефективності її реалізації за допомогою планованих до контролю екологічних індикаторів згідно табл. 9.1.

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля та здоров'я населення

Проект Стратегії відповідає положенням:

Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з ін. сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. №1678-VII;

Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, ратифікованої Законом України від 29 жовтня 1996 року №435/96-ВР;

Паризької Угоди, ратифікованої Законом України від 14 липня 2016 року №1469-VIII;

резолуції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року №70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року»;

Указу Президента України від 30 вересня 2019 року №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»,

а також Європейському закону про клімат (European climate law, 2021),

не містить конкретних проектів господарської діяльності, які можуть мати значний вплив на довкілля сусідніх держав, і які потребують надання документів дозвільного характеру на їх провадження, а також не визначає місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів. Відтак СЕО Проекту Стратегії не потребує транскордонних консультацій щодо ймовірних наслідків від її реалізації для довкілля, в тому числі здоров'я населення, зачеплених держав (сусідніх країн). Водночас заходи, які будуть скеровані на виконання завдань та досягнення цілей Проекту Стратегії, і відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» підлягатимуть оцінці впливу на довкілля та/або проведенню СЕО відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», окремо проходитимуть процедуру оцінки впливу на довкілля, в т. ч., за потреби, щодо транскордонних наслідків для довкілля та здоров'я населення зачеплених держав, до прийняття рішення про їх реалізацію.

При цьому питання транскордонних наслідків для довкілля було би ускладнене за будь-яких умов через те, що процедура транскордонних консультацій не врегульована міждержавними домовленостями.

Резюме нетехнічного характеру, розраховане на широку аудиторію

Одним із інструментів забезпечення збалансованості Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року є проведення в процесі її розробки стратегічної екологічної оцінки (СЕО). СЕО – це системний і запобіжний процес, що здійснюється з метою аналізу потенційного впливу на довкілля документів стратегічного характеру, а також з метою інтегрування результатів оцінки в процес прийняття рішень.

СЕО Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року проводилася за методологією країн ЄС і включала: визначення ключових регіональних екологічних проблем; аналіз трендів стану довкілля регіону; аналіз відповідності Проекту Стратегії визначеним екологічним цілям; експертну оцінку ймовірного впливу Проекту Стратегії на складові довкілля; рекомендації щодо реалізації окремих завдань Стратегії.

В цілому розробка Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року проведена з врахуванням ймовірних впливів на довкілля та з прагненням їх мінімізації. Запропонований проектом Стратегії сценарій розвитку області прийнятний з точки зору збалансованості, а його реалізація за умови дотримання екологічних вимог, не передбачає появу нових негативних наслідків для довкілля, не сприятиме збільшенню антропогенного навантаження на нього.

Цілі та завдання Проекту Стратегії загалом не спрямовані на збільшення впливів на довкілля. Вони узгоджуються з державними та регіональними екологічними цілями, визначеними Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» та Стратегією екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, затвердженою Розпорядженням Кабінету Міністрів України №1363-р. від 20.10.2021 р., а також з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2027 року.

Водночас реалізація окремих оперативних цілей і завдань проекту Стратегії сприятиме покращенню екологічної ситуації в області.

Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, - незначна.

Таким чином, поєднання у Стратегії зусиль, спрямованих на заохочення економічного зростання та капіталовкладень у регіон, із зусиллями, спрямованими на пом'якшення несприятливого впливу на довкілля, забезпечуватиме розвиток Вінницької області як регіону високої якості життя та безпечного довкілля.

В рамках реалізації документа державного планування – СЕО Проекту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року можливих транскордонних негативних наслідків не виявлено.

Передбачено здійснення моніторингу ефективності її впровадження за допомогою екологічних індикаторів. Це важлива складова контролю реалізації проекту Стратегії на довкілля та необхідна передумова забезпечення збалансованості розвитку області з врахуванням екологічних норм.

Експерт проекту «Підтримка актуалізації стратегій розвитку шести регіонів України»¹

Доцент кафедр:

біології, здоров'я людини та фізичної терапії;

документальних комунікацій та менеджменту

Рівненського державного гуманітарного університету

кандидат економічних наук за спеціальністю

«Економіка природокористування та охорони

навколишнього середовища», голова президії

Рівненської обласної організації

Українського товариства охорони природи

Борис БЕРТАШ

¹ Проект «Підтримка актуалізації стратегій розвитку шести регіонів України впроваджується Волинським ресурсним центром через Проект «ГОВЕРЛА» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)

Список джерел

1. Бабиченко В.Н., Барабаш М.Б., Логвинов К.Т. і інші. Природа Украинской ССР. Климат. Киев: Наукова думка, 1984. 232 с.
2. Водний кодекс України, №214/95-ВР від 06.06.1995 р. // Відомості Верховної Ради України, 1995, №24. - ст. 189.
3. Водно-болотні угіддя України / за ред. Г.Б.Марушевського, І.С.Жарук. Київ: Чорноморська програма "Ветландс Інтернешнл", 2006. 312 с.
4. Державні будівельні норми України. Проектування. ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд» (2004). – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=25521.
5. Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2023 року №816. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#Text>.
6. Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року «Про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих проектів та програм». – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://zakon.isu.net.ua › files › dyrektyva_2001.doc.
7. Дідух Я.П. та ін. Геоботанічне районування. *Національний атлас України*. Київ: ДНВП «Картографія», 2007. С. 197.
8. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Вінницькій області у 2023 р. – Вінниця, 2024 – 192 с. іл.
9. Дюсик И. Стратегическая экологическая оценка концепций регионального развития. Том 1: методология / Ири Дюсик, Даниэль Росеки, Войцех Выналек. — Министерство экологии Чешской Республики. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://archive.rec.org/REC/Programs/EnvironmentalAssessment/pdf/Czech_SEA_Meth_RU.pdf.
10. Земельний кодекс України №2768-III від 25 жовтня 2001 року. // Відомості Верховної Ради України, 2002, №3-4, ст. 27.
11. Канаш О.П., Медведєв В.В. Агрогрунтове районування. *Національний атлас України*. Київ: ДНВП «Картографія», 2007. С. 194.
12. Карамушка В.І. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довільних аспектів у стратегічне планування та проекту діяльність): практ. посібник / Віктор Карамушка. – К.: К.І.С., 2012. – 138 с.
13. Лісовий кодекс України №3853-XII від 21.01.1994 р. // Відомості Верховної Ради України, 1994, №17, ст. 100.
14. Маринич О.М. та ін. Фізико-географічне районування. *Національний атлас України*. Київ: ДНВП «Картографія», 2007. С. 228-229.
15. Національна Стратегія для впровадження СЕО та реалізації вимог СЕО Протоколу ЄЕК ООН: Україна (травень 2006 р.), 2006. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.unecse.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/SEA_CBNA/Ukraine_strategy_uk.pdf.
16. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України №2801-XII від 19 листопада 1992 року // Відомості Верховної Ради України, 1993, №4, ст. 19.
17. Пособие по применению Протокола ЕЭК ООН по стратегической экологической оценке. Заключительная версия (февраль 2011 г.). Организация Объединенных Наций и Региональный Экологический Центр по Центральной и Восточной Европе. – 2011. – 273 с. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.unecse.org/fileadmin/DAM/env/eia/sea_manual/documents/SEA_Manual_final_Feb2011_ru.pdf.
18. Природа Украинской ССР. Почвы / под ред. Н.Б.Вернандер. Киев: Наук. думка, 1986. 214 с.
19. Природа Украинской ССР. Растительный мир / под ред. А.М.Маринича. Киев: Наук. думка, 1985. С. 34-40.

20. Про охорону атмосферного повітря: Закон України №2707-XII від 16 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України, 1992, №50, ст. 678.
21. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022, затверджений Законом України №2102-IX від 24.02.2022 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
22. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Вінницької області: Розпорядження Кабінету Міністрів України, №722-р від 12 червня 2020 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722-2020-%D1%80#Text>.
23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України, №2389-IX від 09 липня 2022 року. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>.
24. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України, №1602-III від 23.03.2000 р. // Відомості Верховної Ради України, 2000. - №25. - ст. 195.
25. Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція): Конвенція Європейської Економічної Комісії ООН від 23-25 червня 1998 року. – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text.
26. Про екологічну експертизу: Закон України, №45/95-ВР від 9 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради України, 1995. - №8. - ст. 54.
27. Проект змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України №695 від 5 серпня 2020 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/news/35001.html>.
28. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закону України, №4004-XII від 24 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України, 1994, №27. - ст. 218.
29. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»: наказ Міністерства охорони здоров'я України №400 від 12.05.2010 р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України за №452/17747 від 01 липня 2010 р. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text>.
30. Про затвердження державних санітарних правил та норм захисту населення від впливу електромагнітного випромінювання: наказ Міністерства охорони здоров'я України №239 від 01.08.1996 р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 29 серпня 1996 р. за №488/1513. – [Електронний ресурс] – режим доступу:
31. Про засади державної регіональної політики: Закон України, № 1 56-VIII від 05.02.2015 р. // Відомості Верховної Ради України, 2015. - №13. - ст. 90.
32. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України №79 від 31 березня 2016 р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 квітня 2016 року за №632/28762. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text>.
33. Про затвердження методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України, №296 від 10.08.2018 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/FN045244>.
34. Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України №443-р від 21.04.2021 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text>.
35. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: наказ Міністерства з питань реінтеграції

тимчасово окупованих територій України № 309 від 22.12.2022 р. зі змінами). – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>. Онлайн карта:

<https://www.tdukr.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=a1cf75d784924d3a83986f33ce1f830a..>

36. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану (зі змінами): Постанова Кабінету Міністрів України №590 від 09.06.2021 р. - [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>.

37. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: Постанова Кабінету Міністрів України, №932 від 11.11.2015 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text>.

38. Про затвердження Програми діяльності Кабінету міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України №849 від 29.09.2019 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/849-2019-%D0%BF#Text>.

39. Про затвердження Регіональної програми екологічної мережі Вінницької області: рішення Вінницької обласної ради від 22 жовтня 2003 року №429 – [Електронний ресурс].

40. Про затвердження Схеми планування території Вінницької області: рішення Вінницької обласної Ради від 08.11.2013 р. №587. – [Електронний ресурс].

41. Про інвестиційну діяльність: Закон України, №1560-XII від 18.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України, 1991. - №47. - ст. 646.

42. Про Комплексну програму створення та розвитку геоінформаційної системи управління та містобудівного кадастру Вінницької області на 2021-2025 роки – [Електронний ресурс].

43. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України, №280/97-ВР від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України, 1997. - №24 - ст. 170.

44. Про місцеві державні адміністрації: Закон України, №586-XIV від 09.04.1999 р. // Відомості Верховної Ради України, 1999. - №20-21. - ст. 190.

45. Про надра: Кодекс України №133/94-ВР від 27.07.1994 р. // Відомості Верховної Ради України, 1994, №36, ст. 341.

46. Про обласну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на 2021-2025 роки. - [Електронний ресурс].

47. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.: Закон України, №2697-VIII від 28.02.2019 р. // Відомості Верховної Ради України, 2019. - №16 - ст. 70.

48. Про охорону атмосферного повітря: Закон України, №2707-XII від 16.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України, 1992, №50, ст. 678.

49. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України, №1268-XII від 26.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради України, 1991, №41, ст. 547.

50. Про оцінку впливу на стан довкілля окремих планів та програм: Директива 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=60064.

51. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України, №2059-VIII від 23.05.2017 р. // Відомості Верховної Ради України, 2017. - №29 - ст. 315.

52. Про правовий режим воєнного стану: Закон України, №389-VIII від 12 травня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України, 2015, № 28, ст. 250.

53. Про природно-заповідний фонд України: Закон України, №2457-XII від 16.06.1992 р. // Відомості Верховної Ради України, 1992, №34, ст. 503.

54. Про ратифікацію Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті: Закон України, №534-XIV від 19 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України, 1999. - №18 - ст. 153.

55. Про ратифікацію Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Закон України, №562-VIII від 01 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України, 2015. - №32. - ст. 319.
56. Про створення національного природного парку «Дермансько-Острозький»: Указу Президента України від 11.12.2009 р. №1039/2009. - [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/10392009-9790>.
57. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України, №2850-IV від 08.09.2005 р. // Відомості Верховної Ради України, 2005. - №51. - ст. 548.
58. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України, №2354-VIII від 20 березня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України, 2018. - №16. - ст. 138.
59. Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від №1134-р від 09.11.2022 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>.
60. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України на період до 2035 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України №1777-р. від 29.12.2021 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>.
61. Про схвалення Енергетичної стратегії України до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України №373-р. від 21.04.2023 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-enerhetychnoi-stratehii-ukrainy-na-period-do-2050-roku-373r-210423>.
62. Про схвалення Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України №688-р. від 14.09.2019 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text>.
63. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України №1363-р від 20.10.2021 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>.
64. Про тваринний світ: Закон України, №2894-III від 13.12.2001 р. // Відомості Верховної Ради України, 2002. - №14. - ст. 97.
65. Протокол по стратегической экологической оценке к Конвенции об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте / Организация Объединенных Наций, Европейская Экономическая Комиссия: ЕСЕ/МР.ЕІА/2003/3. – Нью-Йорк и Женева, 2003. – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/protocol_ecology.pdf.
66. Про управління відходами: Закон України №2320-IX від 20 червня 2022 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.
67. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: №68/2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>.
68. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.: Указ Президента України, №722/2019 від 30.09.2019 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
69. Території, що пропонуються до включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України («тіньовий список», частина 2) / кол. авт., під ред. К.А.Борисенко, А.А.Куземко. Київ: «LAT & K», 2019. 234 с.
70. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
71. Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона / під заг. ред. Т.Л.Андрієнко. Київ: Фітосоціоцентр, 2006. 316 с.
72. Химин М.В., Химин Л.І. Хребетні тварини природних заповідників та національних природних парків у межах Західного Полісся. *Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій*: матеріали наук.-практ. конференції, присвяченої 10-річчю

Рівненського природного заповідника (м.Сарни, 11-13 червня 2009 р.). Рівне: ВАТ «Вінницька друкарня», 2009. – С. 607-615.

73.Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь 2017 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.

74.Щодо затвердження Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації): наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 17.12.2012 р. №659. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN81968>.

75.Экологические показатели и основанные на них оценочные доклады. Восточная Европа, Кавказ и Центральная Азия. – Нью-Йорк и Женева: ООН, 2007. – 110 с.

76.Noble B. Regional Strategic Environmental Assessment (R-SEA). Methodological Guidance and Good Practice / Bram Noble, Jill Harriman. – Canada: University of Saskatchewan, 2008. – 59 р.

77.Strategic Environmental Assessment of Policy, Plan and Program Proposals: CIDA Handbook. – Canada: CIDA, 2004. – 19 р.

78.Strategic Environmental Assessment: The Cabinet Directive on the Environment Assessment of Policy, Plan, and Program Proposals: Guidelines for Implementing the Cabinet Directive. – Ottawa Privy Council Office and Canadian Environment Assessment Agency, 2010. – 13 р.